

NUMMER 4 APRIL - JUNI 2016

podiet

PARIS SO KIR

GÖTEBORGS SYMFONIKERS KONSERTMAGASIN

Mitt instrument: Justyna Jara

MUSIKEN SOM FÖRÄNDRADE HANNIGAN • SVÄNGIGA GÄSTSPEL: VIJAY IYER TRIO OCH
FRIFOT • NY KONSERT AV PHILIP GLASS • ÅRETS STÖRSTA KONSERT: GURRELIEDER

MADE BY SWEDEN

Sverige är ett avlångt land. Restiderna blir ofta långa och därför har vi svenskar alltid velat ha ett bra ljud i våra bilar. På Volvo utvecklar vi ljudanläggning och bil tillsammans, så att ljudet skall bli så bra som möjligt – var du än sitter i bilen. Premium Sound har vi tagit fram tillsammans med Harman Kardon. Det ger dig en helt enastående ljudupplevelse och musikfesten fortsätter hela vägen hem.

Volvo V70 kostar ord pris från ca 284 000–436 000:– (T4–T6 AWD Aut.) exkl. lokal utrustning. Bränsleförbrukning vid blandad körning (D2–T6 AWD Aut) 4,2–10,2 liter/100 km. Koldioxidutsläpp CO₂ (D2 man–T6 AWD Aut) 109–237 g/km. Miljöklass Euro 5. Bilen på bilden är extrautrustad. När du köper en ny Volvo ingår alltid Volvo Assistans samt vagnskade- och rostskyddsgaranti. Läs mer på volvocars.se eller kontakta din Volvohandlare.

podiet

ANSVARIG UTGIVARE

Urban Ward

REDAKTÖR

Stefan Nävermyr

FORMGIVNING

Magdalena Nilsson

SKRIBENTER

Johan Andersson, Ulla M Andersson, Sten Cranner, Peter Eötvös, Måns Per Fogelberg, Philip Glass, Rolf Haglund, Stig Jacobsson, Katarina A Karlsson, Stefan Nävermyr, Gunilla Petersén, Johan Scherwin, Per Stern och Erik Wallrup

FOTO

Arnold Schönberg-centret i Wien, Bjørn Bertheussen, Johan Björkman, Marco Borggreve, Eric Brissaud, Felix Broede, Mats Bäcker, José Campos, Stewart Cohen, Ben Ealovega/Decca, Getty Images, Elmer de Haas, Sebastian Hanel, Harald Hoffman, Anna Hult, Anna Sigvardsson Högborg, Kaapu Kamu, Kaupo Kikkas, Jimmy Katz, Priska Ketterer, Bob King, Ola Kjelbye, Werner Kmetitsch, Sven-Erik Knoff, Raymond Meier, Gabriella Myrén, Umberto Nicoletti, Tanja Niemann, Johan Persson, Luca Piva, Barbara Rigon, Seilo Ristimäki, Shutterstock, Fritz Stiedry, Andrea Turander, Michael Winnerholt och Irene Zandel

OMSLAG

Justyna Jara. Foto Anna Hult

ILLUSTRATIONER

Febe Jacobsson

Vi har eftersträvat att tillgodose alla upphovsrättsliga innehavare. Vi ber om överseende vid eventuella förbiseenden.

TRYCKERI

Billes Tryckeri AB

PRENUMERATION

Säsongens fyra nummer 200 kr, kontakta biljettkontoret.

Prenumeration ingår för konsertabonnenter. podiet@gso.se 031-726 53 45

Biljettkontoret 031-726 53 10

gso.se

gsoplay.se

facebook.com/GothenburgSymphony

twitter.com/gbgsymfoniker

youtube.com/nationalorkestern

Göteborgs Konserthus
412 56 Göteborg

Bästa publik!

Här på insidan av Konserthuset arbetar vi ihärdig med sökandet efter vår nästa chefdirektör. Det är fyra säsonger sedan Gustavo Dudamel avslutade sitt chefskap hos oss och vi känner nu att tiden är mer än mogen för att utnämna en ny. Det är många hänsyn som ska tas men alla i huset är engagerade i frågan. Vi vet redan att Symfonikerna är en orkester som drar till sig de bästa dirigenterna i världen så vi har flera goda kandidater att välja bland. Följ oss – om vi har riktig tur kommer du få veta vem det blir innan säsongen är över!

Vårens vackraste äventyr är konserten den 3 juni med Kent Nagano då ni får möjlighet att uppleva Arnold Schönbergs Gurrelieder. Verket – som är drygt en och en halv timme långt – hade världspremiär i Wien 1913 men har aldrig (ja, det är sant!) framförts i Göteborg. Anledningen är enkel: verket involverar så många musiker och korister att vi inte får plats på Konserthusets podium. Schönberg skrev detta verk för en besättning på 150 musiker och fler än 150 i kören. Vi har allierat oss med Bergens filharmoniska orkester och manskören Orphei Drängar som hjälper oss att framföra verket, och för att få plats för alla har vi fått till ett generöst samarbete med Prioritet Serneke Arena i Kviberg. Där kommer vi garanterat att få plats med den stora orkestern, körer, solister – och alla ni i publiken som utnyttjar denna unika möjlighet: äntligen får vi uppleva detta monumentala, romantiska praktverk i Göteborg! Med så många inblandade och så mycket förberedelser är det att det kommer bli dröja mycket länge till nästa gång...

Till sist: missa inte den extrainsatta konserten med världsdirektören Christoph Eschenbach som framför Mahlers nionde symfoni med Symfonikerna den 3 juni. Som abonnent får du 100 kr rabatt på denna spännande konsert.

Varmt välkommen!

Sten Cranner, vd och konstnärlig chef

”Det jag är mest imponerad av i Beethovens femte symfoni är da-da-da-daaa – när ödet knackar på dörren. Det är en av historiens största hits. Det finns ingen video till den, han behövde ingen.

Billy Joel

GSOPLAY.SE
KLASSISKA KONSERTER VAR DU ÄN ÄR.

På parkett

- 6 Mitt instrument: Justyna Jara
- 10 Vijay Ayer Trio
- 12 Frifot
- 16 Barbara Hannigan

6

10

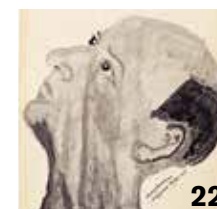
12

16

På podiet

Dirigenter, artister och verkkommentarer. Tonsättarporträtt och allt om periodens konserter på sid 19-77.

22

26

34

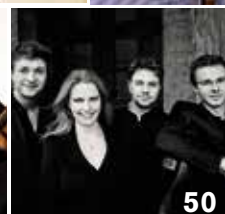
38

42

46

50

54

58

62

64

68

I foajén

Gurrelieder närmar sig 78 Philip Glass konsert för två pianon 80 Hallå där, Anna von Hausswolff 82 En helt ny
sits 84 Vännerna på Konserthuset 87 Kristiina Poska 88 Säsongen 2016-2017 90 Min starkaste konsert-
upplevelse 92 Podiet är bra! 94 Mahler med Eschenbach 96 7 frågor 98 Året var 1913 100
Musiklägret för alla 102 Lailas Luhning 104 Symfonikrysset 105 Bøyebaags bittra triumf 106
Nya inspelningar 109 Nytt och blandat 110

78

80

82

84

88

106

Mitt instrument:

Justyna Jara

I artikelserien Mitt instrument presenterar vi i detta nummer Justyna Jara, andra konsertmästare i Göteborgs Symfoniker.

TEXT ULLA M ANDERSSON FOTO ANNA HULT

Några händelser i Justyna Jaras liv kunde ha lett till ett helt annat yrkesval än musikerns. Men med hjälp av sin gedigna musikalitet, älskade lärare och en bestämd mamma har hon i hård konkurrens utvecklats till en framstående musiker.

Det är en gråkall, typiskt göteborgsk vinterdag. Trots att man nästan blåser bort häruppe kan man verkligen uppskatta utsikten. Läppstiftet, Skansen Lejonet och Gasklockan liknar små legobyggnader här ovanifrån.

I ett av landshövdingehusen högst upp på höjden i Lunden bor Justyna Jara. Hemmet är sparsmakat med många små detaljer att fästa ögonen på. Den lågmälda elegansen passar väl samman med hennes egen utstrålning; hon är inte de stora gesternas kvinna. Hennes blåturkosa ögonfärg återfinns i soffan, kuddarna, mattan, ja till och med på omslaget till körkortsboken på soffbordet. Och innetofflorna som erbjuds har turkosa öron. Förstås.

Justyna Jara är andre konsertmästare i Göteborgs symfoniker, fast anställd sedan ett år tillbaka. Hemmet delar hon med pojkvännen Jun Sasaki, alternerande stämledare i orkesterns cellosektion. Fiolen hon använder i orkestern ligger i sitt fodral i ett skyddat hörn av rummet, inbäddad med turkosa mjuka handdukar.

– När jag började ville konsertmästaren Per Enoksson att jag skulle spela på den här violinen. Den egentlige ägaren är Rolf Skårström som generöst lånar ut den till mig och orkestern. Troligen är den italiensk, från runt 1800. Det står Grancino inuti, men det är fel, berättar Justyna Jara som helst pratar engelska, svenskan är ännu i sin linda.

Tonen i fiolen är varm, mjuk och rund och hennes fingrar leker lätt över strängarna. Så byter hon till sin andra fiol som hon fick av föräldrarna hemma i Polen. Den är lite yngre, bara 100 år gammal, och byggd av en fransk instrumentmakare. Det knakar i den när hon drar i stäm-skruvarna. Tonen är helt annorlunda, starkare och vassare. Kanske kan den mjukna lite i tonen, om hon värmer upp den?

Justyna Jara har rest runt i många europeiska länder, både som kammarmusiker och solist. Emellanåt spelar hon på Fikastråket i Götaplatsfoajén där man kan få komma musikerna lite närmare och få en fika samtidigt. Senast bjöd hon på Brahms pianokvartett tillsammans med musiker ur orkestern.

– Jag tycker om att spela i mindre ensembler, man övar sig i att få en egen röst. Men det är också speciellt att vara inuti en stor orkester. You can't do it alone, säger hon.

Det var på Juilliard School of Music, Dance and Drama i New York som hon insåg att det var i en stor orkester hon ville spela. Men mycket hann hända innan hon kom till Göteborgs Symfoniker. För 29 år sedan föddes Justina Jara i Ostroleka i Polen, en stad i Halmstads storlek. Mamma Lucyna och pappa Edward arbetade på samma polisstation, mamma som administratör och pappa med kommunikation. Storebror Pawel valde polisspåret och blev konstapel. Musik fanns det inte så mycket av i hemmet. En släkting på mammas sida var violinist och hade en musikskola hemma i Polen. Men det är allt.

Redan på förskolan märkte hennes fröken det särskilda med den lilla flickans musikalitet. Föräldrarna råddes att låta sin sjuåriga dotter söka till musikskolan. Ett prov i tre steg skulle sälla agnarna från vetet. Hon klarade två omgångar lätt och gick sedan med sina föräldrar hem till mormor för att äta middag. Föräldrarna visste inte riktigt hur antagningsproceduren gick till.

– Mitt under middagen ringde telefonen och det var från musikskolan. De hade tagit reda på min mormors telefonnummer och sa att jag måste komma på den tredje omgången. Jag tyckte om att plocka ut melodier på piano, så jag spelade några

för juryn. Och jag kom in, säger hon.

På musikskolan spelade hon till en början piano, sedan fiol. Som tolvåring behövde hon större utmaningar och kom in på en skola för särskilda begåvningar i Warszawa. Där träffade hon läraren Mirosław Lawrynowicz, en person med avgörande betydelse för hennes vidare musikaliska utveckling. – Vi var bara tio elever i klasserna. Han tog så väl hand om oss och planerade för var och en. När han dog i cancer när jag var 17 år, förlorade jag allt det. Hans död tog mig mycket hårt, jag övade inte på ett år. Efter det kunde jag ha valt ett helt annat yrke, berättar Justina Jara allvarligt.

Hon hade inte en tanke på att studera utomlands men några polska vänner i USA, skickade henne information om Juilliard. Så tog allt fart igen.

Jämfört med europeiska utbildningar är det extremt dyrt att få sin utbildning på Juilliard School. Stipendier från skolan och ekonomisk hjälp från privata givare gjorde det möjligt för henne att stanna i sex år.

– Det var fantastiskt att gå där och mycket annorlunda mot hur det var i Polen. Det kändes som om jag fick starta från noll och bygga upp mitt rykte som musiker. Det fanns så många där som spelade så bra. Jag hade en underbar lärare och mentor,

Lewis Kaplan, berättar Justina Jara.

Området där Juilliard School ligger är ett fascinerande centrum med institutioner för all världens sköna konster. Där finns New York Philharmonic Orchestra, Metropolitan, Jazz at Lincoln Center, School of American Ballet för att bara nämna några. Samarbetena mellan institutionerna är många. Hon minns den fantastiska upplevelsen av att spela under dirigenten för New York Philharmonic Orchestra, Alan Gilbert.

– 2013 tog jag examen och spelade sedan på prov i London Symphony Orchestra. But it was very, very stressful, man spelar olika konserter varje dag. I Göteborg är det lite lugnare, här finns tid att förbereda sig, säger hon.

Hemma i Polen har hon ett stort stöd i familjen som hon besöker regelbundet.

– Min mamma är en sån som får saker och ting att hända, hon är ihärdig. Utan henne hade jag nog inte nått dit jag är idag. Hon frågar mig mycket om Göteborgs Symfoniker, hon vill veta allt, om fiolsektionen och musikerna. Jag kan knappt föreställa mig hur lycklig hon är över att jag spelar i den här orkestern. Min pappa såg när jag spelade solo i Vintern av Vivaldi i julas, online. Han tittar fortfarande på den varje dag, berättar Justina Jara.

Resandet som solist och kammarmusiker var tidigare ett nödvändigt ont som alltid var kopplat till arbetet. Men i sommar väntar en ren nöjesresa med pojkvännen till Japan för att besöka både hans mor- och farföräldrar.

– Numera reser jag för att det är roligt. I julas åkte jag och min pojkvän till New York och jag fick med mig min gamla fiol hem igen, som jag hade lämnat kvar. Den har ett stort värde för mig, även om jag inte spelar så mycket på den längre, säger hon.

VIJAY IYER TRIO

TEXT JOHAN SCHERWIN FOTO JIMMY KATZ

Rimligen är han ett slags extraordinärt fenomen, den amerikanske pianisten, kompositören, producenten, professorn med mera Vijay Iyer. Den 9 maj angör han Göteborgs Konserthus med sin trio.

Sin prisbelönta trio ska man kanske tillägga. I den senaste kritikeromröstningen i den amerikanske jazztidningen *Down Beat* blir inte bara Vijay Iyer själv utsedd till årets jazzmusiker, trion blir också årets jazzgrupp. Därtill ligger gruppen på årets skivbolag ECM och produceras av årets producent Manfred Eicher. Idel topplaceringar alltså, och så här skulle jag kunna fortsätta att skriva tills hårddisken inte orkar längre och då återstår ändå en lång rad utmärkelser och priser och omnämnanden och samarbeten att berätta om.

Så låt oss byta spår. Vem är Vijay Iyer? Det enkla svaret är uppenbarligen en hyllad och prisbelönt jazzmusiker född 1971. Men det räcker inte på långa vägar för att ens teckna konturerna till ett personporträtt. Som ung tog denne son till indiska invandrare fiollektioner i 15 år men lärde sig samtidigt att spela piano på egen hand, vid sidan om och så där i förbifarten liksom. En utstakad karriär som klassisk musiker i sikte? Inte alls. Vijay Iyer tog i stället examen i fysik och matematik på Yale University och gick sedan vidare till the University of California i avsikt att doktorera i fysik. Samtidigt fortsatte han att spela musik på lediga stunder och det är där och då något hände. En lätt kursändring. Han lade de rena fysikstudierna på hyllan och doktorerade i stället med en tvärvetenskaplig avhandling om musikkognition. Några akademiska svängar senare är han idag professor vid Harvard University, något som inte på något sätt verkar hindra honom från att regelbundet komponera modern kammarmusik eller skapa ett och annat elektroakustiskt verk eller skriva artiklar.

Men det är inte på grund av sina akademiska meriter Vijay Iyer kommer till Göteborgs Konserthus. Det är i egenskap av ledare för sin jazztrio som i en eller annan form har funnits i ett tiotal år. Basisten Stephan Crump har nästan alltid varit på plats och har nuförtiden sällskap av trumslagaren Marcus Gilmore.

Man ska inte bli förvånad om Vijay Iyer slänger in något av Thelonious Monk, John Coltrane eller Cyndi Lauper under kvällen och självklart gör något tidigare otänkt av låtarna. Det senaste året har kompositionen *Break Stuff* varit en central del av deras konserter. Vijay Iyer lät sig inspireras av den tidiga hiphopens avskalade break där bara rytm och möjligen en basgång återstod och säger i en intervju med amerikanska CBS att det viktiga i stycket är "stripping down music to its bones".

Avskalat alltså. För att nå dit bearbetar trion teman, musikaliska fragment, melodier, rytmer på ett sätt som möjligen bär spår av akademisk evidensmetod. De undersöker och vänder och vrider och tar sig successivt in i atomens kärna för att därefter gå vidare och utföra en ny men musikaliskt annorlunda "undersökning". Allt binder de samman till ett utsträckt flöde som rymmer en lockande mix av distans och närvaro. Rent musikaliskt är det faktiskt inte helt olikt den o censurerade medvetandeström som den inspirerade solopianisten Keith Jarrett kan bjuda sin publik på. Den stora skillnaden är att här handlar det om tre personer, musiker, som ska dra i samma riktning när stunden får råda. Inte underligt då att Vijay Iyer menar att musikens viktigaste beståndsdelar är känsla och kommunikation.

STENHAMMARSALEN
MÅNDAG 9 MAJ KL 19:30

FRIFOT

TEXT PER STERN FOTO ANDREA TURANDER

Frifot är gruppen som spelat tillsammans så länge att de utifrån sett har gått från att vara revolutionärer till traditionsbärare. – Anledningen till det är inte att vi har ändrat stil, utan att folkmusiken har utvecklats så rasande snabbt de senaste åren, och i dag är det en väldigt kreativ musikscen där många experimenterar på olika sätt, säger Ale Möller som spelar mandola, horn och en rad olika flöjter i Frifot.

Det är snart 30 år sedan som han själv, Per Gudmundson, fiol, säckpipa och sång och Lena Willemark, fiol, flöjt och sång bestämde sig för att gå samman i en trio för att spela svensk folkmusik på ett nytt och eget sätt.

Per Gudmundson och Lena Willemark från Rättvik respektive Älvdalen hade båda en fast förankring i folkmusiken. När Ale Möller träffade dem i Dalarna hade han tagit vägen via en rad genrer som jazz och grekisk bouzouki-musik.

– Det var ett fantastiskt möte för mig. Vilka musikanter! Vilken musik! säger han.

Men vi kan väl se ännu längre tillbaka, till början av 1960-talet då Ale Möller gick i tredje klass hemma i Malmö. Han skulle provsjunga inför musikundervisningen.

– Jag kommer från en dansk-svensk familj där man ständigt upprepade: ”Vi er dessværre så umusikalske i vores familie”. Så när den gammalmodiga

lärarinnan började spela på sin flåsande tramporgel kunde jag inte hitta en enda riktig ton i Vi gå över dagstänkta berg, berättar han.

Det blev ingen mer formell musikutbildning för Ale Möllers del. Han gick sin egen väg via elgitarr och jazztrumpet, och bouzouki i 1980-talets Grekland där han samarbetade med bouzoukispelaren Christos Mitrencis och kompositören Mikis Theodorakis bland flera andra.

Insikten om den grekiska musikens starka anknytning bakåt i tiden ledde Ale Möller till beslutet att flytta hem till Sverige och Dalarna för att utforska sina egna musikaliska rötter. Frifot föddes 1987 i en ny folkmusikvåg efter 1970-talets stora revival då en hel del unga rock- och proggband inspirerades av den gamla svenska musiken. – Många av den tidens ”crossover-projekt” kändes ganska konstruerade. Vi ville gå på djupet med rötterna men ändå vara i vår egen tid. En levande folkmusik får aldrig vara rädd för sin samtid.

Samtliga tre medlemmar ingår också i andra musikkonstellationer, men de hinner ändå turnera både här hemma, i stora delar av Europa samt i USA och Asien.

Är det skillnad på hur er musik tas emot på olika håll?

– Framför allt i Japan är det annorlunda där de upplever vår musik som extremt emotionell. Jag kan få höra kommentarer som: ”Mr Möller, er musik ger mig så starka färger!” I USA är det mera: ”Wow, interesting!”

Vilket element är det som talar till folk som inte har hört svensk folkmusik förut?

– En man i USA som hade ett skivbolag för popmusik blev så förtjust i polskorna att han startade ett bolag enbart för Nordic. Han sa: ”The melodies, I love those melodies”. Ett intressant problem är att en del upplever musiken som väldigt rytmiskt avancerad, jämfört med exempelvis irländsk folkmusik eller bluegrass. Samtidigt är det ett problem som fascinerar publiken.

Den lille pagen som inte lyckades sjunga in sig till musikundervisningen har fram till idag gett ut ett 60-tal album, solo eller i band, och medverkat på minst lika många till. Han samarbetar med musiker från hela världen och om man ska sätta en etikett på hans produktion, som ändå inte säger allt, skulle det kunna vara världsmusik.

Multiinstrumentalist är närmast en försiktig beskrivning. Dragspel, cittra, munspel, skalmaja,

luta, mandola, trumpet, härjedalspipa, traversflöjt, kohorn och lur är inte ens hälften av instrumenten han spelar. Han innehar två musikprofessurer, dels vid Musikhögskolan i Ingelund och dels vid Musikkonservatoriet i Esbjerg, samt tidigare även vid Sibeliusakademien i Helsingfors.

Den 13 maj kommer Frifot till Göteborg för att spela tillsammans med ett tiotal musiker ur Göteborgs Symfoniker i Konserthusets Popical-serie.

Folkmusik och klassiskt är en kombination som inte är given för alla?

– Klassiska musiker i dag har i större utsträckning än förr en bakgrund även i andra genrer och det finns en större ömsesidig öppenhet, nyfikenhet och respekt. Och det är inte så att vi, som man gör i Las Vegas, ska skryta med att vi har en klassisk orkester som drar långa toner bakom oss. Meningen är att det ska bli ett verkligt musikaliskt möte.

Det är inte hans första möte av det slaget. Den som vill få ett smakprov före konserten kan med fördel lyssna på prisbelönta skivan Nordansvit där Lena Willemark och Ale Möller spelar tillsammans med Västerås Sinfonietta under ledning av dirigenten Hans Ek.

Ale Möller är alltid på väg, resdagarna är, liksom projekten, många. Fördelen, säger han, med att ägna sig åt olika genrer är att det är extremt svårt att tröttna. När Podiet pratar med honom på telefon ska han resa till Berlin för en skivinspelning i Berlinfilharmonin. I dagarna åker han med ett av sina andra projekt, Ale Möller Band, på turné till Västafrika där han också fungerar som ”musical advisor” åt en av Afrikas mest kända sångare, Youssou N’Dour från Senegal.

Han berättar om hur resandet och de musikaliska mötena ger honom andra referensramar. Han har insett att ”världskänd” betyder känd i USA och Europa.

– Av någon anledning har ”världens vackraste man”, eller ”världens bäst klädd man”, de senaste 25 åren alltid varit amerikan. Samtidigt som världen blir mindre i och med att jag nu kan skypa med vänner i Dakar eller Calcutta blir världen också större när jag upptäcker hur mycket underbar musik som finns där. En skatt som ligger för våra fötter. Ta för er! säger Ale Möller.

STENHAMMARSALEN
FREDAG 13 MAJ KL 20.00

30 år med RISBERG & FORSBERG

TEXT STEFAN NÄVERMYR FOTO ANNA HULT

Inte ser den en dag äldre ut än 25 år, piano-duon Forsberg och Risberg! Ändå firar man 30-årsjubileum. Lika ungdomlig och nyfiken som vanligt och utan större respekt för sedvänja och konvention. Nu kröner pianisterna sin gemensamma 30-åriga verksamhet med ett program som innehåller ett av duorepertoarens mest storstilade och häpnadsväckande verk: Busonis Fantasia contrappuntistica. En hyllning till Bach med omåttliga ambitioner. Ferruccio Busoni (1866-1924) var en av sin tids absolut främsta pianister och en tonsättare med förkärlek för intrikat stämföring och väldiga fugabyggen. Det vet Erik Risberg som fascinerats av den egensinnige italienaren.

– Man hör ganska snabbt att det är Busoni, han har sin egen musikaliska signatur. Sedan är det ju enormt kaxigt att ta Bachs oavslutade kvadrupelfuga från hans sista mästerverk Kunst der Fuge och fullborda den – men på sitt eget sätt, han lägger in mycket av sin egen harmonik i stycket. I intermezzot står det i noterna: ”piu tranquillo e occultamente, visionario”, ”en aning lugnt och ockultistiskt, visionärt”. Samtidigt är det i långa stycken väldigt ödmjukt och troget Bach som ligger där verket igenom i motivet b-a-c-h, som en musikalisk hashtag.

Så hur sätter de två samman ett program? Ja, en jubileumskonsert av det här slaget blir ju något slags summering och manifestation som kräver något utöver det vanliga.

– Vi sa att vi måste göra Fantasia contrapuntistica av Busoni innan vi dör, det är en sådan oemotståndlig utmaning. Och vad mer? Ja, då vore det ju väldigt fint att göra en Busoni-transkription före fantasin och eftersom den är komplex och mörk gör vi även Mozarts likaledes mörka f-moll-fantasi som inledning.

Men alla som känner Erik Risberg och Bengt Forsberg något vet att de också gillar humor, oblyg underhållning och musikens udda personligheter. – Efter en allvarlig första halvlek med enormt fint innehåll och mycket kontrapunkt och fugor ville vi ha en kontrast – något lättsamt och skojfriskt. Så vi valde Benjamins karibiska musik, Chaminades fina stycken och Chabriers smått galna musik. Den praktiskt taget bortglömde Chabrier hade ett stort inflytande på det franska musiklivet med Ravel, Debussy och andra. España är Chabriers mest kända stycke, sprudlande och fullt av roliga infall för oss som spelar och alla som lyssnar. Det finns

en väldigt rolig anekdot om tonsättaren Poulenc: som liten pojke tiggde han ettöringar, centimes, av folk så att han skulle kunna lyssna på Chabriers Idyll på en musikmaskin som stod i ett gatuhörn i Paris – han ville höra den om och om igen.

Det är 30 år sedan Erik Risberg och Bengt Forsberg började spela tillsammans men det känns som i går, berättar Erik Risberg. De träffades i Göteborg redan på 1970-talet. Bengt Forsberg höll på att avsluta sin utbildning, med examen både i piano och orgel, medan Erik Risberg var i början av sin pianistutbildning på musikhögskolan. Intresset för musik utanför den vanliga repertoaren hade de gemensamt, liksom fascinationen för musikens nydanare och excentriker – men också de tunga verken av de tunga namnen. Bengt Forsberg hade med sin bredd och kapacitet regelbundet anlitats som orkesterpianist av Göteborgs Symfoniker och när han var färdig med Göteborg och tog sitt pick och pack till Stockholm övertog Erik Risberg samma roll. De var vänner och kolleger, men hade ännu inte spelat ihop.

– Det tog faktiskt tio år efter vi lärt känna varandra innan vi kom på att vi skulle göra något tillsammans, berättar Erik Risberg.

Idén blev verklighet med en konsert i kammarserien. I centrum stod Brahms eftersom det var Brahmsfestival i Konserthuset. Den skotske dirigenten James Loughran dirigerade de fyra symfonierna, ett par uvertyrer, Haydn-variationerna och första pianokonserten med oförläpnelige John Ogdon som solist. Forsberg och Risberg tog Stenhammarsalen i besittning och laddade upp med några potenta kammarpjäser: Haydn-variationerna i tonsättarens eget arrangemang, sex ungerska danser inklusive den berömda nr 5 – en oemotståndlig czardas – samt den stora sonaten i f-moll för två pianon.

Det slog gnistor om samspelet vilket gav mer smak. Duon har under åren strävsamt arbetat vidare och regelbundet givit konserter med både ovanlig och traditionell repertoar, till exempel Schuberts ”Grand duo” för två pianon som är en av många favoriter. Stenhammarsalen har varit platsen för ett flertal av dessa minnesvärda konserter så det är högst passande att 30-årsjubiléet firas där allt en gång startade. Har vi tur blir det ett extranummer av Brahms.

STENHAMMARSALEN
SÖNDAG 10 APRIL KL 18:00

HANNIGAN GÅR PÅ DJUPET

TEXT STEFAN NÄVERMYR & MÅNS PÅR FOGELBERG FOTO ELMER DE HAAS

Vilka konserter hon har gjort, säsongens Artist in Residence Barbara Hannigan. Spännande kammarmusik där hon sjöng och ledde ensemblen, ett samtida verk för sopran och orkester som skrevs för henne samt en jublad konsert där hon dirigerade, sjöng och av bara farten gjorde båda samtidigt. Nu avslutar hon sin uppskattade sejour med att sjunga Henri Dutilleuxs gripande Correspondances som bygger på texter och dikter av van Gogh, Rilke och Solsjenssyn – en passande hyllning 100-årsfirandet av Dutilleux.

– Det stycket har jag sjungit regelbundet i över tio år. Jag arbetade mycket med Dutilleux på det här stycket. Faktum är att jag inte uruppförde det, jag hade inte lärt känna Dutilleux då, men sex månader efter uruppförandet möttes vi och började samarbeta. Och han skrev en femte sats till verket vars nya version jag uruppförde i Paris. Och jag har "mitt eget slut" på verket.

Barbara Hannigan var redan då en firad sopran, internationellt erkänd för sin klangsköna röst och tekniska finess. Men mötet med Dutilleux och arbetet kring Correspondances innebar ett viktigt steg i hennes musikaliska utveckling.

– Det är ett stycke som är väldigt kärt för mig eftersom samarbetet med Dutilleux var en öppning för mig som artist. Jag hade alltid gjort virtuosa stycken som sångerska, högt upp i registret, sprudlande och effektfulla. Och det här stycket är inte alls sådant, det är väldigt lyriskt, mycket mer som Mélisandes stämma i Debussys opera Pelléas och Mélisande, för att göra en jämförelse. Dutilleux fick fram kvaliteter i min sång som jag inte hade trott var värda att utforska, ett lyriskt uttryck i det lägre registret, ett lugn som därefter påverkade all min övriga repertoar.

När Correspondances några år senare skulle spelas in med Esa-Pekka Salonen och Franska

Radions filharmoniker var det Barbara Hannigan man kontaktade.

– Jag blev väldigt glad och när inspelningsarbetet var klart var alla nöjda. Dutilleux var med vid inspelningen och jag har många fina minnen från honom och den tiden.

Barbara Hannigan berättar att verket fått en bärande plats i hennes repertoar, ett verk som identifierar henne som artist. Hon jämför med andra sångare som exempelvis blivit kända för sina insatser i stora standardverk som Händels Messias eller Matteus-passionen av Bach. För Barbara Hannigan har Correspondances blivit det verket, och omvänt: när man talar om Correspondances talar man om Hannigan. Hon har sjungit det fler än 30 gånger och nu blir det ytterligare framföranden i Göteborg.

– Jag är så glad över att få sjunga det med Göteborgs Symfoniker och Kent Nagano för i år firar vi Dutilleuxs 100-årsdag. Det är en extra stor ära att få göra det nu med denna orkester.

Då får vi förstås höra det slut som Dutilleux specialskriv för Barbara Hannigan och hennes unika röst.

– Inför Paris-premiären arbetade vi tillsammans för att justera slutet till något som verkligen passade min röst, och det är verkligen spektakulärt: det går upp till ett högt ciss som ska hållas ända till styckets slut och det är riktigt svårt. Men det är liksom det enda stället i stycket det slår gnistor om på det viset. Så jag har mitt eget slut. Stycket var så nytt och fortfarande formbart så det kändes naturligt för honom att skraddarsy den delen för mig eftersom jag sjöng det överallt. Och jag kan tillägga att mitt partitur är så värdefullt för mig – där finns handskrivna partier genom hela verket och jag har den nya satsen skriven för hand. Det är riktiga skatter och en gåva man kan få när man samarbetar med levande tonsättare.

Fram till april ställer fotografen
Elmer de Haas ut elva bilder
på Barbara Hannigan i
Konserthusets foajé.

STORA SALEN
TORSDAG 31 MARS KL 19.30
LÖRDAG 1 APRIL KL 15.00

VÄRLDEN I KONSERTHUSET:

HOMAYOUN SHAJARIAN, SOHRAB
& TAHMOURES POURNAZERI

Homayoun Shajarian är en av de främsta persiska klassiska sångarna i sin generation och en superb instrumentalist. Tillsammans med en 12-mannaorkester erbjuds en mix av persisk klassisk och västerländsk musik, arrangerad och komponerad av bröderna Sohrab och Tahmoures Pournazeri som också är med i bandet. I samarbete med Riksteatern. **FREDAG 29 APRIL KL 19 STORA SALEN**

ROBERT SVÄRD:
PA'KI PA'KA

Foto: José Campos

Gitarristen Robert "Robi" Svärd har med sitt debutalbum Pa'ki Pa'ka fått många av flamencons främsta musiker att kippa efter andan. Han är klassiskt skolad, flerfaldigt prisbelönt och flitigt anlitad av de bästa dansarna och musikerna. På konserten medverkar Ann "La Pantera" Sehlstedt dans, Alfredo Tejada sång, Sara Nilsson violin, Miguel "Cheynne" slagverk, Tove Brandt kontrabas och Ahmad al Khatib oud. **LÖRDAG 9 APRIL KL 19:30 STENHAMMARSALEN**

KONSERTER

DIRIGENTER, SOLISTER & VERKKOMMENTARER

KALENDARIUM	20	Periodens samtliga konserter på Konserthuset
TONSÄTTARPORTRÄTTET	22	Arnold Schönberg
31 MARS & 2 APRIL	26	Göteborgs Symfoniker, Kent Nagano, Barbara Hannigan & Claes Gunnarsson
10 APRIL	34	Kammarkonsert: Erik Risberg & Bengt Forsberg
14-15 APRIL	38	Göteborgs Symfoniker, Santtu-Matias Rouvali & systrarna Labèque
22-23 APRIL	42	Göteborgs Symfoniker, Peter Eötvös & solister
27-28 APRIL	46	Göteborgs Symfoniker, Andrés Orozco-Estrada & Truls Mørk
1 MAJ	50	Kammarkonsert: Julia Fischer Quartet
4 MAJ	54	Göteborgs Symfoniker, Kristiina Poska & Audun Breen
11-12 MAJ	58	Göteborgs Symfoniker, David Afkham & Sergej Krylov
16 MAJ	62	Göteborgs Symfoniker, Christoph Eschenbach
25-26 MAJ	64	Göteborgs Symfoniker, David Zinman & Behzod Abduraimov
3 JUNI	68	Göteborgs Symfoniker, Göteborgs Symfoniska Kör, Musiker ur Bergens filharmoniker, Orphei Drängar, sångsolister & Kent Nagano

MUSIK I DET GRÖNA!
GÖTEBORGS SYMFONIKER
SLOTTSKOGEN 6 JUNI KL 14

TORS 31 MARS KL 19.30

LÖR 2 APRIL KL 15.00

GÖTEBORGS SYMFONIKER & KENT NAGANO
BARBARA HANNIGAN sopran
CLAES GUNNARSSON cello

FRE 1 APRIL KL 19 Stenhammarsalen

ASKUNGEN – VAD ÄR VÄL EN SKANDAL PÅ SLOTTET
arr Medicinarspexet

LÖR 2 APRIL KL 19.30 Stenhammarsalen

GUNILLA BACKMAN – ONE VOICE
arr Nöjet Konsert AB

SÖN 3 APRIL KL 18:00 Stenhammarsale

FREDDIE WADLING
arr Live Nation

SÖN 3 APRIL KL 19:00

RADE ŠERBEDŽIJA
arr Spektrum

LÖR 9 APRIL KL 11.00 Götaplatsfoajén

FIKASTRÅKET
Kammarkonsert med musiker ur Göteborgs Symfoniker
i samarbete med Göteborgs Symfonikers Vänner

LÖR 9 APRIL KL 20.00

POPICAL: ANNA VON HAUSSWOLFF
MUSIKER UR GÖTEBORGS SYMFONIKER
HANS EK

LÖR 9 APRIL KL 19:30 Stenhammarsale

VÄRLDEN I KONSERTHUSET
ROBERT SVÄRD – PA'KI PA'KA

SÖN 10 APRIL KL 18.00 Stenhammarsalen

KAMMARKONSERT
ERIK RISBERG & BENGT FORSBERG piano

SÖN 10 APRIL KL 17.00

VILD VÅR MED VIVALDI
SOLISTER, SYMFONIORKESTER
DIRIGENT SIMON PHIPPS
arr Göteborgs Konserthör

TIS 12 APRIL KL 18.00 Stenhammarsalen

SIXTENS SEXA
Stora pianokonsserter och en udda:
Beethoven, Bartók, Prokofjev och Philip Glass.
Föreläsning med Sixten Nordström

TORS 14 APRIL KL 19.30

FRE 15 APRIL KL 18.00

GÖTEBORGS SYMFONIKER
SANTTU-MATIAS ROUVALI
KATIA & MARIELLE LABEQUE piano

LÖR 16 APRIL KL 15 Stenhammarsalen

ASKUNGEN – VAD ÄR VÄL EN SKANDAL PÅ SLOTTET
arr Medicinarspexet

SÖN 17 APRIL KL 16.00 Stenhammarsalen

KARL GERHARD 125 ÅR – JUBILEUMSFÖRESTÄLLNING!
arr Mattias Enn Produktioner AB

SÖN 17 APRIL KL 19.30

JOHN CLEESE – LAST TIME TO SEE ME BEFORE I DIE
arr ShowNight and Phil McIntyre

MÅN 18 APRIL KL 19.30

WEeping WILLOWS
arr HitNöje AB

FRE 22 APRIL KL 18.00

LÖR 23 APRIL KL 15.00

GÖTEBORGS SYMFONIKER & PETER EÖTVÖS
ANNE SOFIE VON OTTER & ANDREA MELÁTH mezzosopran
RUSSELL BRAUN & GÁBOR BRETZ baryton

SÖN 24 APRIL KL 18.00

ETOILE BALLET GALA
arr Sia Worldstars

ONS 27 APRIL KL 19.30

TORS 28 APRIL KL 19.30

GÖTEBORGS SYMFONIKER
ANDRÉS OROZCO-ESTRADA
TRULS MØRK cello

FRE 29 APRIL KL 19.00

VÄRLDEN I KONSERTHUSET
BEYOND ANY FORM
HOMAYOUN SHAJARIAN,
SOHRAB & TAHMOURES POURNAZERI
arr I samarbete med Riksteatern

FRE 29 APRIL KL 19 Stenhammarsalen

ASKUNGEN – VAD ÄR VÄL EN SKANDAL PÅ SLOTTET
arr Medicinarspexet

LÖR 30 APRIL KL 15 & SÖN 1 MAJ KL 18

SVEN-BERTIL TAUBE
HOMMAGE TILL VÄNNER OCH MIN FAR
arr Nöjet Konsert & Live Nation

SÖN 1 MAJ KL 18.00 Stenhammarsalen

KAMMARKONSERT
JULIA FISCHER QUARTET

ONS 4 MAJ KL 19.30

GÖTEBORGS SYMFONIKER & KRISTIINA POSKA
AUDUN BREEN trombone

MÅN 9 MAJ KL 19.30

NEFERTITI PÅ KONSERTHUSET: VIJAY IYER TRIO

ONS 11 MAJ KL 19.30

TORS 12 MAJ KL 19.30

GÖTEBORGS SYMFONIKER & DAVID AFKHAM
SERGEJ KRYLOV violin

FRE 13 MAJ KL 20.00

POPICAL: FRIFOT
MUSIKER UR GÖTEBORGS SYMFONIKER

MÅN 16 MAJ KL 19.30

GÖTEBORGS SYMFONIKER
CHRISTOPH ESCHENBACH

ONS 25 MAJ KL 19.30

TORS 26 MAJ KL 19.30

GÖTEBORGS SYMFONIKER & DAVID ZINMAN
BEHZOD ABDURAIMOV piano

LÖR 28 MAJ KL 11.00 Götaplatsfoajén

FIKASTRÅKET
Kammarkonsert med musiker ur Göteborgs Symfoniker
i samarbete med Göteborgs Symfonikers Vänner

FRE 3 JUNI KL 19.00 Prioritet Serneke arena

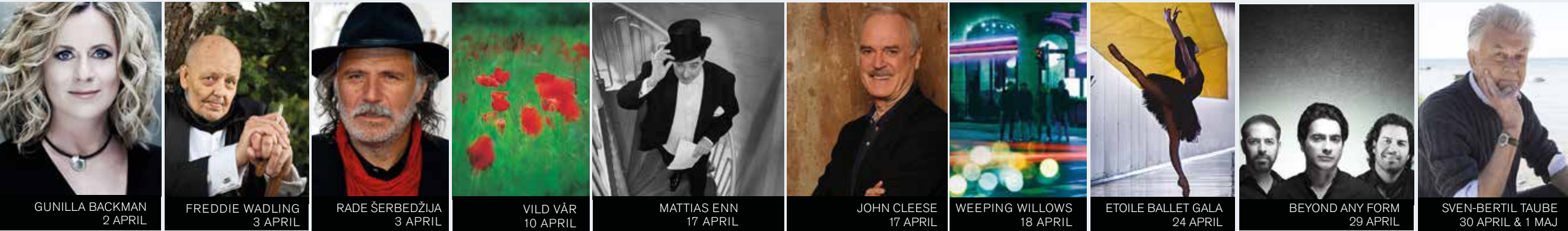
GÖTEBORGS SYMFONIKER & KENT NAGANO
MUSIKER UR BERGENS FILHARMONIKER
GÖTEBORGS SYMFONISKA KÖR
ORPHEI DRÄNGAR
CATHERINE NAGLESTAD sopran
MIHOKO FUJIMURA mezzosopran
TORSTEN KERL tenor
WOLFGANG ABLINGER-SPERRHACKE tenor
PETRI LINDROOS bas

MÅN 6 JUNI KL 14.00 Slottsskogen

MUSIK I DET GRÖNA
GÖTEBORGS SYMFONIKER
MÅNS PÄR FOGELBERG presentatör

LÖR 18 JUNI KL 15.00

SIDE BY SIDE BY EL SISTEMA
GÖTEBORGS SYMFONIKER
DELTAGARE FRÅN MUSIKLÄGRET

ARNOLD SCHÖNBERG

Arnold Schönberg är ett av de viktigaste namnen i musikhistorien. Fenomenalt begåvad, med sinne för struktur, och en förmåga att se allt i både mikro och makroperspektiv. Han är ihågkommen bland annat för sin teori om tolvtonsmusik, där traditionella dur- och mollskalor fick ge vika för ett system där skalans alla tolv toner fick lika värde och inordnades i tolvtonsserier av skilda slag. Men han skapade också ett av senromantikens största och mest imponerande verk: Gurrelieder för 300 musiker, sångare och solister.

De nio Gurre-sångerna av dansken Jens Peter Jacobsen (1847–1885) kom till i Shakespeares och Darwins fotspår. Liksom Shakespeare satte Helsingør på kartan med Hamlet, gjorde Jacobsen det återigen med Gurre, numera en slottsruin utanför Helsingør. Med sin produktion i två rätt små volymer blev Jacobsen kulturförfattare, särskilt i tysk översättning, och läst av både Joyce och Pasternak. Jacobsen, som avled av tuberkulos 38 år gammal, påverkade författare från Kafka och Hesse till Benn och Stefan Zweig. Både Rilke och Stefan George lärde sig danska för att översätta hans dikter. Skepparsonen Jacobsen utbildade sig till botaniker, skrev avhandling om sötvattensalger och översatte Darwins Om arternas ursprung. Jämsides inledde

han dansk modernism som melankoliskt lagd författare i kretsen kring bröderna Brandes, särskilt i utvecklings- eller "desillusionerings"-romanen Niels Lyhne. Få i Danmark visste att han också var lyriker. Schönberg upptäckte de nio Gurre-sångerna 1899 i tysk översättning av Robert Franz Arnold.

Schönberg tycks ha känt igen sig i Jacobsens väg från övertygad kristen till darwinistisk ateist. Själv hade han konverterat till katolicismen som 26-åring 1898, även om han så småningom återvände till judendomen efter att ha avsatts som professor i Berlin vid nazismens genombrott 1933. Då blev livet i Tyskland omöjligt för honom och han emigrerade till USA där han blev kvar i livslång exil. Han skulle känna sig alltmer isolerad och missförstådd, även i judiska kretsar: den utfattige Schönberg ignorerades exempelvis när han sökte bidrag från Guggenheimstiftelsen för att kunna fullborda sin märkliga opera Moses och Aron.

Arnold Schönberg (1874–1951) föddes i Wien och studerade tidigt cello och i någon mån violin. Han spelade i skolan stråkkvartett innan han som faderlös 16-åring tog arbete som bankman. Vid sidan av tjänade han extrapengar på att arrangera populärmusik och operetter. Han debuterade som tonsättare 1894. Det året började

han också studera för Wientonsättaren Alexander Zemlinsky, vars syster han gifte sig med 1901. Genombrottsverket blev det Wagner-påverkade stycket Verklärte Nacht för stråksextett från 1899, också det om människors "syndfall" (en förälskad kvinna bär på en annan mans barn), varpå han direkt tog itu med Gurre-sångerna. Första versionen var för soloröst och piano, tänkta som ett tävlingsbidrag. Läraren Zemlinsky blev djupt imponerad då han spelade upp stycket i Schönbergs närvaro men avrådde ändå från tävlingen. I stället växte verket under elva år – med olika avbrott – till den enorma besättning vi i dag känner till.

Under arbetet hann Schönberg dock ompröva det enorma senromantiska formatet, han skulle framöver ta andra vägar. Konsten och samhället genomgick också genomgripande förändringar där exempelvis Sigmund Freud fick stort inflytande. Gurrelieder tillkom i spåren efter Wagner och Mahler som ännu ett av musikhistoriens banbrytande verk i legendform. Bland föregångarna fanns Fausts fördömdelse av Berlioz, Wagners Den flygande holländaren, Ringen och Tristan, samt Mahlers Titan- och Uppståndelse-symfonier (nr 1 och 2). Även om Schönbergs musik genomgick en radikal förändring skulle Gurre-sångerna förbli centrala för honom. 1937 skrev han:

"Personligen hatar jag att betecknas som revolutionär, något jag inte är. Vad jag gjort var varken revolutionärt eller anarkistiskt. Från allra första början hade jag ett grundligt utvecklat formsinne med en stark motvilja mot överdrifter." När han anklagades för att inte längre komponera som i Verklärte Nacht och Gurre-sångerna blev svaret: "Det gör jag men kan inte hjälpa att folk inte inser det."

I sin viktiga Självanalys från 1948 förtydligade han ytterligare: "När folk talar om mig tänker de genast med fasa på atonalitet och tolvton. Men ingen ny teknik skapas utan rötter i det förflutna. Personligen ser jag inte tonalitet och dissonans som typiska drag i mina verk, men förvisso hindrar de den förståelse som är målet för mig. Tendensen att i varje verk slösa med mängder av teman vållade i början ett överflöd, som snart började störa mig, men redan mina tidiga verk uppvisade många drag av min mogna stil."

För Schönberg var tolvtonsmusik något att njuta av, inte i första hand avsedd för analys. Thomas Manns porträtt av en tolvtonskomponist i Doktor Faustus retade honom till ursinne, och den för honom enda giltiga definitionen av sin teori, framlagd 1923, var "metoden att komponera med tolv toner i relation enbart till varandra". Men dit var det ännu tio år. Ännu året för premiären av Gurrelieder 1913 meddelade

han Zemlinsky att han slutat se sig som dramatisk tonsättare i vanlig mening. Han ansåg sig alltför starkt påverkad av Wagners sena operor.

Uruppförandet av Gurrelieder den 23 februari 1913 med Franz Schreker som dirigent blev Schönbergs största framgång i livet, trots dispyter med dirigenten om fel i materialet.

Annars var ju 1913 de stora skandalernas år i musiken – inte minst med tumultet kring Stravinskys Vår-offer i maj i Paris. Men än större var skandalen som drabbade gruppen kring Schönberg och Zemlinsky med efterföljarna Alban Berg och Anton Webern vid en orkesterkoncert i Wien den 31 mars. Den stoppades av polis före slutnumret, Mahlers Kindertotenlieder. Öppet slagsmål utbröt och publiken hänskrattade och

skrek att tonsättarna borde sättas på mentalsjukhus. Det tog en halvtimme för polisen att utrymma salen. Framförandet av Schönbergs banbrytande sångcykel gick bra i Österrike men efter ett par framföranden i hemlandet inträffade den stora skandalen i Prag den 24 februari 1913. Minnena skulle förfölja Schönberg livet igenom.

Efter ankomsten till USA 31 oktober 1933 stavade han sitt namn Schoenberg och drog sig först fram som konservatorielärare i Boston varefter han från 1935 till sin pensionering vid 70 års ålder var professor på två olika universitet i Kalifornien. Han blev amerikansk medborgare 1941 och alltmer uttalat konservativ i sin politiska hållning. Medan hans tolvtonsteknik gick segrande fram i modernismen över hela världen (till stor del utan Schönbergs medverkan, och till

sist accepterad även av Stravinsky) blev upphovsmannen indragen i allt bittrare polemik. Han blev också vidskeplig och strök "a" i operatiteln Moses och Aaron för att ändra bokstäver från 13 till 12. När Schönberg dött skrev den seriella musikens stora namn Pierre Boulez en provocativ artikel med den tvetydiga rubriken "Schönberg är död"

där han lyfte fram Webern på Schönbergs bekostnad. Och när man i USA 1972 gjorde en enkät om "kompositörer jag tycker minst om" hamnade Schönberg särklassigt i topp. I dag kommer vi dock inte förbi honom. Vi kanske rentav förstår honom.

Schönberg-eleven Alban Berg jämförde redan 1930 sin mästare med Bach i en märklig essä,

Credo, men ingen kunde ana den omsvägning i smak och värdering som skulle besanna hans ord, hur både Bach och Schönberg blev hörnpelare i musikutvecklingen just i positionen mellan tradition och modernism. Kung Valdemars slutord i Gurrelieder, när han förbereder sig för en tillvaro i helvetet med sin älskade i himlen, kunde rentav förespegla Schönbergs öde: Gurrelieder är i dag ett underbart kontaktnät vars skönhet ingen lär kunna bestrida.

*Thi da faar jeg Magt,
Da splitter jeg din Englevagt
Og sprænger med min vilde Jagt
i Himmelrige ind.*

Skandal i Wien, 31 mars 1913.

Familjen Schönberg: Ronald, Gertrud, Lawrence, Arnold och Nuria i april 1948. Foto: Fritz Stiedry.
Arnold Schönberg undervisar i Los Angeles 1948. Foto: Richard Fish.

Fotografier publicerade med tillåtelse från Arnold Schönberg-centret i Wien.

BARBARA HANNIGAN

Säsongen 2015-2016 är Barbara Hannigan Artist in Residence hos Göteborgs Symfoniker. Hon är en vår tids internationellt mest hyllade sopraner. "Barbara Hannigan är en stor sångare" skrev exempelvis The New Yorker i augusti. Hon är känd över världen för sin uttryckskraft och formidabla sångteknik. Samma kraft och expertis kännetecknar hennes olika dirigentuppdrag samtidigt som hon fortsätter sin sångkarriär i samarbete med ledande dirigenter som Simon Rattle, Kent Nagano, Esa-Pekka Salonen, Andris Nelsons, Yannick Nézet-Séguin, Kirill Petrenko, David Zinman, Vladimir Jurowski, Antonio Pappano, Alan Gilbert och Reinbert de Leeuw.

Med en röst som kännetecknas både av skärpa och renhet har Barbara Hannigan efter att ha sjungit utmanande och bred repertoar kommit till en punkt där hon har nått en nivå med fullständig kontroll, intensitet och mångsidighet. Hon har också en stark scennärvaro både på operan och i konsertsammanhang. Hon är efterfrågad inom den samtida musiken – hon har uruppfört över 80 verk – men är lika uppskattad för sina tolkningar av barockmusik och klassisk repertoar. Barbara Hannigan gjuter nytt liv i gammal musik och ger definitiva tolkningar av nya verk: hon hör till de få vilkas varje konsert är en händelse.

Hon gästar regelbundet Berlinfilharmonikerna och har framträtt med de flesta ledande orkestrarna och dirigenter i världen. 2014 utsågs hon till Artiste Étoile ("stjärnartist") vid festivalen i Luzern där hon dirigerade, gav mästarklasser och uruppförde *Le silence des sirènes* som skrevs för henne av koreanska Unsuk Chin. Det verket framförde hon också med Göteborgs Symfoniker i höstas. Barbara Hannigan har samarbetat med tonsättare som Ligeti, Boulez, Dusapin, Abrahamsen, Chin, Knussen och Benjamin. Bland aktuella världspremiärer finns titelrollen i Gerald Barrys opera om Alice i underlandet och rollen som Ofelia i Brett Deans opera om Hamlet.

Barbara Hannigan debuterade som dirigent på Théâtre du Châtelet i Paris med Stravinskys kort-

opera *Räven* och hon har sedan dess dirigerat Prag-filharmonin, Santa Cecilia-orkestern i Rom, radio-orkestern i Köln, Helsingfors stadsorkester och Mahler Chamber Orchestra. Hennes debut i Concertgebouw med Ludwig-orkestern erhöll Ovation-märkelsen som bästa klassiska konsert 2014.

Som sjungande skådespelerska har hon hyllats internationellt för sina roller såsom Marie i Zimmermanns *Soldaterna*, Agnes i George Benjamins *Written on Skin* och Alban Bergs *Lulu*. Denna säsong innefattar debuter som *Mélisande* i Debussys opera *Pelléas och Mélisande* samt solostämman i Poulencs *La voix humaine*.

Barbara Hannigan har framträtt med Göteborgs Symfoniker tre gånger tidigare (2013, 2014 & 2015) och det är andra gången hon samtidigt dirigerar och framträder som solist med orkestern.

CLAES GUNNARSSON

Sedan 1998 är Claes Gunnarsson solocellist i Göteborgs Symfoniker. Han har framträtt som solist med de främsta svenska orkestrarna och inbjuds regelbundet till ledande internationella festivaler som La Folle Journée i Nantes, Music@Menlo i Kalifornien, Mecklenburg-Vorpommern-festivalen och Yuri Temirkanovs vinterfestival i St Petersburg. Claes Gunnarsson har framträtt som solist i Europa, Asien och Nordamerika. I början av sin karriär utsågs han till Artist in Residence hos SR P2 och några år senare gjorde han Londondebut i Brahms dubbelkonsert i Queen Elizabeth Hall tillsammans med violinisten Sara Trobäck, konsertmästare för Göteborgs Symfoniker. De utgör tillsammans med pianisten Per Lundberg Trio Poseidon som turnerar internationellt och har gjort flera skivinspelningar. Som kammarmusiker har Claes Gunnarsson bland annat spelat med violinisterna Leonidas Kavakos och Nikolaj Znaider, pianisten Enrico Pace, trombonisten Christian

Lindberg, sopranen Barbara Hendricks och cellisten Lynn Harrell. Claes Gunnarsson har framträtt som solist med Göteborgs Symfoniker flera gånger, bland annat i Dvoráks cellokonsert, Brahms dubbelkonsert och Beethovens trippelkonsert med sina kolleger i Trio Poseidon och Neeme Järvi, Beethovens trippelkonsert med Sara Trobäck och Christian Zacharias samt Sjostakovitjs cellokonsert nr 1 med Neeme Järvi. 2007-2009 var Claes Gunnarsson gästsolocellist hos London Symphony Orchestra.

Han har gjort flera inspelningar och är solist i Brahms dubbelkonsert, Beethovens trippelkonsert och Weinbergs *Fantasi för cello och orkester* samt cellokonsert med Göteborgs Symfoniker på det engelska skivbolaget Chandos. Claes Gunnarsson är också verksam som lärare vid Högskolan för scen och musik i Göteborg.

KENT NAGANO

Den amerikanske dirigenten Kent Nagano är sedan hösten 2013 förste gästdirigent för Göteborgs Symfoniker. Samarbetet har varit så lyckat och framgångsrikt att han förlängt sitt kontrakt till och med våren 2019. Tillsammans har de påbörjat en rad spännande projekt. 2014 firades Richard Strauss 150-årsjubileum med ett flertal konserter samt skivinspelningar. Den första utgåvan med En alpsymfoni och Don Juan kommer att ges ut av Farao Classics våren 2016. I april förra året turnerade Göteborgs Symfoniker och Kent Nagano i Kina och framträdde inför entusiastisk publik i ett flertal städer, bland dem Kanton, Peking och Shanghai. I december framförde de Sibelius sju symfonier under tre dagar som en del av firandet av tonsättarens 150-årsdag: "Det man slås av är glädjen i samklngen, känslan av upptäcksfärd i något man trodde var välbekant", skrev Magnus Haglund i Göteborgs-Posten.

Kent Nagano är hemmastadd i klassisk, romantisk och samtida musik och har skänkt konsertpubliken världen runt nya upplevelser i den etablerade repertoaren. 2006 blev han chefsdirigent för Montreals symfoniorkester och från och med i höstas är han konstnärlig ledare för Hamburgs statsopera och filharmoniska orkester. Hans första produktioner i Hamburg innefattar Berlioz Trojanerna, världspremiären av Toshio Hosokawas opera Stilles Meer samt Messiaens Turangalilasymfoni i koreografi av John Neumeier. 2006-2013 var han konstnärlig ledare för Bayerska statsoperan i München. Under sin tid där dirigerade Kent Nagano världspremiären

av Jörg Widmanns opera Babylon samt uruppförde verk av tonsättare som Rihm och Chin.

Tillsammans med Montreals symfoniorkester har han bland annat framfört Mahlers och Beethovens symfonier (de senare också inspelade för Sony), operor av Wagner samt konsertserier med musik av Dutilleux och Boulez. Som gästdirigent har Kent Nagano framträtt med flera av världens ledande orkestrar. Bland aktuella orkestrar han samarbetat med finns Münchens filharmoniker, Bayerska Radions symfoniorkester, London Symphony Orchestra, Tonhalleorkestern i Zürich och Santa Cecilia-orkestern i Rom. En viktig period i Kent Naganos karriär var hans tid som konstnärlig ledare och chefsdirigent för Deutsches Symphonie-Orchester Berlin 2000-2006. Han utsågs sedan till orkesterns hedersdirigent. Tillsammans spelade de in en rad skivor med musik av Bernstein, Beethoven, Mahler och Schönberg (Harmonia Mundi). Kent Nagano har också varit chefsdirigent för operan i Los Angeles. Han tillbringade sin första yrkesverksamma tid i Boston där han arbetade vid operan och som assisterande dirigent till Seiji Ozawa hos Bostons symfoniorkester. Kent Naganos framgångar i USA ledde till europeiska utnämningar: konstnärlig ledare för Nationaloperan i Lyon (1988-1998) och för Halléorkestern i Manchester (1991-2000).

Tillsammans med Göteborgs Symfoniker har Kent Nagano spelat in vokalverk av Hillborg, Gefors och Boldemann med Anne Sofie von Otter som solist (DG).

L S TORSDAG 31 MARS KL 19.30

M S LÖRDAG 2 APRIL KL 15.00

BOULEZ MESSAGESQUISSE 7 min

DUTILLEUX CORRESPONDANCES 22 min

VILLA-LOBOS ARIA UR BACHIANAS BRASILEIRAS
NR 5 7 min

PAUS

MUSORGSKIJ/RAVEL TAVLOR PÅ EN

UTSTÄLLNING 29 min

GÖTEBORGS SYMFONIKER

DIRIGENT KENT NAGANO

BARBARA HANNIGAN sopran

CLAES GUNNARSSON cello

Konsertmästare Sara Trobäck

Introduktion torsdag kl 18.30 med Jan Alm

Spelas in för GSOplay

PIERRE BOULEZ (1925-2016)

MESSAGESQUISSE FÖR SOLOCELLO OCH
SEX VIOLONCELLER

Très lent (pas du tout "rythmique" suivre les coups d'archet du
violoncelle principal)

Encore un peu moins lent

Tempo de début

Elargir le tempo toujours davantage

Styckets titel är ett montage av messages (budskap/hälsning) och esquisse (skiss) och skrevs som hyllning till den schweiziske musikmecenaten och musikern Paul Sacher, på dennes 70-årsdag 1977. I musikens början bokstaveras namnet Sacher med olika språks tonnamn: Ess-a-c-h-e-re, för att därpå via celloensemblen med alla kontrapunktikens knep vändas bakfram, upp och ner och även transkriberas till morsebokstäver, medan solocellon spinner vidare på motivet.

Boulez blev själv ett lika aktat (av vissa fruktat) namn i modern musik som Sacher. Han föddes 26 mars 1925 i Montbrison och växte upp under tysk ockupation; först efter kriget blev han bekant med tolvtonen. Han studerade först matematik men valde som 17-åring att börja på konservatorium, inspirerad av sin harmonilärare Messiaen. Själv blev han snart ett av ny musiks stora namn och även elektronmusikpionjär. På 1970-talet fick han president Pompidous uppdrag att starta och leda forskningscentret IRCAM (Institut de Recherche et de Coordination Acoustique/Musique). Samtidigt gjorde han dirigentkarriär med några av världens främsta orkestrar (bland dem BBCs och Chicagos symfoniker och New York-filharmonin) med tolkningar av särskilt modern 1900-talsmusik,

P2

från Debussy till Varèse. I dag har för övrigt Sacherstiftelsen i Basel byggt upp ett jättelikt Boulez-arkiv. Han avled den 5 januari 2016 vid 90 års ålder.

Det åtta minuter korta Messagesquisse från 1976-1977 i fyra satser för solocello och sex violonceller är med sin ibland extremt stillsamma, statiska, inåtvända och poetiska attityd, ibland rent expressiva, högst olik den vanliga uppfattningen av intellektualisten Boulez. Ett lämpligt kontaktnät med andra ord. Stycket exemplifierar hur tonsättaren talade om att leva i sin musik som i ett plasmaartat rum, där han ständigt kunde byta plats, röra sig framåt och bakåt, eller allt samtidigt, i olika riktningar. I den processen skulle varje stycke vara ständigt aktuellt. Så är det också med Messagesquisse. Materialet kom att ligga till grund för flera senare stycken som Répons (Besvarande) för sex solister, kammarensemble, dator och liveelektronik 1981, och därpå i Dérive 1 för kammarensemble 1984 (Avledande; båda titlarna antyder syftet att använda musiken till en direkt kommunikation). Styckets historia började med en version för solocello, men genom tillägget av ytterligare sex cellister "modifieras" solistens klangfärg i en sammansmältning av element (som dock bara presenteras diskontinuerligt i partituret). I stället för att klassisk musik tidigare begränsats av tonalitetsregler, övertar tonsättaren nu själv – i denna nya frånvaro av referenssystem – hela arbetet med att formalisera sitt material, innan det förverkligas i partituret. Denna process är inte nödvändigtvis uppfattningsbar för örat. I stället, och framför allt, uppfinner och strukturerar tonsättaren en rent praktisk metod att gestalta sitt verk. Effekten av musiken har ibland liknats vid att se ett landskap fladdra förbi genom ett snabbt tågs fönster.

Pierre Boulez, 1925-2016.

ROLF HAGLUND

HENRI DUTILLEUX (1916–2013)

CORRESPONDANCES FÖR SOPRAN OCH ORKESTER

Gong (Rilke)

Danse Cosmique (Mukherjee)

Interlude

Slava et Galina (Solsjenitsyn)

Gong 2 (Rilke)

De Vincent á Theo (van Gogh)

Dutilleux tillhörde generationen mellan Messiaen och Boulez och började komponera som 13-åring. Han lät ana en lysande framtid när kantaten L'anneau du roi vann Rom-priset 1938. Men kriget tvang honom resa hem igen där han måste dra sig fram på lektioner och underhållningsmusik innan han 1943 kom till franska radion där han 1945–1963 var musikchef. I fransk musik täcker han som subtil nydanare och traditionsbärare luckan mellan Debussy/Ravels impressionism och Bartók/Stravinskys modernism, dock med stopp före atonalitet och serialism. Nu är han själv klassiker. Correspondences skrevs 2003 för Dawn Upshaw och Berlinfilharmonin under Simon Rattle. Titeln syftar på Baudelaires dikt, fint översatt av Gunnar Ekelöf som Överensstämmelser: om en déjà-vu-upplevelse som når genom tid och rum: "Naturen är ett tempel där levande stoder ibland låter höra förvirrade ord. Den skog av symboler som täcker vår jord, hälsar med ögonkast mänskan, sin broder". Dutilleuxs syfte liknar det hos Boulez, men "jag undviker den seriella epokens auktoritära dogmer". Dutilleuxs idé var att bygga på brevcitat av olika författare med sopranens och den stora symfoniorkesterns lyriska uttryck, med korta hopbindande mellanspel.

Det första citatet föregicks av en dikt, Kosmisk dans – som ett ode till den treögda hinduiska guden Shiva – av Prithwindra Mukherjee (f 1936), musik-

etnolog i Paris efter utbildning vid det indiska Sri Aurobindi-ashramet i Pondicherry. Därpå citeras Solsjenitsyns brev till musikerna Mstislav och Galina Ros-tropovitj 1984 rörande rättegångarna mot honom i de sovjetiska tvångsarbetslägren tio år tidigare, skräckupplevelser han förmådde utstå tack vare den heroiska hjälpen från Slava och Galina och styrkan i sin egen tro. Stråkarna ger dramatiskt uttryck för det våld och lidande Solsjenitsyn utsattes för liksom hela hans tacksamhet över deras brev.

Efter Rilkes korta dikt Gong från 1926 ("Inte längre för öron, klang, som ett inre öra vi skenbart lyssnade hör") citeras van Goghs brev till brodern Theo: "Jag är i stort behov av religion, varför jag om natten går ut för att måla av stjärnorna" följt av en utgjutelse över att leva i en djävulsk värld där "närmast solen (den gode Guden), dessvärre finns djävulen mistralen".

Dutilleux fann texterna spegla en likartad mystik hos alla författarna. Jämte idén om kosmos blev detta ett förenande element. Baudelaires titel Correspondances väckte hos honom en synestesi, ett neurologiskt tillstånd där flera sinnen kopplas ihop, som att uppleva musik som färger. Så ville han också läsa Baudelaires ord om hur det gudomliga går hand i hand med det djävulska (liksom i van Gogh-citaten). Varje episod lät han styras av en särpräglad instrumentation, som när färgspelet hos van Gogh fann eko i träklangerna liksom i bleckblåset. Kring Solsjenitsyns brev lät han stråkarna dominera, särskilt violoncellerna, ofta som cellokvartett. Nära slutet citeras "som ett slags vattenmärke, som i dimman" partiet ur Musorgskijs Boris Godunov där den helige galningen sörjer Rysslands olyckor.

ROLF HAGLUND

HEITOR VILLA-LOBOS (1887-1959)

ARIA UR BACHIANAS BRASILEIRAS NR 5 FÖR SOPRAN
OCH CELLOORKESTER

Mellan 1930 och 1945 skrev Villa-Lobos sina nio Bachianas Brasileiras där han ville knyta ihop sin Bach-beundran med den brasilianska folkmusik han själv upptecknat på sina resor i landet. Mest berömt blev det femte, för sopransolo och (minst) åtta violonceller. Ensembletypen förklaras med att cellon var hans eget huvudinstrument. Hur han kom på den ordlösa sopranstämman förklarade han själv, som vass operarecensent under sin fars pseudonym Epamiondas Villalba (med tillägget Filho, "son"). I en recension av Madame Butterfly antydde han direkt vad som skulle bli Bachianas Brasileiras nr 5. "Å andra sidan", skrev han, "var det intressant att notera hur köerna väckte särskilt gensvar när de improviserades och sjöngs med sluten mun". Just denna effekt lånade han själv i Bachianas Brasileiras nr 5, även om de båda separata satserna i stycket senare också fått ord. Arian, som vi nu får höra för sig, är byggd som en av barockens da-capo-rior med ordlös sång över violoncellerna, i första delen också med drag av folkmusik. Efter ett mellanspel där solocellon tar över melodin följer ett kontrasterande parti, mera likt recitativ än aria, med en sångtext av den brasilianska antropologen och filosofen Ruth Valladares Correa. Den fångar de vemodiga stämningarna en månskensnatt innan dagen gryr. Arian är Villa-Lobos i särklass mest kända stycke. Bachianas Brasileiras nr 5 skiljer sig från de övriga åtta styckena i serien vilka innehåller mer eller mindre tydliga transkriptioner av stycken ur Johann Sebastian Bachs Das wohltemperierte Klavier. Nr 5 har däremot snarast prägel av just Puccini-romantik – medan den effektfulla celloensemblen ges en långt mera dramatisk roll än i barockens basso continuo. Villa-Lobos behandlar

här som annars sitt eget huvudinstrument, cellon, med unikt sinne för dess klang och uttrycksregister.

Den i huvudsak självlärde Villa-Lobos grundade sin musiksmak genom att gå på konsert och opera i sällskap med fadern, en amatörcellist som också gav honom grunderna på detta instrument, innan fadern dog i malaria när sonen var bara 12 år gammal. Denne drog sig tidigt fram som gatugitarrist i Rio. Senare, som tonåring, blev han teater- och biografcellist under stumfilmsepoken innan han 1905-1913 for landet runt och upptecknade folkmusik. Redan 1917 hade han över 100 opus på sin verklista. Den skulle växa till över 2000 verk i alla genrer, däribland 12 symfonier, 17 stråkkvartetter och 137 barnsånger. På alla sätt blev han den brasilianska musikens fader och paradnamn.

ROLF HAGLUND

Heitor Villa-Lobos vid pianot.

MODEST MUSORGSKIJ (1839-1881)

TAVLOR PÅ EN UTSTÄLLNING,
ORKESTRERING MAURICE RAVEL
Gnomen
Det gamla slottet
Tuilerierna
Bydlo
De okläckta kycklingarnas balett
Samuel Goldenberg och Schmuyle
Marknaden i Limoges
Katakomberna
Huset på kycklingben
Stora porten i Kiev

Tavlor på en utställning är en virtuos pianosvit av ryske tonsättaren Modest Musorgskij, skriven 1874 som en pianosvit i tio delar. Han ville "musikaliskt illustrera" tio målningar av tyskbördige konstnären och arkitekten Viktor Hartmann (1834-73), dels i musik återge varje tavla för sig, dels antyda utställningsbesökarens väg från bild till bild i karakteristiska mellanspel. Hartmann hade dött 1873, 39 år gammal. Den djupt berörda Musorgskij-kretsen tog då initiativ till att ställa ut över 400 av Hartmanns tavlor i Sankt Petersburg, några ur Musorgskijs egen samling. Sviten skrevs på bara sex veckor. Det dröjde dock tolv år innan den publicerades, fem år efter Musorgskijs egen död. De flesta tavlor har sen dess gått förlorade.

Sviten inleds med Gnomen, en av fyra elementarandar som särskilt alkemisterna sökte framkalla. I vardagslag vargnomen en i Ryssland populär julgransprydad. Därefter följer bilden av en trubadur framför Det gamla slottet med anor från medeltiden. Tuilerierna visar bråkande barn med sina guvernanter i Tuileriträdgården i Paris. Bydlo avbildar en polsk oxvagn med stora trähjul. De okläckta kycklingarnas dans inne i sina skal inspirerades av en 1870-talsbalett. Bilden Samuel Goldenberg och Schmuyle visar två polska judar, den ene rik, den andre fattig, medan Marknaden i Limoges visar två grälände franska

kvinnor. Katakomberna för oss till de kusliga underjordiska benkällarna i Paris, medan sagohäxan Baba-Jagas Huset på kycklingben avbildas i form av en bordsklocka. Stora porten i Kiev är skissen till ett aldrig uppfört monument över ett mordförsök på tsaren 1866.

I Ryssland uteblev framgången. Tavlorna, som sviten populärt kallas, var för svåra för de flesta pianister. Lika illa gick Michail Tsjmalovs (1861-1896) försök att orkestrera sju av satserna, uruppförda och reviderade av hans lärare Rimskij-Korsakov 1891. Vändpunkten blev i stället Världsutställningen i Paris 1889 med Eiffeltornet som 300 meter högt utrops-tecken, en aha-upplevelse för all fransk konst, med särskild betydelse för impressionismen, med allt från kinesiska och japanska träsnitt till hindustansång, indonesisk gamelanmusik och exotisk rysk musik. Bland de 28 miljoner besökarna fanns en salig, 15-årig Ravel som i första hand upptäckte den ryske tonsättaren Borodin. Lyckokastet att orkestrera Musorgskijs Tavlor, på uppdrag av världsdirigenten Sergej Kussevitiskij, dröjde dock till 1922. Redan 1913 hade Ravel och Stravinsky bearbetat Musorgskijs opera Chovansjtjina, och Stravinskys klangmästerskap är nog en öppning också till Tavlorna som i Ravels händer nästan blev ett nytt verk. Med genialt klangsinne lät han orkestern måla upp innehållet i pianosviten på nytt, med trubaduren i Det gamla slottet i altsax, den polska egenarten i Bydlo fångad av tuba, tråblåsets eko av ortodox kyrkosång, eller hur piccola och höga stråkar skildrar kycklingdansens i ägget. Särskild lokalfärg fick bilden av de båda judarna eller Stora tornet i Kiev. Kussevitiskij hade länge ensamrätt till Ravels orkestrering och gav själv ut den 1929.

ROLF HAGLUND

BENGT FORSBERG

Pianisten Bengt Forsberg är en mycket uppskattad och flitigt engagerad kammarmusiker som bland annat samarbetar med mezzosopranen Anne Sofie von Otter, cellisterna Mats Lidström och Andreas Brantelid samt violinisten Nils-Erik Sparf. Tillsammans med Anne Sofie von Otter konserterar han regelbundet runt om i världen och flera av deras inspelningar har belönats med priser. Bengt Forsberg engageras ofta som solist och har framträtt med samtliga större svenska symfoniorkestrar och ett flertal utländska. Hans repertoar är osedvanligt bred och han drar inte sällan fram bortglömda verk i rampluset. Bengt Forsberg är konstnärlig ledare för kammarmusiken i Allhelgonakyrkan i Stockholm liksom en ofta förekommande gäst i Stockholms konserthus. Han framträder också regelbundet med Göteborgs Symfonikers pianist Erik Risberg. Under 1970-talet var Bengt Forsberg verksam som pianist i Göteborgs Symfoniker.

ERIK RISBERG

Symfonikernas pianist Erik Risberg har varit fast anställd i orkestern sedan 1995 men redan i början av 1980-talet började han arbeta regelbundet med Göteborgs Symfoniker. Som orkesterpianist spelar han inte bara stämmor i orkesterverk som Stravinskys Petrusjka och Sjostakovitjs femte symfoni, utan också orgel, cembalo och synthesizer när så krävs. Erik Risberg är också pianist vid repetitionerna med Göteborgs Symfoniska Kör och framträder regelbundet som kammarmusiker. Sedan tre decennier har han en pianoduo ihop med Bengt Forsberg. De framträdde senast 2012 i Göteborgs Konserthus och spelade Bartóks Sonat för två pianon och slagverk. Samma år framträdde Erik Risberg som solist med Göteborgs Symfoniker i Gerald Finzis Eclogue för piano och orkester. Erik Risberg undervisar också i musikalisk gestaltning på Högskolan för scen och musik i Göteborg och ger sedan flera år introduktioner inför Symfonikernas konserter.

K SÖNDAG 10 APRIL KL 18.00

KAMMARKONSERT Stenhammarsalen

MOZART/BUSONI FANTASI F-MOLL 10 min
BUSONI FANTASIA CONTRAPPUNTISTICA 30 min
PAUS

CHAMINADE LE MATIN & LE SOIR 6 min
BENJAMIN TWO JAMAICAN STREET SONGS 6 min
JAMAICAN RUMBA 2 min

CHABRIER ESPAÑA (FÖR TVÅ PIANON) 6 min

ERIK RISBERG & BENGT FORSBERG piano

FERRUCCIO BUSONI (1866–1924)
FANTASIA CONTRAPPUNTISTICA
Introduction: Preludio corale
Fuga I. Fuga II. Fuga III (över B-A-C-H)
Intermezzo
Variazione I. Variazione II. Variazione III
Cadenza
Fuga IV
Corale
Stretta

Ferruccio Busoni var son till en italiensk klarinettist och en tysk pianist, och han föddes i Empoli mellan Pisa och Florens. Det visade sig tidigt att han ärvt en makalös musikbegåvning och främst var det moderns pianospel han tog efter. Han debuterade offentligt som sjuåring och två år senare spelade han redan i Wien. När han som 14-åring började studera komposition för Mayer-Rémy hade han skrivit 79 pianoverk, de flesta hade till och med blivit publicerade. Och pianot förblev hans viktigaste instrument även om han också skrev orkesterverk och avslutade sin karriär med operan Doktor Faust. Han umgicks med flera av sin samtids mest namnkunniga tonsättare, däribland Brahms, Grieg och Mahler. Som pianolärare i Helsingfors blev han god vän med Sibelius.

Busonis tyngst vägande pianoverk utmärks av stora tekniska utmaningar. Det mest krävande anses vara Choral-Variationen über Ehre sei Gott in der Höhe, gefolgt von einer Quadrupel-Fuge über ein Bachsches Fragment – det vill säga den 30 minuter långa Fantasia contrappuntistica. Han började i mars 1910 med en fantasi över Bachs sista ofullbordade verk för klaver, den efterlämnade Grosse Fuge ur Kunst der Fuge. I ett brev till sin hustru skriver han i februari 1910: "Det kommer att bli något mellan César Franck och Hammarklaver-sonaten, med min egen touch."

I juni 1910 fullbordade Busoni en version för ensamt piano som han kallade "Edizion definitiva". Ytterligare några fördjupade bearbetningar (Edizione minore, 1912) och först 1921 fick Fantasia contrappuntistica sin slutgiltiga form. Det blev en version full av profetior – "Bach erbjuder de mest varierade utgångsmaterialen för musikens hela framtid", menade Busoni. I partituret till denna version för två pianon visas en arkitektonisk bild av en palatsfasad där verkets tolv sektioner lagts in i olika nischer, och då kan man lätt se avsnittens släktskap. Han har haft påvepalatset i Avignon som förebild. De tre första fugorna följer nära Bachs original, medan fjärde fugan

utvidgar det harmoniska språket med konsonanser och disharmonier. I den femte fugan kombineras det första fugatemat från Kunst der Fuge med de tre teman som redan presenterats, och utökas med ännu ett som Busoni själv skrivit. Fantasia contrappuntistica har efter Busonis död även bearbetats av andra tonsättare för orgel eller orkester.

CECILE CHAMINADE (1857–1944)
LE MATIN & LE SOIR OP 79

Redan som åttaåring började den synnerligen begåvade fransyskan Cécile Chaminade komponera och när hon var 18 år startade hon en professionell karriär som blev lång och innehållsrik. En av de första som förutspådde hennes lysande musikerbana var Georges Bizet som fick tillfälle att höra just åttaåringens alster. Redan 16 år gammal var hon känd som en framstående konsertpianist och för pianot skulle hon komma skriva bortåt 200 stycken som manschauvinister lätt viftat undan som "salongsmusik". Men visst hade hon djupa kunskaper och målsättningar. Dessvärre har det mesta av hennes många verk i de flesta genrer fallit i glömska – kanske är det bara den älskvärda concertinon för flöjt och orkester som fortfarande dyker upp på konsertprogrammen. Det är synd, för hennes produktion rymmer många godbitar.

Bland många sällan spelade små mästerverk hittar man de båda kontrasterande satserna Morgon och Kväll skrivna för två pianon 1895. De är charmerande små pärlor med flödande och färgrik musik.

ARTHUR BENJAMIN (1893–1960)
TWO JAMAICAN PIECES
Jamaican Street Songs (Mattie Rag/Cookie)
Jamaican Rumba

Arthur Benjamin föddes i Sydney och utbildades i Brisbane, men lämnade Australien för att vidareutbilda sig vid Royal College of Music i London med kompositionsstudier för Charles Villiers Stanford. I London gjorde han sig känd för att skriva såväl operor som orkester- och kammarmusik. Han återvände en kort tid till Australien som pianolärare men längtade tillbaka till Londons musikaliska överflöd. I London blev han medlem av Associated Board of the Royal Schools of Music och skickades runt i imperiet som kunglig examinator. I sådana sammanhang be-

sökte han Australien, Kanada och Västindien. I det sistnämnda området fascinerades han av den populära folkmusikformen Mango Walk, som inte minst blev tydlig i Jamaican rumba som han skrev för två pianon 1938 (publicerad 1944), men som även finns i orkesterversion. Samtidigt inspirerades han också att skriva ner och arrangera några melodier han hört på gatan. Den jamaicanska regeringen uppskattade så högt hans bidrag till att göra landet känt att de årligen sände honom ett fat fin jamaicansk rom.

EMMANUEL CHABRIER (1841–1894)
ESPAÑA

Fransmannen Emmanuel Chabrier föddes i Auvergne och denna trakts varma generositet går ofta igen i hans musik. Men trots att han började studera musik redan som sexåring kom han att satsa på en ämbetsmannakarriär i regeringskansliet i Paris där var han anställd ända till 1879. Det året vallfärdade han till Bayreuth tillsammans med vännen och kollegan Henri Duparc. De greps djupt av de Wagneroperor som gavs där, och inspirationen rann till så rikt att Chabrier genast bestämde sig för att bli tonsättare på heltid, 38 år gammal. Hans tonsättarkarriär blev dessvärre kort. Redan efter tio år drabbades han av förödande mental ohälsa.

I juli-december 1882 besökte Chabrier tillsammans med familjen Spanien. Liksom sina franska kolleger Lalo, Massenet, Bizet och Ravel fascinerades han av den spanska folkmusiken och detta resulterade 1883 i den briljanta rapsodin España som finns i versioner för såväl två pianon som orkester. Till och med hans spanske kollega Manuel de Falla måste erkänna "att ingen spanjor har bättre än Chabrier – och med sådan autencitet och genialitet – lyckats tolka variationsrikedomen i Aragoniens lantliga jota". Det är nämligen de spanska folkdansformerna jota och malagueña som Chabrier utgår från och utvecklar i de åtta teman som rapsodin bygger på. Sju av dessa är folkmusikaliska lån, det åttonde Chabriers eget.

Chabrier kallade verket "una fantasia extraordinario" vars "rytmer och melodier kommer att egga hela publiken till feberhet upphetsning."

STIG JACOBSSON

KATIA & MARIELLE LABÈQUE

Systrarna Labèque har som duopianister uppmärksamats för sitt fantastiska samspel och sin häftiga energi. De började tidigt med musik och blev internationellt kända med sin samtidsfärgade version av Gershwins Rhapsody in Blue, en av de första guldskivorna inom den klassiska musiken, och deras karriär har sedan dess utvecklats på ett häpnadsväckande sätt med framträdanden över hela världen. De är regelbundna gäster hos de mest prestigefyllda orkestrarna som Berlins filharmoniker, Bayeriska Radions symfoniorkester, Boston Symphony Orchestra, Chicago Symphony Orchestra, Cleveland Orchestra, Gewandhausorkestern i Leipzig, London Symphony Orchestra och Wiens filharmoniker. Bland dirigenter de samarbetat med finns Semyon Bychkov (gift med Marielle Labèque), Lionel Bringuier, Gustavo Dudamel, Charles Dutoit, Sir John Eliot Gardiner, Antonio Pappano, Sir Simon Rattle och Esa-Pekka Salonen.

De har även framträtt med barockensembler som The English Baroque Soloists, Il Giardino Armonico

och Musica Antiqua Köln. Systrarna har också haft privilegiet att få samarbeta med tonsättare som Thomas Adès, Louis Andriessen, Luciano Berio och Pierre Boulez. Katia och Marielle Labèque har spelat på festivalerna i Luzern, Ravinia och Tanglewood samt på BBC Proms. En galakonsert med Sir Simon Rattle och Berlins filharmoniker på Waldbühne drog en rekordpublik på 33 000 besökare. Inspelningen finns utgiven på dvd (EuroArts). På sin egen skivetikett KML Recordings har de nyligen utgivit Sisters med en samling stycken från sina privata och offentliga liv.

I maj 2015 hade de premiär med showen Love Stories, skriven av David Chalmin, på nya Parisfilharmonin. Detta verk för två pianon, elgitarr och trummor utgår från Shakespeares Romeo och Julia. Koreografin för sju dansare har gjorts av världsberömda break-dansaren Yaman Okur (Madonna, Cirque de Soleil). Showen kommer också att ges i juni på Théâtre du Châtelet och sedan på turné i juli och oktober.

SANTTU-MATIAS ROUVALI

"En perfekt fysisk reaktionsförmåga, böljande kroppsspråk, teknisk skicklighet... Rouvali äger alla dessa egenskaper och det klingande resultatet är lika briljant som explosivt." (Frankfurter Allgemeine Zeitung)

Finske Santtu-Matias Rouvali är chefsdirigent för Tammerfors stadsorkester och förste gästdirigent för Själlands symfoniorkester. Denna säsong framträder han för första gången med en rad internationella orkestrar: Bambergers symfoniker, Radioorkestern i Baden-Baden och Freiburg samt Indianapolis Symphony Orchestra, och han återvänder till Philharmonia Orchestra, Kungliga filharmonikerna och Dresdens filharmoniker. Framöver kommer han också att fort-

sätta samarbetet med Franska Radions filharmoniker, BBC Symphony Orchestra, Helsingfors stadsorkester och Tokyos symfoniorkester.

Santtu-Matias Rouvalis första skivinspelning för Ondine innehåller Hakolas och Hosokawas gitarrkonserter med Uleåborgs symfoniorkester och Timo Korhonen som solist. Hans nästa release består av violinkonserter av Adams och Ligeti med Själlands symfoniorkester och Ilja Gringolts som solist (Orfeo). Som operadirigent har Santtu-Matias Rouvali dirigerat Bizets Carmen och Mozarts Trollflöjten vid Kokkola-operan och han kommer också att leda flera uppsättningar med sin orkester vid Tammerforsoperan.

M S TORSDAG 14 APRIL KL 19.30
L S FREDAG 15 APRIL KL 18.00

NIELSEN HELIOS 12 min
GLASS KONSERT FÖR TVÅ PIANON OCH ORKESTER 25 min
PAUS
STRAVINSKY PETRUSJKA (1947) 34 min

GÖTEBORGS SYMFONIKER
DIRIGENT SANTTU-MATIAS ROUVALI
KATIA & MARIELLE LABÈQUE piano
Konsertmästare Sara Trobäck
Introduktion fredag kl 17 med Johan Stern
Spelas in för GSOplay

CARL NIELSEN (1865-1931)
HELIOS, KONSERTUVERTYR OP 17

Enligt Alf Henrikson är Helios en solgud som i antik grekisk mytologi är körsven på solens fyrspann. Han är "utomordentligt skön med gyllene hår och strålände uppsyn" och bor i ett palats längst i väster dit han beger sig varje kväll. På natten åker han med sitt ekipage på en gyllene båt på jordens undersida så att han, med systemen Auroras (Eos) hjälp, i tidig morgon åter kan börja sin färd i öster.

Den danske tonsättaren Carl Nielsen befann sig 1903 i Grekland med sin skulpterande hustru Anne Marie som fått ett stipendium för att studera och kopiera antika skulpturer i Aten. Här fick han låna ett litet rum med piano på konservatoriet för att kunna komponera, när han inte själv var ute på arkeologiska utgrävningar – ett av hans stora intressen. Det tog honom endast en dryg månad att skriva Heliosuvertyren, inspirerad av solen. "Helios bränner hela dagen och jag skriver i full fart på mitt nya solsystem" skriver han till en god vän i mars 1903. Den 28 april var den fristående uvertyren färdig. När man så läst Carl Nielsens egen programförklaring till verket kan man bara koppla av och se allting framför sig: "Stillhet och mörker – så stiger solen under fröjdefull lovsång - vandrar sin gyllene väg – sänker sig stilla i havet."

Helios uruppfördes den 8 oktober 1903 i Odd Fellowpalatsets stora sal i Köpenhamn. Johan Svendsen dirigerade Det Kongelige Kapel. Publiken var entusiastisk, men kritikerna tyckte att "solen varken lyste eller värmdes". Idag är Helios en av Carl Nielsens mest spelade kompositioner – ett riktigt uppvisningsstycke för orkester. Carl Nielsen dirigerade själv sin uvertyr vid många tillfällen utanför Danmark. Det allra

sista framförandet under hans ledning ägde rum i Göteborg den 12 februari 1930 med Göteborgs Symfoniker!

GUNILLA PETERSÉN

PHILIP GLASS (f 1937)
KONSERT FÖR TVÅ PIANON OCH ORKESTER
Sats 1
Sats 2
Sats 3

Dubbelkonserten komponerades för systrarna Labèque hösten och vintern 2014-2015. Den beställdes av Los Angeles Philharmonic, Göteborgs Symfoniker, Orchestre de Paris, Borusan Istanbul filharmoniska orkester och Spanska nationalorkestern. Den uruppfördes i Los Angeles i maj 2015.

Som många andra verksamma i vår tids musik har jag länge beundrat Katia och Marielle Labèques framförande av traditionell och ny konsertmusik för pianoduo. Det har varit en glädje att få höra deras lysande spel och skickliga tolkningar i min egen musik – först med Fyra satser för två pianon 2007 och sedan den nyare Två satser för fyra pianon. Det senare verket uruppfördes av systrarna Labèque tillsammans med pianisterna Dennis Russell Davies och Maki Namekawa. Jag blev både glad och tacksam när de föreslog ett nytt verk – den aktuella dubbelkonserten.

Verket följer den tresatsiga form som kännetecknar många konserter. I detta fall, däremot, är både första och andra satserna snabba och den långsamma satsen är den tredje och sista i konserten.

Det kändes också som om det var nog med "fyrverkeri" i de första två satserna och därmed inget behov av en kadens för solisterna.

Återigen är förhållandet mellan solisterna och orkestern inte den vanliga, kontrasterande den mindre duon med den större orkesterensemblen. I stället delas solistmusiken mellan de två, och orkesterns funktion är att utvidga solisternas spännvidd och klangfärgspallett.

Slutligen har jag under de senaste åren haft nöjet att få samarbeta med Los Angeles Philharmonic i flera för mig viktiga projekt. De innefattar ett liveframförande av Koyaanisqatsi i Hollywood Bowl liksom västkustpremiären av min Symfoni nr 9 dirigerad av John Adams. Jag ser fram emot att få arbeta med orkestern igen.

PHILIP GLASS

IGOR STRAVINSKY (1882-1971)
PETRUSJKA (1947)
Marknad vid fastlagstiden
Hos Petrusjka
Hos moren
Moren och Petrusjkas död

"Jag har talat ryska i hela mitt liv, jag tänker på ryska, mitt sätt att uttrycka mig är ryskt... i min musik finns det latent, det är en del av dess innersta natur" förklarade Igor Stravinsky vid 80 års ålder. Ändå hade han uttryckt förakt för folkmusik under en stor del av sitt liv. Om Bartók sa han till exempel att det var synd att en så stor tonsättare skulle ägna sig åt sådant. Observera! Detta sa han till Robert Craft i en av dessa böcker Conversations with Igor Stravinsky som man ska ta med en så stor dos salt att en nypa absolut inte räcker, snarare en skottkärra. Jag kan få för mig att Stravinskys kommentar om sin urryska själ efter 60 år i exil är ett tonårströts riktat mot Craft som styrde och ställde med Stravinskys musik, familj, vänner och åsikter från 1948 och fram till tonsättarens död 1971.

Petrusjka, som är ett exempel på Stravinskys känsla för rysk folklore, kommer egentligen från Stravinskys första år som tonsättare. Den unge juridikstudenten som tog privatlektioner i orkestrering hade fått balettimpresarion Djagilevs ögon på sig efter några orkesterstycken som framfördes hemma i Ryssland.

Djagilev var på jakt efter något musikaliskt nytt och intressant. Pariskritikerna gillade den ryska balettens påhittiga dekor och koreografi men tyckte musiken var tråkig. Efter Stravinskys Våroffer var det inga kritiker som skrev så mera. Men detta låg flera år fram i tiden, först lockade Djagilev Stravinsky till Frankrike. Baletten Eldfågeln blev Stravinskys definitiva genombrott och kanske det verk som fick honom själv att verkligen tro på sitt yrkesval. Balett nummer två, Petrusjka, blev lika populär som Eldfågeln. Petrusjka handlar om tre dockor som framträder på ryska marknader och musiken är lika full av färger och infall som man kan tänka sig att en sån marknad skulle kunna vara. Den fantastiske dansaren Nijinskij gjorde huvudrollen på Théâtre du Châtelet 13 juni 1911.

Varför vände Stravinsky då tillbaka till verket och skrev om det 1947? Stravinsky bodde i USA sen andra världskrigets utbrott och tog de beställningsjobb som kom i hans väg. För Ballet Society skrev han flera baletter under samma tid. Kanske fick baletterna honom att tänka på sin tidigare succébalett?

Walt Disney hade just använt musiken till baletten Våroffer i sin tecknade film Fantasia, och Stravinsky var inte nöjd med resultatet även om han var nöjd med pengarna. Kanske blev han då nostalgisk och vände tillbaka till Petrusjka? Ett tredje, mer prosaiskt alternativ är troligen det korrekta eftersom det handlar om pengar - något som Stravinsky alltid var pigg på: han hade inte copyright till sin tidigare version och måste skriva om för att få inkomst när verket framfördes.

Jag är nog inte ensam om att tycka att musiken till Petrusjka är bland det vackraste Stravinsky skrev. Gång på gång framkallar musiken leenden. Här finns karuseller, kärlek, positivhalare, romantik, slapstick. Blundar man kommer både dofter och bilder till.

KATARINA A KARLSSON

PETER EÖTVÖS

Tonsättare, lärare och dirigent: Peter Eötvös förenar tre roller i en framgångsrik och respekterad karriär på högsta nivå. Hans musik förekommer flitigt hos ledande orkestrar, samtida musik-ensembler och festivaler, och som tonsättardirigent har han lett projekt i städer i stora delar av världen. Hans många operor har haft stora framgångar, bland dem *Three Sisters* byggd på Tjechovs drama. Förra säsongen uruppfördes *Senza sangue* beställd av New York Philharmonic Orchestra och Kölntilharmonin. Bland hans senaste orkesterverk finns *Cello Concerto Gross* som skrevs till Berlins filharmoniker, violinkonserten *DoReMi* och slagverkskonserten *Talking Drums*. Denna säsong presenterar han också *Halleluja*: oratorium balbulum för solister, kör och orkester vid Salzburgs festspel.

Peter Eötvös har varit titeldirigent hos Kammarorkestern vid Hilversums radio, BBC Symphony Orchestra, Radioorkestern i Stuttgart, Radioorkestern i Wien samt Budapests festivalorkester. 2003-2008

var han förste gästdirigent för Göteborgs Symfoniker. Tidigare har han arbetat med Stockhausen-ensemblen och Ensemble Intercontemporain där han var chefsdirigent 1978-1991. Förra året dirigerade han London Symphony Orchestra vid firandet av Pierre Boulez 90-årsdag. Som lärare har han varit verksam vid musikhögskolorna i Karlsruhe och Köln och han är aktiv vid sitt eget institut för unga dirigenter och kompositörer samt stiftelsen för samtida musik i Budapest. Peter Eötvös musik har spelats in och givits ut av skivbolagen BMC, Deutsche Grammophon, ECM, Naïve, Kairos och Col legno. Med Göteborgs Symfoniker finns utgåvor av hans egna *ZeroPoints*, pianokonserten *CAP-CO* med Pierre-Laurent Aimard och violinkonserten *Seven* med Akikao Suwanai (BMC), trumpetkonserten *Jet Stream* med Håkan Hardenberger, Berios *Sinfonia* (DG) samt Stravinskys *Mavra* (BMC).

ANGELA DENOKE

Tyska sopranen Angela Denoke framträder regelbundet i stora roller på statsoperorna i Wien och Berlin i operor av Richard Strauss, Wagner, Tjajkovskij, Janáček och ett flertal andra tonsättare. Flera av hennes rollgestaltningar finns utgivna på dvd, inklusive Janáčeks *Makropulosfallet* och Richard

Strauss *Salome*. Hon har framträtt med London Symphony Orchestra och Valerije Gergijev, Boston Symphony Orchestra och Andris Nelsons samt Berlins filharmoniker och Sir Simon Rattle. Angels Denoke tycker också om jazz- och chanson-repertoaren och har gjort föreställningen *Från Babelsberg till Beverly Hills*, ägnad eran med Marlene Dietrich och Zarah Leander, samt Kurt Weill-programmet *Två liv att leva* som hade premiär på Salzburgfestivalen.

ANDREA MELÁTH

Efter examen vid Franz Liszt-akademin i Budapest har mezzosopranen Andrea Meláth framträtt vid ett flertal festivaler i Ungern och utomlands. Hon sjunger regelbundet på statsoperan i Budapest och har bland annat haft framgångar i operor som Richard Strauss

Rosenkavaljeren, Händels *Xerxes*, Strauss *Läderlappen* och Mozarts *Titus mildhet*. Hon sjöng första gången rollen som Judit i *Riddar Blåskäggs borg* i Budapest 2001 och engagerades efter det genombrottet av en rad internationella orkestrar och operahus i samma verk. Bland dirigenter hon samarbetat med finns Zoltan Kocsis, Iván Fischer, Adám Fischer, Helmuth Rilling och Michail Jurowski.

RUSSEL BRAUN

"Kanadensaren Russel Brauns *Greve di Luna* i Verdis *La Traviata* var ett stycke perfektion." (Globe & Mail). Barytonsångaren Russell Braun har med sin kraftfulla röst bland annat framträtt på Metropolitan, Wiens statsopera, Covent Garden och La Scala. Denna säsong framträder han

både på konserter och i operor med musik som spänner från Mozart och Brahms till Vaughan Williams och Henze. 2015 sjöng han vid uruppförandet av Peter Eötvös *Senza sangue* med New York Philharmonic Orchestra i Köln och New York.

Bland hans många skivinspelningar finns Grammy-nominerade *Das Lied von der Erde* av Mahler (Dorian), Schuberts *Winterreise* samt operan *La Vaisseau Fantôme* av Pierre-Louis Dietsch (Naïve).

GÁBOR BRETZ

Den ungerske barytonsångaren Gábor Bretz föddes i Budapest där han fortfarande framträder på statsoperan. Han gör många av de stora rollerna i operor som Gounods *Faust*, i Mozarts *Don Giovanni*, Verdis *Macbeth* och Bizets *Carmen*. Han har bland annat samarbetat med Gustavo Dudamel på La Scala, framträtt

vid Salzburg-festivalen, på Wiener Festwochen, Komische Oper Berlin och Covent Garden samt framförallt gestaltat *Riddar Blåskägg* i Bartóks opera med orkestrar som Bayerska Radions symfoniorkester och New York Philharmonic Orchestra. Som konsertsångare framträder Gábor Bretz regelbundet i oratorier av Bach samt i musik av Haydn, Mozart, Rossini, och Puccini. Bland dirigenter han samarbetat med finns Zoltan Kocsis, Esa-Pekka Salonen och Valerij Gergijev.

M S FREDAG 22 APRIL KL 18.00
M S LÖRDAG 23 APRIL KL 15.00

EÖTVÖS SENZA SANGUE 50 min

PAUS

BARTÓK RIDDAR BLÅSKÄGGS BORG 59 min

GÖTEBORGS SYMFONIKER
DIRIGENT PETER EÖTVÖS
ANGELA DENOKE mezzosopran
ANDREA MELÁTH mezzosopran
RUSSELL BRAUN baryton
GÁBOR BRETZ baryton
Konsertmästare Per Enoksson

PETER EÖTVÖS (f 1944)
SENZA SANGUE, OPERA I EN AKT

Jag komponerade operan Senza sangue efter romanen med samma namn av Alessandro Baricco. Mari Mezeis libretto utgår från romanens avslutande del som skildrar ett enstaka, dramatiskt möte.

Under ett inbördeskrig dödar en man och hans kumpaner en familj men en ung flicka överlever. Intrigen i denna enaktsopera spänner över flera decennier, från det ögonblick då den unga flickan betraktar den 22-årige mannen som skjutit hennes far men skonat henne, till deras nästa möte flera årtionden senare.

Efter tragedin tillbringar kvinnan hela sitt liv i ett slags schizofrent tillstånd, betraktande sig själv utifrån. Enligt ryktena ska hon själv ha dödat, eller låtit döda, faderns mördare, förutom mannen som skonade henne. De visste båda två hela tiden att de måste ses igen, men visste inte vad detta möte skulle leda till efter så många år.

Under deras samtals gång tar historien en ny vändning. Kvinnan har inte kommit för att kräva rättvisa men för att blir räddad av mannen än en gång. Hon längtar efter att återuppleva den blick de växlade för länge sedan: "han som räddade oss en gång kan göra det igen och igen".

Flera frågor, särskilt aktuella i dag, förblir obesvarade. Kan mord rättfärdigas i tron att det kan leda till en bättre värld? Kan hämnd rädda ett trasigt liv? Var kampen om en bättre värld förgäves om den inte lyckades?

Det finns inga svar men rollfigurerna vet att deras liv tvinnades samman för alltid den ödesdigra dagen; endast genom varandra kan de någonsin hoppas på

att livet ska bli meningsfullt igen. Detta symboliseras mycket vackert av den gamla kvinnans hopp om att hennes namn ska återupprättas och att det förlutna ska suddas ut genom hennes möte med mannen.

PETER EÖTVÖS

BÉLA BARTÓK (1881-1945)
RIDRAR BLÅSKÄGGS BORG, OPERA I EN AKT

Judit lämnar sina föräldrar och sin trolovade sedan hon blivit passionerat förälskad i den dystre riddaren Blåskägg. Hon blir hans hustru och när de anländer till hans ogästvänliga borg finner hon redan i den mörka hallen sju låsta dörrar, som hon kräver att få öppna för att släppa in ljuset. Innanför den första finns en tortyrkammare, i det andra rummet ett vapenförråd. Den tredje dörren leder in i en strålende skattkammare. Blåskägg blir mer och mer upprörd och vägrar ge henne nycklarna till dörrarna. Men hon övertalar honom. Innanför den fjärde finns en underbar trädgård, innanför den femte ser man hela hans rike. Alla rum är blodbesudlade och innanför den sjätte finns en vacker sjö – av tårar. När hon vill ha nyckeln till den sjunde dörren varnar han henne, då anklagar hon honom för att ha mördat sina tre tidigare hustrur. Hon får öppna den sista dörren och tre vackra kvinnor visar sig, levande, i praktfulla dräkter. Blåskägg presenterar dem stolt som symboler för Morgonen, Dagen och Aftonen. Och Judit skall för evigt vara hans Natt. Hon stängs in med de tre andra. Borgen är åter mörk och riddaren kvar efter en kanske "kuslig vandring i en ensam mans psyke". För kanske handlar den om tonsättaren Bartók själv, en särpling och ensamvarg, vars musik, vid operans tillkomst, ännu inte är särskilt uppskattad i hemlandet.

1911 skickade den 30-årige ungerske tonsättaren Béla Bartók in enaktsoperan Riddar Blåskäggs borg, hans första och enda opera, till en tävling i Budapest, där vinnaren skulle få verket framfört. Då hade han under flera år rest omkring i landsbygden och nedtecknat och spelat in böndernas folkmusik. Tusentals ungerska, rumänska och slovakiska sånger och danser hade han samlat, även arabiska. Inte för att skriva pastischer eller kopior. Utan för att inspireras i sitt personliga och nydanande tonspråk.

Han komponerade sin opera mellan mars och september samma år sedan han fått texten av vännen Béla Balázs som skrivit den redan 1908 på uppdrag av Bartóks tonsättarkollega Zoltan Kodály. Balázs inspirationskällor var dels den gamla franska sagan La barbe bleue – Det blåa skägget – av Charles Perrault från 1697 som först trycktes i samlingen Gåsmors sagor, en mycket blodigare och hems-kare historia än Balázs skrev. Han hade snarare Maeterlincks version från 1901 i tankarna, Ariane et Barbe-bleue, som denne skrivit för tonsättaren Paul Dukas opera, uruppförd 1907 i Paris och snart glömd. Och naturligtvis Maeterlincks och Debussys Pelléas och Mélisande från 1902 som också Bartók beundrade. Varför Kodály inte skrev operan, vet man inte. Men Bartók blev starkt påverkad av symboliken och mystiken i Balázs text. Tyvärr blev hans opera refuserad i tävlingen 1911. Den ansågs inte tillräckligt lämpad för ett sceniskt framförande med sina två roller och en enda scenbild. Bartók reviderade den, men första världskriget kom emellan. 1918 sattes den upp av italienske dirigenten Egisto Tango vid Operan i Budapest i par med Bartóks och Balázs enaktsbalett Träprinsen som gjort succé året innan. Nu hade båda framgång hos publik och recensenter. Efter urpremiären ville dock den reaktionära ungerska regimen ta bort den socialistiske Balázs namn från affischen, varpå Bartók i ilska drog tillbaka sin opera, som sedan inte spelades i Ungern på nära 20 år! I dag är Bartóks Riddar Blåskäggs borg ofta framförd, konsertant och på scener världen över. De båda

Riddar Blåskägg av Gustave Doré, 1862.

rollerna talsjunger med allt större intensitet över en mäktig, färgrik, ibland senromantisk, ibland impressionistisk orkestersats, som förstärker sångarnas recitativ, påverkade av folkmusik och av det ungerska talspråkets särpräglade melodik och betoningar. Det är musiken som får oss att förstå vad som finns bakom de sju dörrarna. Tillsammans med talsången och Bartóks olika stämningsbeskrivningar i klanger, rytmer och harmonier, kan vi ana det förfärande obehagliga och fantastiskt sköna framför oss. Och känna Blåskäggs ensamhet, längtan och sorg. "Sången fortsätter, du ser mig och jag dig. Våra ögonlocks ridå går upp. Var är scenen: är den ute eller inne!" Balázs talade prolog ställer oss inför obesvarade frågor: "Min gåta, var kan jag gömma den? Det var en gång: ute eller inne? En gammal saga, vad betyder den?"

GUNILLA PETERSÉN

TRULS MØRK

Norske Truls Mørks fängslande framträdanden, där eldig intensitet förenas med integritet och känslighet, har etablerat honom som en av vår tids främsta cellister. Han är en hyllad artist som framträtt med ledande orkestrar som Orchestre de Paris, Berlins filharmoniker, Wiens filharmoniker, Philharmonia Orchestra, Concertgebouw-orkestern, Münchens filharmoniker, London Philharmonic Orchestra och Gewandhausorkestern i Leipzig. I Nordamerika har han bland annat samarbetat med New York Philharmonic, orkestrarna i Philadelphia och Cleveland, Boston Symphony Orchestra och Los Angeles Philharmonic Orchestra. Han samarbetar med vår tids främsta dirigenter, bland dem Myung-Whun Chung, Mariss Jansons, Manfred Honeck, Esa-Pekka Salonen, Gustavo Dudamel, Kent Nagano, Sir Simon Rattle, Yannick Nézet-Séguin och Christoph Eschenbach. Han ger också kammarkonserter vid festivaler och på ledande scener. 2015 framträdde han på Verbierfestivalen med violinisten Ilja Gringolts och pianisterna Daniil Trifonov och Jan Lisiecki. I år medverkar han på Piatigorsky International Cello Festival.

Truls Mørk har ett stort intresse för samtida musik och han har gjort fler än 30 uruppföranden, bland dem Rautavaaras Towards the Horizon med BBC Symphony Orchestra och John Storgårds, Pavel Haas cellokonsert med Wiens filharmoniker och Jonathan Nott samt Pendereckis Konsert för tre celli och orkester med NHK-orkestern i Tokyo och Charles Dutoit.

Bland hans många skivinspelningar för Virgin Classics, EMI, Deutsche Grammophon och andra bolag finns de flesta stora cellokonserterna. Flera av inspelningarna har erhållit utmärkelser som Grammy, Gramophone Award, ECHO Klassik och Midem-priset. Bland hans senaste inspelningar finns Sjostakovitjs cellokonserter med Oslo-filharmonin och Vasilij Petrenko (Ondine) samt musik för cello och orkester av Massenet med Orchestre de la Suisse Romande och Neeme Järvi (Chandos).

ANDRÉS OROZCO-ESTRADA

Dirigenten Andrés Orozco-Estrada föddes i Colombia och utbildades i Wien. Han hör till de mest eftersökta dirigenterna i sin generation och är sedan 2014 Music Director för Houston Symphony och chefsdirigent för Frankfurts radioorkester. Från och med denna säsong är han också förste gästdirigent för London Philharmonic Orchestra. Han uppmärksammades internationellt 2004 när han efter en konsert i Musikverein med Tonkünstler-Orchester Niederösterreich kallades "undret från Wien" av pressen. Han var chefsdirigent för den österrikiska orkestern 2009-2015 och för Baskiska Nationalorkestern 2009-2013. Som gäst-dirigent har Andrés Orozco-Estrada samarbetat med flera av världens ledande orkestrar, bland dem Wiens filharmoniker, Münchens filharmoniker, Gewandhausorkestern i Leipzig, Mahler Chamber Orchestra, City of Birmingham Symphony Orchestra, Santa Cecilia-

orkestern i Rom, NDR-orkestern i Hamburg och Franska Nationalorkestern. När han hösten 2010 på kort varsel ersatte Esa-Pekka Salonen vid en konsert med Wiens filharmoniker kallades han "En lysande ersättare" (Wiener Zeitung) och "En förnäm begåvning" (Die Presse). När han 2012 ersatte Riccardo Muti i samma stad befanns han "Vara värd sin vikt i guld" (Kurier) och "En inspirerad och mästerlig musikförmedlare" (Standard). Förra säsongen debuterade han vid festspelen i Glyndebourne och denna säsong ger han sina första konserter med orkestrarna i Cleveland och Philadelphia.

Andrés Orozco-Estrada gjorde sina första konserter med Göteborgs Symfoniker i maj-juni 2013 då han ersatte Gustavo Dudamel och ledde orkestern vid hyllade konserter i Göteborg, Stockholm och Helsingfors.

M S ONSDAG 27 APRIL KL 19.30
L S TORSDAG 28 APRIL KL 19.30

P2

SJOSTAKOVITJ CELLOKONSERT NR 1 29 min

PAUS

RACHMANINOV SYMFONI NR 3 52 min

GÖTEBORGS SYMFONIKER
DIRIGENT ANDRÉS OROZCO-ESTRADA
TRULS MØRK cello

Konsertmästare Per Enoksson

Introduktion torsdag kl 18.30 med Karin Knutson

Spelas in för GSOplay

DMITRIJ SJOSTAKOVITJ (1906-1975)
CELLOKONSERT NR 1 ESS-DUR
Allegretto
Moderato
Cadenza
Allegro con moto
(satserna två, tre och fyra spelas utan avbrott)

Sjostakovitjs första cellokonsert talade direkt till mig första gången jag hörde den. Naturligtvis är jag inte ensam om det, eller om att ha fötts samma år konserten skrevs, 1959. Det lär enligt dem som var med ha varit en rekordvarm sommar med gassande hetta och svärmande getingar som med viftningar och svordomar måste jagas bort från lemonadglas och groggar. Getingarna brydde sig föga. Troligtvis satt Sjostakovitj i samma värme, med samma getingar, när han samma år komponerade cellokonserten i sin datja (ryskans "torp" eller "sportstuga") i Komarovo vid Finska viken några mil norr om Leningrad, ett arbete han påbörjat under våren. Eller också slapp han getingarna, han hade ju inte sällan vodka i glaset. Det var bara att stänga fönstret och återvända till pianot och notpappren om surrandet skulle bli för envist. Han skrev till en vän:

"Det viktigaste verket i min närmsta planering är en cellokonsert. Dess första sats, ett allegretto som till sin natur är en scherzo-liknande marsch, är klar. Jag tror konserten blir i tre satser, men jag kan ännu inte säga något om dess innehåll... Det händer ofta under arbetets gång att formen och uttrycksmedlen, ja till och med själva stilen, genomgår en markant förändring."

Åren kring denna tid lär ha varit de lugnaste och mest rofyllda i tonsättarens liv. Efter Stalins död självdog de regelbundet uppblossande fejderna med regimen och sovjetiska tonsättarförbundet. Prokofjev avled

samma år, samma dag, den 5 mars 1953, vilket inte är oviktigt i sammanhanget. Här försvann både en konkurrent och kollega han delat många obehagliga situationer med. Prokofjev var inte längre en levande påminnelse om ångestfyllda dagar. Sjostakovitj var nu Sovjets utan konkurrens främste levande tonsättare och med Chrustjovs politiska och sociala upp-
tining såg framtiden ljus ut – den sovjetiske ledaren besökte i juli 1959 USA för informella samtal med vicepresidenten Richard Nixon.

Cellisten Mstislav Rostropovitj hade träffat och blivit vän med Sjostakovitj när han började studera komposition för tonsättaren vid Moskvakonservatoriet 1943. Han drömde om en cellokonsert av Sjostakovitj men fick rådet av tonsättarens fru att inte ta upp frågan – då skulle det inte bli något av. Självt har han berättat att han en morgon läste i tidningen att Sjostakovitj skrivit en cellokonsert och att tonsättaren dagen därpå frågade om han fick tillägna Rostropovitj konserten. Denne berättar vidare:

"Sjostakovitj gav mig noterna till den första cellokonserten den 2 augusti 1959. Den 6 augusti spelade jag den för honom ur minnet, tre gånger. Efter den första genomspelningsen var han mycket begeistrad och givetvis drack vi vodka. Den tredje gången tror jag att jag spelade Saint-Saëns cellokonsert, medan han fortfarande ackompanjerade sin egen konsert. Vi var obeskrivligt glada."

Första cellokonserten är en av de mest svårspelade i repertoaren – både tekniskt och gestaltningssamt med sina häftiga växlingar mellan kraftfulla, komplexa uttryck och känsliga partier. Det var denna sällsamma kombination i förening med de fångslande melodierna som slog an en sträng hos mig - och många andra – redan vid första mötet med konserten. När Rostropovitj fick noterna kunde han

också konstatera att den innehöll ett mirakulöst soloparti för cellon. Den brittiske cellisten Steven Isserlis skriver: "Ovanligt nog utgörs tredje satsen av en tvädelad solokadens. Den första grubblar över teman från andra satsen, den andra utgör en kraftfull brygga till finalen. Här följs ett grymt, stampande tema av en dans i tre åttondelar. Detta ursinniga tema leder till återkomsten av konsertens öppningsmotiv, vilket i kombination med finalens tema bryter ut i en våldsam brand som motståndslöst drar oss till verkets avslutning - säkerligen det mest nervkittlande slutet på någon cellokonsert." Som ett diffust, mörkt, levande och hotfullt getingmoln - snabbbröligt, oförutsägbart och skrämmande vackert.

Rostropovitj uruppförde konserten med Leningrads filharmoniker och Jevgenij Mravinskij den 4 oktober 1959. En månad senare spelade han den i USA tillsammans med Philadelphia Orchestra och Eugene Ormandy med tonsättaren i publiken. Två år senare kom Rostropovitj till Sverige och spelade den med Göteborgs Symfoniker och Colin Davis.

STEFAN NÄVERMYR

SERGEJ RACHMANINOV (1873-1943)
SYMFONI NR 2 E-MOLL OP 27
Largo. Allegro moderato
Scherzo: Allegro molto
Adagio
Allegro vivace

Sergej Rachmaninov hörde till det samhällsskikt som under de politiskt upprörda åren i Ryssland i början av 1900-talet fasade för konsekvenserna av en bolsjevikisk revolution, 1905 hade det varit riktigt nära. Han tillhörde en generation som växt upp och identifierat sig med tsarväldet, det var för honom det självklara samhället med sina givna lagar, förordningar och sedvänjor.

När det började koka i leden bland fattiga och lidande bönder efter en rad katastrofala beslut av tsaren kände sig den 33-årige Rachmaninov med hustrun Natalja och lilla dottern Irina otrygg och lämnade landet med familjen 1906. Det naturliga valet torde ha varit Frankrike, systerlandet som Ryssland haft långa politiska och kulturella band med. De båda länderna hade sedan 1894 en militärallians och 1904 skrev Frankrike ett avtal även med Storbritannien. Ryssland gick med 1907 och därmed var trippelalliansen, "ententen", ett faktum (bland annat besjunge

en av Birger Sjöberg i Fridas visor). Men det blev inte Paris – staden som Stravinsky och Prokofjev valde när de lämnade Ryssland – utan Dresden som blev Rachmaninovs hemvist de följande tre åren. En anrik stad med rikt kulturliv och ett av Tysklands mest bemärkta hov. Kanske var detta avgörande för Rachmaninov som med sin aristokratiska läggning höll traditionens fana högt. I denna vackra stad med imponerande arkitektur och sköna naturomgivningar kunde han slappna av, gå på inspirerande promenader och höra högklassiga operauppsättningar med musik av Wagner och Richard Strauss och operettkungen Franz Lehár på den berömda Semperoperan.

Men det är det ryska sinnet som besjälar andra symfonin, alltifrån den äkta sentimentaliteten i tredje satsen – det är fullt tillåtet att ge sig hän! – till de lätt bombastiska exklamationerna i finalen. Rachmaninovs tonspråk må med alla efterföljare i orkester-, populär- och filmmusiken ha slitits ut under 1900-talet men i originalform berör det fortfarande starkt och talar till oss med tonfall man inte finner någon annanstans.

Som turnerande pianovirtuos och utlevande kompositör kan man gott jämföra Rachmaninov med Liszt – här finns lockelsen till det djävuliska och orädsan för starka känslor, och inte minst den folkliga närheten som ibland snuddar farligt nära det banala. Men det är alltid äkta – ingen av dem väjde vid det prosaiska bara för att följa konventionens oskrivna regler: så här är det och det står vi för. Och med vilken precision Rachmaninov genomför det i andra symfonin!

Man kan undra vad det hade blivit av verket om Rachmaninov i stället rest till Paris med sitt sjudande kulturliv där nyskapandet exploderade i konst, musik och dans: Picasso, Ravel och Debussy, Ryska baletten... Faktum är att han gjorde en snabbvisit till Paris på inbjudan av Sergej Djagilev för att framträda i dennes ryska konsertserie den 26 maj 1907. Rachmaninov spelade sin andra pianokonsert och dirigerade kantaten Våren med den berömda basen Fjodor Själjapin som solist. Rachmaninov träffade också ryssarna Rimskij-Korsakov och Skrjabin vid detta besök men bestämde sig snart för att återvända till lugnet och arbetsron i Dresden.

Den som är road av sådant kan hålla öronen öppna för symfonins musikaliska motto, ett litet motiv på sju toner som dyker upp då och då under symfonins gång. Det är inte svårt att hitta.

STEFAN NÄVERMYR

JULIA FISCHER QUARTET

Detta är den femte säsongen Julia Fischer Quartet framträder som ensemble efter att ha grundats vid Starnberger See-festivalen i Bayern 2010. Festivalen leds av Julia Fischer som vid detta tillfälle samlade tre vänner för att repetera in en bred repertoar. Kvartetten består av musiker som alla fyra är solister i egna namn: violinisterna Julia Fischer och Alexander Sitkovetsky, altviolinisten Nils Mönkemeyer och cellisten Benjamin Nyffenegger. De har framträtt tillsammans i kammarmusiksammanhang i olika konstellationer i många år och delar sin syn på musicerande där man bidrar på lika villkor och är lyhörda för varandras inspel. Julia Fischer Quartet har fått

ett fint mottagande och framträder regelbundet på viktiga scener som Musikverein i Wien, Tonhalle i Zürich, Konserthuset i Berlin, Luxembourg-filharmonin, Prinzregententheater i München, Alte Oper i Frankfurt, Saint-Denis-festivalen i Paris och vår festivalen i Prag.

Tyska Julia Fischer har uppmärksammats över hela världen för sin stora begåvning, sitt "själfulla och upphöjda lugn och vackert skapade ton" (The Telegraph) kombinerat med en sällsynt "teknisk briljans" (The Guardian) vilket gör henne till en av de mest efterfrågade solisterna i dag. Hon framträder med de främsta orkestrarna och dirigenterna,

denna säsong bland annat St Petersburgs filharmoniker och Yuri Temirkanov vid Luzernfestivalen och på BBC Proms samt Bayerska statsoperans orkester och Kirill Petrenko och en Europaturné med Academy of St Martin in the Fields. Ryske Alexander Sitkovetsky hade Yehudi Menuhin som mentor och utbildades vid hans skola. Han framträder som solist med Europas ledande orkestrar och har gjort inspelningar för EMI, Decca och Orfeo, inklusive en inspelning av Bachs dubbelkonsert med Julia Fischer. Tyske Nils Mönkemeyer har vunnit ett flertal priser, bland annat vid Yuri Bashmet-tävlingen och den brittiska Parkhouse-utmärkelsen. Två av hans sex inspelningar

har erhållit Echo Klassik-utmärkelsen. Sedan 2011 är han också professor i München. Schweiziske Benjamin Nyffenegger utbildades vid musikakademin i Zürich och erhöll ett stipendium till Aspenfestivalens skola av dåvarande chefsdirigenten för Tonhalle-orkestern, David Zinman. Benjamin Nyffenegger framträder regelbundet på prestigefyllda festivaler runt om i världen samt som solist med europeiska kammar- och symfoniorkestrar. Sedan 2008 är han alternerande stämledare i Tonhalleorkestern.

K SÖNDAG 1 MAJ KL 18.00

KAMMARKONSERT Stenhammarsalen

MARTINU STRÄKKVARTETT NR 5 24 min

DVORÁK UR CYPRESSER 15 min

SCHUBERT STRÄKKVARTETT G-DUR 45 min

JULIA FISCHER QUARTET

JULIA FISCHER violin

ALEXANDER SITKOVETSKY violin

NILS MÖNKEMEYER viola

BENJAMIN NYFFENEGGER cello

BOHUSLAV MARTINU (1890-1959)

STRÄKKVARTETT NR 5 G-MOLL

Allegro ma non troppo

Adagio

Allegro vivo

Lento. Allegro. Moderato

400 verk har den tjeckiske tonsättaren Bohuslav Martinu på sin verklista – minst – för det händer faktiskt fortfarande att man någonstans i världen kan hitta någonting av honom, som man inte visste fanns. Och då är det 57 år sedan han avled, hos gode vännen, dirigenten Paul Sacher i Schweiz. Uppdykandet av okända verk beror naturligtvis på att Martinu flytt och flyttat till och från olika länder under sitt liv och ibland haft så bråttom att han lämnat många av sina kompositioner kvar och så har de försvunnit åt olika håll. Det fanns en tid, mellan de båda världskrigen, när han inte var så erkänd i sitt hemland och inte heller trivdes i det rådande politiska klimatet.

Martinu var en självlärd tonsättare från tidiga tonår, gick sedan visserligen på musikkonservatoriet i Prag, men skolkade ofta av ointresse och fick sluta. Han spelade dock violin så bra att han kunde arbeta i tjeckiska filharmonin från 20-årsåldern. Där kom han i kontakt med musik av landsmännen Smetana och Dvorák och franska, tyska och ryska verk – framförallt av Debussy, Mahler, en tidig Schönberg och Stravinsky samt den franske tonsättaren och kompositionsläraren Albert Roussel. Efter att ha prövat på att komponera i impressionistisk stil efter Debussy följde ett års studier för landsmannen Josef Suk. 1923 flyttade Martinu till Paris där han blev elev till Roussel, gifte sig och utvecklade sitt komponerande. Han fick flera verk framförda, ofta med kända dirigenter på pulten som förde dem vidare till andra länder och orkestrar. Musikförlag hörde av sig och

Martinu hittade alltmånga sin egen stil med påverkan av tjeckisk folkmusik och litteratur som han nu åter tagit till sig av längtan efter sina rötter.

När han förstått att han inte kunde åka hem eftersom Tjeckoslovakien hotades av tysk invasion, komponerade han 1938 ett storslaget protestverk, dubbelkonserten för två stråkorkestrar, piano och pukor, kanske hans mest framförda verk än i dag. Och samma år kom också hans Stråkkvartett nr 5 i g-moll som han tillägnade den belgiska stråkkvartetten Pro Arte, men vars noter försvann när Martinu med hustru måste fly hals över huvud till Sydfrankrike 1939 sedan han hamnat på Gestapos svarta lista och tyskarna närmade sig Paris. 1941 kom paret till New York efter att ha rest via Spanien och Portugal. I USA komponerade han sex symfonier, andra orkesterverk och flera av sina 16 operor, ytterligare mängder kammarmusik, körmusik samt piano- och orgelverk.

Inte förrän 1955 hittades noterna till den femte stråkkvartetten som nu är ett av Martinus oftast framförda kammarmusikverk. De fyra satserna har vissa melodiska likheter med dubbelkonserten från samma år. Här finns mycket sorg och hemlängtan i folkmusikrytmer och harmonier, särskilt i den långsamma andra satsen och i sista satsens inledning, men musiken har också groteska och robusta inslag, snabba och humoristiska avsnitt och till och med en viss optimism mot slutet.

GUNILLA PETERSÉN

ANTONIN DVORÁK (1841-1904)

UR CYPRESSER FÖR STRÄKKVARTETT

1. Moderato (Jag vet att i min kärlek)

2. Allegro ma non troppo (Döden härskar)

3. Andante con moto (När dina ljuva blickar)

7. Andante con moto (Jag vandrar ofta)

12. Allegro animato (Du frågar varför)

För Bohuslav Martinu var landsmannen Dvorák en förebild: "Dvorák är en av dem som har visat mig den nödvändiga vägen för en konstnär och kompositör. Kanske för att han själv gav ett så uppriktigt uttryck för sitt folk och sitt tjeckiska sinnelag, och eftersom det var något som jag själv ville uttrycka. I Dvoráks personlighet har jag funnit något speciellt älskvärt, mänskligt och friskt... Musiken måste alltid vara glad, också när den är tragisk. Lycklig den människa som lämnar ett sådant arv efter sig."

Dvorák var i början av tonåren när han började komponera enklare alster som ej publicerades, bland

annat en Franz-Josef marsch. Hans far, slaktaren, spelade cittra ibland och sonen lärde sig fiolspel hjälpligt så att han kunde delta i hembyns spelmanslag. Han utbildade sig till slaktare men hans tysklärare i grannbyn var också organist och tog sig an Dvoráks musikaliska talang. Läraren fick fadern att skicka 16-åringen till Prag för professionell musikutbildning, helst till organist. Här spelade han altviolin i en orkester där man hade Mozart, Liszt, Wagner och Dvoráks favoriter Schubert och Beethoven på repertoaren.

1865 komponerade Dvorák sin första symfoni i c-moll och 18 sånger i cykeln Cypresser som gömdes i en byrålåda. Sångerna kom nämligen till av olycklig kärlek. Dvorák försörjde sig också som pianolärare och en av hans elever var den 16-åriga Josefin Cermáková som sjöng sopran på den teater där han då spelade i orkestern. Han blev passionerat förälskad men hon valde en greve istället. Hos diktaren Gustav Pfleger-Moravský hittade Dvorák de romantiska, sentimentala stämningar som inspirerade honom till sångcykeln. Och 1873 gifte han sig med Josefinas yngre syster Anna!

Cypresser blev liggande men dök upp litet då och då i hans egna bearbetningar och blev till slut tolv satser för stråkkvartett 1887, ett verk han också kallade Liederecho, "Sängeko". Nu stod Antonin Dvorák på höjden av sin karriär. Han bodde i Prag med sin stora familj, hustrun Anna och sex av nio barn, tre hade dött tidigt. Han försörjde familjen som tonsättare, dirigent, organist och kompositionslärare vid Pragkonservatoriet. Han turnerade som dirigent, var särskilt populär i England och bodde några år i USA med familjen. Där skrev han bland annat den älskade e-mollsymfonin "Från Nya världen", nr 9.

Stråkkvartetten Cypresser förblev opublicerad till 1921 när hans svärson Josef Suk reviderade de tolv satserna. Då hade Dvorák varit död i 17 år.

"Tänk på en ung, förälskad man när du hör dem" skrev tonsättaren till sin förlagschef 1887. De är ömsinta, vemodiga, klagande, passionerade och nostalgiska med många sångbara melodier och harmonier som ofta växlar mellan dur och moll. I de fem satser vi får höra i dag finns Schuberts påtagliga skugga i närheten. Våldigt nära!

GUNILLA PETERSÉN

FRANZ SCHUBERT (1797-1828)

STRÄKKVARTETT NR 15 G-DUR D 887

Allegro molto moderato

Andante un poco moto

Scherzo: Allegro vivace

Allegro assai

Den österrikiske tonsättaren Franz Schubert hade två år kvar att leva när han i juni 1826 på tio dagar komponerade sin sista – och mest omfattande – stråkkvartett, nr 15 i G-dur. Sedan 1822 var han märkt av en sjukdom som endast ledde till döden, den fruktade syfilisen, som han troligtvis ådragit sig vid något besök på en av Wiens bordeller. Helt bevisat att han avled av sjukdomen 1828 är det inte. Men tidens behandling med kvicksilverkurer av olika slag försvagade honom så att han under sina sista veckor varken kunde äta eller dricka. Han bodde då hos brodern Ferdinand i en fuktig lägenhet utanför Wien varför man inte heller kan utesluta att han avled i den vanligaste av tidens sjukdomar, tyfus.

1824 skrev Schubert ett långt och deprimerat brev till gode vännen Kupelwieser i Rom: "Jag känner mig som den olyckligaste och eländigaste människan i världen. Tänk dig en människa som aldrig mera kommer att bli frisk och som i sin förtvivlan över detta ständigt försämrar sin situation. Tänk dig en människa vars ljusaste förhoppningar blir till ingenting och för vilken kärlekens och vänskapens lycka inte skänker annat än den högsta smärta..." Samtidigt skrev han under dessa orosår den mest fantastiska musik fylld av livslust och skaparglädje. Han umgicks med vänner, reste, undervisade, blev obesvarat förälskad i en elev. Ett par veckor före sin död, den 19 november, 1828 anmälde han sig till kompositionslektioner hos läraren Sechter i Wien!

Stråkkvartetten nr 15 i G-dur anses vara Schuberts främsta och en storartad sammanfattning av hans instrumentala kompositionskunnande. Den är fylld av hans kännetecknande växlingar mellan ljus och mörker, mellan dur och moll, mellan nyskapande harmonik och inspiration från tidigare "husgudar" som J S Bach, Haydn, Mozart, Beethoven och i sista satsen till och med en humoristisk släng av Rossinis operaensembler. Cellon är framträdande inom lugna avsnitt och ofta använder Schubert tremoloeffekter i de olika instrumenten som skapar oro och spänning. Kvartetten är spelmässigt mycket krävande genom sina varierade känslouttryck, tempi och stämningar, men så fantastisk att lyssna till just därför!

GUNILLA PETERSÉN

KRISTIINA POSKA

Estländska Kristiina Poska började med att studera kördirigering vid akademien i Tallinn. 2004 fortsatte hon sina studier vid Hanns Eisler-skolan i Berlin med inriktning på orkesterdirigering och 2006 utnämndes hon till chefsdirigent för Humboldtuniversitetets orkester med regelbundna gästspel i konserthuset i Berlin.

Efter en mycket framgångsrik uppsättning av La bohème på Neuköllnoperan i Berlin bjöds hon in till gästspel i Koblenz och Brandenburg. Uppsättningen av Verdis La traviata på anrika Komische Oper i Berlin 2011 blev en stor publikframgång och den hyllades också av kritikerna. Samarbetet med Komische Oper var så lyckat att Poska bjöds in till

fördjupat samarbete och sedan 2012 är hon operahusets första kapellmästare. Förutom framgångarna vid Komische Oper har Kristiina Poska fått allt större internationell uppmärksamhet som orkesterdirigent. De senaste säsongerna har hon debuterat med Estlands Nationalorkester, Magdeburgs filharmoniker, Tyska Radions filharmoniker i Saarbrücken, Berns symfoniker samt Volksoper i Wien.

Kristiina Poska har utmärkt sig vid en rad internationella tävlingar för dirigenter, bland annat i Aten, Leipzig och vid den prestigefyllda Donatella Flicktävlingen 2010 där hon dirigerade London Symphony Orchestra.

AUDUN BREEN

Norske Audun Breen (f 1988) är alternerande stämledare för trombonerna i Göteborgs Symfoniker. Han har också varit verksam som gästande trombonist i Oslofilharmonin, Bergens filharmoniker, London Philharmonic Orchestra, Philharmonia Orchestra, Covent Garden-operans orkester samt Tonhalleorkestern i Zürich. Audun Breen har framträtt som solist vid fyra tillfällen med norska Stabsmusikken och röstades fram som bästa trombonist i solisttävlingen arrangerad av European Brass Band Association 2010. Han har också vunnit Nordiska solistpriset för blåsare 2008, Norska solisttävlingen för blåsare 2007 samt Guildhall School of Music & Drama's Internal Armourers' and Braziers' Price för bleckblåsare 2012.

Audun Breen studerade för Ingemar Roos och Aline Nistad vid Norska musikakademin i Oslo där han tog examen 2011 samt därefter för Eric Crees, Simon Wills, Chris Houlding och John Kennedy vid Guildhall School of Music & Drama i London där han tog examen "med beröm godkänt" 2014.

ONSDAG 4 MAJ KL 19.30

VÅRKONSERT

BRAHMS TRAGISK UVERTYR 13 min
FRUMERIE TROMBONEKONSERT 23 min
MOZART SYMFONI NR 25 20 min

GÖTEBORGS SYMFONIKER
DIRIGENT KRISTINA POSKA
AUDUN BREEN trombon
Konsertmästare Per Enoksson

Konserten ges utan paus.

JOHANNES BRAHMS (1833–1897)
TRAGISK UVERTYR OP 81

Det var på somrarna Brahms helst ägnade sig åt att komponera: då lämnade han stressen i Wien och sökte sig till någon naturskön och behaglig kurort där han kunde låta inspirationen flöda, då lät han de musikaliska idéer han skrivit ner under året blomma ut i färdiga verk. Sommaren 1880 befann han sig sålunda i Bad Ischl mitt i det undersköna Salzkammergut och på notpapperet växte bland annat hans Tragiska uvertyr fram. Namnet på verket är missvisande – för det är mer fråga om allvarliga och mogna stämningar än rent tragiska.

Brahms hör till de tonsättare som bar på idéer länge innan han kunde bestämma sig för vad de skulle resultera i. De första skisserna till uvertyren var vid det här laget mer än tio år gamla, för i manuskripten till hans Liebesliederwalzer och Altrapsodi har man också hittat 60 takter som nu återfinns i uvertyren.

Ursprungligen var detta verk avsett som en del av musiken till en uppsättning av Goethes Faust på Wiener Burgtheater men teatern ändrade sina planer och uvertyren kom istället att uruppföras separat i en konsertsal. Det är intressant att notera att Brahms inte sällan komponerade sina verk parvis, två verk som är varandras totala motsatser. Parallellt med första pianokvartetten skrev han också den andra, orkesterserenaden op 11 skrevs samma år (1860) som op 16 och den allvarliga Tragisk uvertyr komponerades sida vid sida med den utåtriktade Akademisk festuvertyr.

STIG JACOBSSON

GUNNAR DE FRUMERIE (1908-1987)
TROMBONEKONSERT OP 81
Con moto moderato
Andante
Allegretto amabile

Gunnar de Frumeries trombonekonsert har en ovanligt komplicerad tillkomsthistoria. Verket har sitt tidigaste ursprung i en hornsonat han arbetade på 1948. Efterhand förvandlade tonsättaren detta verk till Cellosonat nr 2 op 42 (1949), skriven med tanke på tonsättarens syster Carin de Frumerie-Luthander, cellist i Berwaldtrion. När den 76-årige mästaren långt senare tittade igenom sina ungdomsverk fann han att sonatens pianostämman var nästan orkestralt tänkt och att verket lätt kunde förvandlas till en cellokonsert (1984).

Solostämman förblev praktiskt taget oförändrad, men Frumerie älskade att smycka orkesterklangen med ständigt nya stämmor, och en kraftfull orkestersats dränker lätt en cello, både från diskanten och från basen. Ursprungligen tänkte sig Frumerie – med exempel från Honegger – en orkester helt utan celli, men i slutänden fick cellosektionen till och med dividerade (delade) stämmor!

Vid den tiden hade den firade trombonisten Christian Lindberg börjat bombardera Frumerie med önskemål om ett konsertant verk och tonsättaren fann att trombonen kanske bättre skulle kunna lyfta sig över orkesterkollektivet än en cello. Men samtidigt krävde trombonespelets andning, annorlunda teknik och tonala begränsningar en så radikal omarbetning att förvandlingen till trombonekonsert i grunden resulterade i ett helt nytt verk. Trombonekonserten op 81 (1987) blev Frumeries sista fullbordade verk, slutgiltigt färdigt två månader innan tonsättarens bortgång. Konserten finns i sin tur omskriven som Sonat för trombone och piano op 81b.

Trombonekonserten är ett inspirerat och briljant verk, där den pådrivande solisten får rika tillfällen att utnyttja instrumentets hela omfång och fylla verket med värme och kolorit. Första satsens tema är nära förbundet med tonsättarens djupa intresse för folktonsmelodik. I sista satsen har han ännu en gång skapat en pastoral som tycks direkt hämtad från paradiset.

STIG JACOBSSON

WOLFGANG AMADEUS MOZART (1756-1791)
SYMFONI NR 25 G-MOLL K 183
Allegro con brio
Andante
Menuetto. Trio
Allegro

Efter senbarockens eleganta stil utvecklades det vi i dag kallar wienklassicismen – en konstriktning där balans (gyllene snittet), klarhet och symmetri är kännetecknande. Arkitektur, konst, poesi och musik präglades samtliga av de nya idealen. Här förändrades väröerna och graderingen i det konstnärliga/känslomässiga uttrycket, men däremot inte styrkeförhållandena: verktygen var annorlunda men förfiningen innebar ingen devalvering av "innehållet". Men det var ändå denna nyansernas hegemoni som möjliggjorde den oerhörda kraft som Sturm und Drang-estetiken slog igenom med i Europa under 1770-1780-talen. "Storm och trängtan", en symbol såväl för individen som samhälleliga och politiska grupperingar. Idag rycker vi kanske mest på axlarna åt dessa förhållandevis tafatta gester (i själva verket är vi rejält avtrubbade) men på 1700-talet skakades människorna i sitt innersta av dessa känsloutbrott!

Haydn tillhörde de frälsta och Mozart var där och nosade.

1773 var han 17 år gammal, en mycket farlig ålder. Även om han dresserats av fadern till ett musikaliskt cirkusdjur så måste han liksom alla ungdomar ha gått igenom den signifikativa brytningsperiod som är nödvändig på vägen till vuxenlivet. Vad vet vi om detta? Inte mycket. Brev och andra vittnesmål berör knappast ämnet utom i allmänna termer om "glada" eller "olyckliga" dagar, samt en och annan förälskelse. Inget om förändrad människosyn, brustna illusioner eller den sorts lustfyllda självupptagenhet som är legio hos tonåringar som upptäcker världen och livet för första gången. Men den tjugofemte symfonin talar ett annat språk! Helt i moll, med en rastlös energi, mörka utbrott och melankoliska suckar. Men också en hastigt förbipasserande solstråle i den lantliga menuettens eleganta triparti. Jag skulle vilja utnämna symfonin till hans första mästerverk men då får jag alla Mozartkännare efter mig ("banala upprepningar", "ej tillräckligt konstfulla genomföringar"...) så jag avstår. Men ta mig tusan om någon annan 17-åring skrivit sådan inspirerad och fångslande musik!

STEFAN NÄVERMYR

Storm och trängtan – bild ur Milos Formans film Amadeus där Mozarts Symfoni nr 25 illustrerar starka känslor.

DAVID AFKHAM

Tyske David Afkham är chefsdirigent för Spanska Nationalorkestern och dess kör. Han håller snabbt på att etablera sig internationellt och är en av de mest efter-sökta dirigenter som kommit fram i Tyskland under senare år. Bland höjdpunkterna de senaste två säsongerna finns konserter med Münchens filharmoniker, Staatskapelle Berlin, Sveriges Radios symfoniorkester, Rotterdams filharmoniker, Santa Cecilia-orkestern i Rom, Franska Nationalorkestern och Frankfurts radioorkester samt en turné med Gustav Mahler Jugendorchester. Han debuterar också med Chicago Symphony Orchestra, Bambergers symfoniorkester och Israels filharmoniker.

Bland orkestrar han samarbetat med på senare tid finns Concertgebouw-orkestern, London Symphony Orchestra, City of Birmingham Symphony Orchestra, Deutsches Sinfonie-Orchester Berlin, Philharmoniaorkestern i London och Clevelandorkestern. Han debuterade i New York vid Mostly Mozart-festivalen i Lincoln Center.

Sommaren 2014 dirigerade David Afkham framgångsrikt Verdis La traviata vid festspelen i Glyndebourne och turnerade även med samma opera under hösten. Han dirigerade första gången Göteborgs Symfoniker 2011 och har givit sammanlagt 16 konserter med orkestern, senast den 19 december förra året då han ledde Bruckners fjärde symfoni, "Den romantiska" och Mozarts Flöjtkonsert nr 1 med Symfonikernas Anders Jonhäll som solist.

SERGEJ KRYLOV

Ryske Sergej Krylov är en av de mest begåvade violinisterna i sin generation. Han inbjuds regelbundet till världens främsta konserthus och har framträtt med orkestrar som Staatskapelle Dresden, Franska Radions filharmoniker, Deutsches Sinfonie-Orchester Berlin, La Scala-orkestern och London Philharmonic Orchestra. Cellisten och dirigenten Mstislav Rostropovitj var en viktig person för Sergej Krylovs konstnärliga utveckling, både som vän, artist och musiker. Bland dirigenter han samarbetat med finns Michail Pletnjov, Dmitrij Kitajenko, Valerij Gergijev, Vladimir Jurowski och Vladimir Ashkenazy. Säsongen 2015-2016 framträder Sergej Krylov bland annat med St Petersburgs filharmoniker, Ryska Nationalorkestern, Atlanta Symphony

Orchestra, Helsingfors stadsorkester, Själlands symfoniorkester och Cincinnati Symphony Orchestra. Samtidigt fortsätter han sitt framgångsrika arbete som chefsdirigent för Litauiska kammarorkestern med konserter i Vilnius och turnéer i Europa. Kammarkonserter med violin och piano fyller upp andra delar av hans kalender. Bland musiker han samarbetar med där finns pianisterna Denis Matsuev, Lilya Zilberstein, Itamar Golan och Bruno Canini, altviolinisterna Yuri Bashmet och Nobuko Imai samt mezzosopranen Elina Garanca och Belceakvartetten. Sergej Krylov har spelat in Paganinis 24 capricer samt givit ut inspelningar på EMI och Melodiya.

M S ONSDAG 11 MAJ KL 19.30
M S TORSDAG 12 MAJ KL 19.30

STEPHAN MUSIK FÖR ORKESTER 18 min
BARTÓK VIOLINKONSERT NR 1 21 min
PAUS
BEETHOVEN SYMFONI NR 5
"ÖDESSYMFONIN" 35 min

GÖTEBORGS SYMFONIKER
DIRIGENT DAVID AFKHAM

Konsertmästare Per Enoksson

Introduktion onsdag kl 18.30 med Jennifer Downing Olsson

Spelas in för GSOplay

RUDI STEPHAN (1887–1915)
MUSIK FÖR ORKESTER OP 6
Langsam und gedehnt

Rudi Stephan stupade i första världskriget, skjuten av en rysk prickskytt under sin andra dag vid östfronten i Tarnopol, Ukraina. Där förlorade Tyskland en av sina mest lovande unga tonsättare i "ungtyska skolan", influerad av såväl Richard Strauss senromantik och Debussys impressionism som Alban Bergs och Stravinskys modernism. Han föddes i Worms i Rhen-landet. Inte nog med hans tidiga död som 28-åring; huvuddelen av hans manuskript och ofullbordade fragment förstördes i nästa storkrig, i de allierades bombning av Worms 1945. Som 18-åring hade Stephan börjat studera musik vid Musikhögskolan i Frankfurt men litat mera till sina egna instinkter än formella studier. Han flyttade året därpå till Münchenhögskolan. Efter tidiga sånger och kammarmusik fick han åren kring 1908 smak för större former – som enaktsoperan *Far och son* och den påbörjade tvåaktsoperan *De första människorna* (ett freudianskt "erotiskt mysterium" uppsatt först 1920 med de medverkande utstyrda i björnskin). Vidare kom tenorballaden *Kärleksunder* och en första Musik för orkester 1910, 35-40 minuter långt. Hans far, en förmögen jurist, bekostade i januari 1911 en konsert i München med de flesta förstlingsverken, spelade med blandad framgång. Musik för orkester signalerade dock en ny uttrycksvilja. Till förläggaren skrev han att stycket inte fick ges "någon poetisk titel, inte antyda tondikt, ingenting". Nästa stycke fick titeln Musik för sju stråkar och ytterligare nästa återigen Musik för orkester, denna gång daterad 1912 och bara häften så lång.

Stephan hade nu hunnit få anseende nog för att ges ut av Schotts förlag med anhängare som stred med näbbar och klor för att placera honom endera i den schönbergska fällan eller i mer traditionell stil. En av dem, dirigenten Paul Scheinpflug, beskrev 1925 hans andra Musik för orkester som det största och djupaste i modern musik. "Jag är gripen och skakad varje gång jag hör verket, lika mycket efter varje framförande." Stephan var för honom den som skulle förena alla moderna riktningar i ett stort och riktningsgivande verk. Trots att hans musik knappast spelats under mellankrigstiden (inte heller skulle det ske i kaoset efter andra världskriget), gick ryktet om honom vidare. 1983 ordnades ett symposium kring hans musik av Berlins radiosymfoniker. På skiva kom de båda Musik för orkester jämte hans Musik för fiol och orkester, och efter alla år av glömska upplever hans musik nu en andra vår. Till hans 125-årsdag hyllades han av Berlinfilharmonikerna och den ryske dirigenten Kirill Petrenko i februari 2014 med hans andra Musik för orkester, uruppförd i Jena 1913, och Musik för violin och orkester – uruppförd av just denna orkester 1913. Jämsides spelades andra storverk i den "lyriska expressionismen" – som Skrjabin *Le poeme de l'extase* och Stravinskys *Psalm-symfoni*. Nu är det vår tur att möta denna "atmosfäriskt förtätade, klangfärgsiriserande linje-flätning av expressiv uttryckskraft" i denna "symfoni i miniatyr", hans genombrottsverk som 26-åring.

ROLF HAGLUND

BÉLA BARTÓK (1881–1945)
VIOLINKONSERT NR 1 OP POSTH
Andante sostenuto
Allegro giocoso

Närmare än i denna violinkonsert kommer vi knappast den unge Bartók som människa. Bakom Violinkonsert nr 1 ligger hans heta men kortvariga kärlek till den unga violinisten Stefi Geyer, född 1888. När den skrevs var Bartók nybliven 25-årig pianoprofessor vid Budapest-akademin och Stefi Geyer hans 19-åriga elev. Hon skulle förvara manuskriptet i sin ägo fram till sin död 1956. Konserten urupfördes inte förrän 1958, drygt 50 år efter tillkomsten, av Paul Sacher och Basels Kammarorkester. En oftare spelad Violinkonsert nr 2 i tre satser skrevs 1937-1938 för violin-

isten Zoltan Szekely, uruppförd i Amsterdam i april 1939. Ändå har vi hört musiken i den första konserten utan att ana att musiken var två sidor av samma mynt. Bartók hade en kopia och han lät musiken återuppträda som Två porträtt op 5. Det första porträttet, kallat "Ett ideal", var konsertens första sats i nästan oförändrat skick, uruppfört 1911. Stycket urupfördes tillsammans med det andra, "Nidbild" eller "Karikatyr" (Ein Zerrbild) 1916. Det första är komponerat för symfoniorkester, det andra med konsertens bemaning utökad med essklarinet och basklarinet plus tre tromboner.

I breven till Stefi Geyer kan vi följa konsertens framväxt, först hennes "ledmotiv", därefter tre teman i rad med överskriften "Kärlek". Vi får också veta att han komponerade "som i en narkotisk dröm". Först hade han tänkt sig tre satser som porträtt av den älskade. Det första var en idealiserad bild: "överjordisk och innerlig", nästan änglalik, och i brev till Stefi övervägde han rentav att överge den ateism han bekände sig till sen fyra år. Nästa sats skulle avbilda hennes livlighet: "trevlig, snillrik och rolig". Men en sida återstod, den "likgiltiga, kalla och stumma Stefi" som dock förmodligen skulle ha blivit en "hatisk, avskryvad musik" och han beslöt stryka satsen. Den skulle inte bara ha blivit myntets avigsida. Redan i breven till henne bekände han: "Mitt rike är dissonansernas värld!"

Den långsamma öppningssatsen kallade han "den mest omedelbara musik" han dittills hade skrivit, "direkt ur hjärtat", säkert att uppfatta som hans kärleksförklaring. Den snabba satsen var mera utåtvänd, virtuos och avbildade Stefi som "sällskapsdam och konstnärinna". I ett brev skrev han: "Alltid skall hennes spel föresväva mig". När hon fick manuskriptet hade dock hans känslor redan hunnit svalna. På sista sidan hade han skrivit in en lång dikt som kommit att ses som en av Bartóks inspirationskällor till den groteska balett-pantomimen *Träprinsen*: "Aldrig står två stjärnor så långt ifrån varann som två människosjälär." Ledmotivet för Stefi kom också att omarbetas till den snabba vals som avslutar hans 14 Pianobagateller op 6, kanske ett tänkt ursprung till den aldrig utförda tredje konsertsatsen.

Violinkonsertens öppning domineras av soloviolinens sång kring det lugna ledmotivet, följt av ett orkestermellanspel och ett nästan extatiskt vackert soloavsnitt i pianissimo ackompanjerat av harpa. Andra satsen är brokig, dansant och rytmisk.

ROLF HAGLUND

LUDWIG VAN BEETHOVEN (1770-1827)
SYMFONI NR 5 C-MOLL OP 67 "ÖDESSYMFONIN"
Allegro con brio
Andante con moto
Allegro
Allegro

Under konserten på Theater an der Wien den 22 december 1808 började den kunniga publiken i Wien ana att Beethoven var en tonsättare av stora mått. Han hade fått möjligheten att presentera sig själv med en porträttkonsert, och han tog verkligen chansen. Det blev en fyra timmar lång konsert, och han gav prov på många verk som dittills varit ospelade.

Beethoven fick verkligen slita med sin musik. "Jag bär med mig mina idéer under lång tid", sade han, och det var i själva verket en underdrift. När det gäller femte symfonin bar han på idéerna i åtta år. Han arbetade minutiöst med varje detalj, och det är intressant att betrakta arbetet i hans ännu bevarade skissböcker. Alla strykningar, ändringar och tillägg gör att notsidorna blir obegripligt röriga – bara Beethoven själv visste hur han skulle tolka dem. De första tankarna förefaller förvånansvärt torftiga, men när han fått brottas med dem en tid, antar de alltmer spännande former, och när han slutligen är nöjd har han också åstadkommit något genialt. Till och med femte symfonins till synes självklara inledning, detta bankande på ödets port som genast griper tag i lyssnaren och som tycks vara en så given och orubblig tanke, genomgår i skisserna en rad i efterhand svårförståeliga förvandlingar. På liknande sätt har han arbetat med hela verket, och även instrumentationen har vållat problem.

Andra satsens tema kan i skisserna återfinnas i åtminstone fjorton olika versioner. Scherzots övergång i finalen har genomgått oräkneliga utvecklingsfaser. Skisserna visar också att Beethoven ursprungligen inte alls tänkt sig en final i triumferande dur, utan en patetisk mollstämning. Visst är Beethovens femma värd all den beundrande uppmärksamhet den får. Den är resultatet av ett hårt arbetande genis vedermödor.

STIG JACOBSSON

MÅNDAG 16 MAJ KL 19.30

MAHLER SYMFONI NR 9 1 tim 23 min

GÖTEBORGS SYMFONIKER
DIRIGENT CHRISTOPH ESCHENBACH

Konsertmästare Per Enoksson

GUSTAV MAHLER (1860-1911)

SYMFONI NR 9 D-DUR

Andante comodo

Im Tempo eines gemächlichen Ländlers (etwas täppisch und sehr derb)

Rondo-Burleske: Allegro assai. Sehr trotzig

Adagio. Sehr langsam und noch zurückhaltend

Mahler var vidskeplig. Han visste att såväl Beethoven som Bruckner, Schubert och Dvorák hade avlidit efter att de skrivit sina nionde symfonier och för att undkomma samma öde gav han symfonin *Das Lied von der Erde*, skriven direkt efter åttonde symfonin, inget nummer. Han överlevde och vågade med tillförsikt skriva sin nionde symfoni. Den blev hans sista fullbordade! Han visste att han led av en medfödd och obotlig hjärtsjukdom och han var rädd för döden – och visst blev den nionde symfonin ett personligt rekviem. Å andra sidan menade han att Beethoven bara skrivit en nionde symfoni, men att var och en av hans egna symfonier var en nionde.

Mahler komponerade symfonin 1909-1910 och den blev hans sista fullbordade verk. Det var också den enda av hans symfonier som uruppfördes i Wien – den 26 juni 1912 med Bruno Walter som dirigent. Då var Mahler redan död. *Das Lied von der Erde*, nionde symfonin och det fullbordade adagiot ur den påbörjade tionde symfonin fick tonsättaren aldrig höra på konsert.

Mahler är en himlastormande romantiker – men han är också den som mest profetiskt blickat in i framtiden. Ingen av de fyra satserna i den nionde

symfonin kan sägas följa de klassiska formerna. Här är det inte längre fråga om ett cykliskt verk som binds ihop av tonartsrelationer, och satsernas ordningsföljd tycks helt bakvänd. Den börjar och slutar med långsamma satser: den första är vemodsfylld och skildrar inte bara individens, utan hela naturens dödsång – den sista satsen faller sönder i intet och slutar i en cantilena som inte längre har några bindningar till det jordiska. Ett citat från en *Kindertotenlied* i det resignerade slutet kan betyda att han tänkte på sin egen döda dotter, på sina döda systrar och bröder.

Mellan dessa yttersatser kommer ett makligt scherzo, uppbyggt som ett slags collage över en grotesk Ländler, och en ohämmad, vilt marschliknande rondo-burlesk "tillägnad mina bröder i Apollo". Han använder sig av en normal orkester med några tillagda blåsare och skapar en mästerlig symfonisk form med obruten tematisk variation där ett tema ger upphov till nästa. Ofta återkommer en figur ur Beethovens *Les Adieux*-sonat, också den en avskedssymbol. I detta verk återfinns en del av kärvheten från symfonierna nr 5-7, men också kammar-musikkänslan från *Das Lied von der Erde*. Mahler var en av de stora excentriker som inte passar in i traditionella mönster. Hans vulkaniska urkraft sprängde alla ramar när han försökte återskapa de känslor han hade inom sig. Många har funnit nionde symfonin vara höjdpunkten i hela hans produktion – en kombination av subtil hantverksskicklighet, förändlig koncentration och förtvivlat uttrycksbehov.

STIG JACOBSSON

CHRISTOPH ESCHENBACH

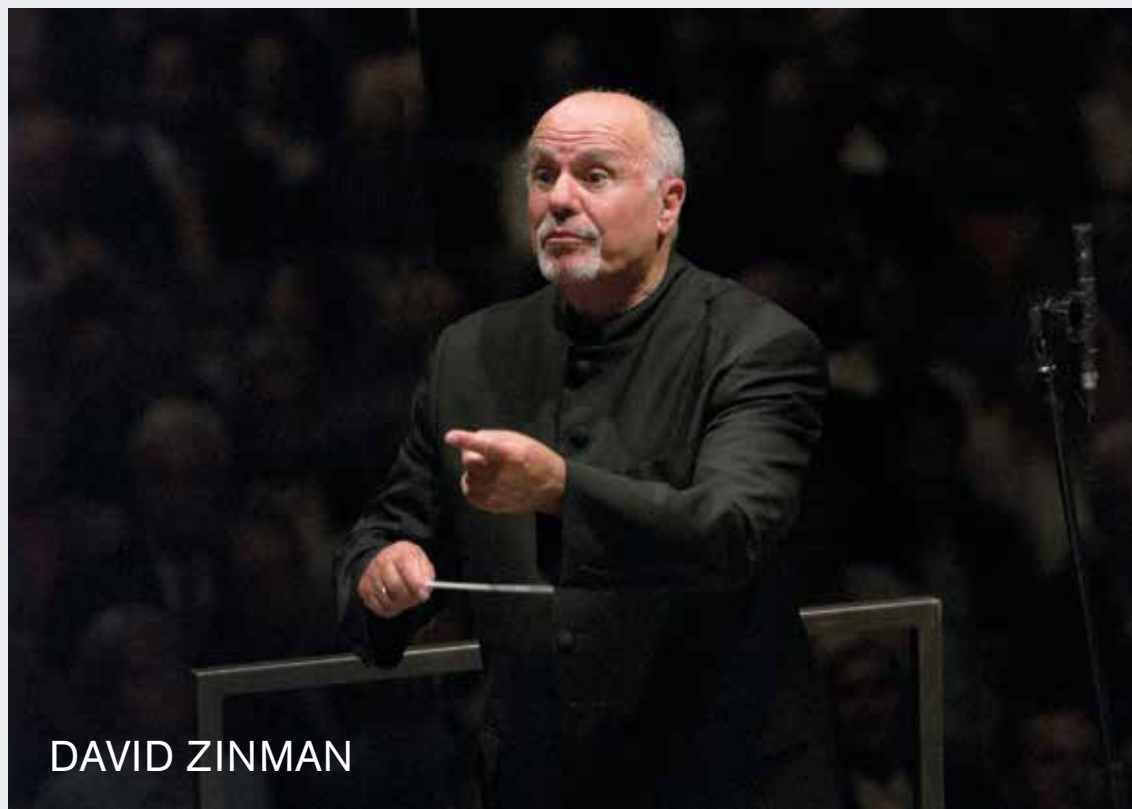
Redan som mycket ung studerade Christoph Eschenbach piano för professor Eliza Hansen i födelsestaden Breslau i dåvarande Tyskland (i dag Wrocław, Polen) och han vann också flera tävlingar. Sitt stora genombrott som pianist fick han efter att ha vunnit Clara Haskil-tävlingen i Luzern 1965. Han efterfrågades som solist av berömda konserthus och orkestrar över hela världen och mötte dirigenten George Szell som bjöd in honom att turnera med Cleveland-orkestern. Vid samma tid inleddes ett storartat musikaliskt samarbete med Herbert von Karajan. Christoph Eschenbach genomgick framgångsrika studier i dirigering i Hamburg och inflytandet från hans två mentorer Szell och von Karajan utgjorde en naturlig väg in i en dirigentkarriär. Han började som dirigent 1972 och gjorde sin USA-debut 1975 med San Francisco Symphony Orchestra.

I dag är Christoph Eschenbach efterfrågad som gästdirigent av världens ledande orkestrar och operahus i städer som Wien, Berlin, Paris, London, Los Angeles, Boston, Shanghai och Milano samt prestigefyllda festivaler i Salzburg, Tanglewood, Ravinia, St Petersburg och Schleswig-Holstein. Han

har varit chefsdirigent för Tonhalleorkestern i Zürich, Houston Symphony Orchestra, NDR-orkestern i Hamburg, Orchestre de Paris och Philadelphia Orchestra. Han är sedan 2010 chefsdirigent för National Orchestra of Washington, ett förordnande som sträcker sig till 2017 då han lämnar orkestern. Nyligen utsågs han till hedersdirigent för Bambergers symfoniorkester.

Som operadirigent har han lett uppsättningar vid Houston Opera, Covent Garden, Bayreuthfestivalen, Mariinskijteatern, Bastiljoperan och Metropolitan.

Bland hans många inspelningar finns orkestermusik av Tjajkovskij, Mahler, Saint-Saëns och Bartók med orkestrarna i Hamburg, Houston och Philadelphia samt musik av Berlioz, Bruckner, Ravel och Roussel (samtliga symfonier) med Orchestre de Paris. Han har även gjort flera inspelningar med London Philharmonic Orchestra. Hans inspelning av orkestermusik av Hindemith med NDR-orkestern i Hamburg och violinisten Midori erhöll en Grammy 2014. Som pianist har han spelat in Schuberts sångcykler *Die schöne Müllerin*, *Schwanengesang* och *Die Winterreise* med barytonsångaren Matthias Goerne (Harmonia Mundi).

DAVID ZINMAN

Amerikanske David Zinman, född i New York, är en mångsidig dirigent med bred repertoar som utmärkt sig som hängiven uttolkare av samtida musik och med ett stort intresse för tidstroga tolkningar. Han har varit chefsdirigent för Rotterdams filharmoniker, Rochester Philharmonic, Baltimore Symphony Orchestra och Nederländska kammarorkestern. Han är hedersdirigent för Tonhalle-orkestern i Zürich där han var chefsdirigent 1995-2014 samt chefsdirigent för Franska ungdomsorkestern.

David Zinman är gästdirigent hos världens ledande orkestrar. Denna säsong framträder han bland annat med Orchestre Symphonique de Montreal, Chicago Symphony Orchestra, Los Angeles Philharmonic Orchestra, Seattle Symphony Orchestra, Kungliga filharmonikerna, Bergens filharmoniker, Orchestre de Paris och Finska Radions symfoniorkester. Han

återvänder också till Tonhalle-orkestern i Zürich för sina årliga konserter och världsberömda mästarklasser. Hans diskografi omfattar fler än 100 inspelningar varav många prisbelönats, inte minst Beethovens symfonier med Tonhalle-orkestern som erhållit fem Grammy-utmärkelser, två Grand Prix du Disque, två Edison-pris, Tyska skivpriset och en Gramophone-utmärkelse. Bland aktuella skivutgåvor finns boxen David Zinman: The Great Symphonies – The Zurich Years (50 cd) som dokumenterar åren med Tonhalleorkestern.

David Zinman har gästat Göteborgs Symfoniker en gång, 1986, då han dirigerade Beethovens Missa solemnis.

BEHZOD ABDURAIMOV

Den uzbekistanske pianisten Behzod Abduraimov "bemästrar allt han tar sig för" enligt The Times och Washington Post tycker han är någon man "ska hålla ögon och öron på". De senaste säsongerna har han samarbetat med topporkestrar som Los Angeles Philharmonic, Boston Symphony Orchestra, NHK-orkestern i Japan och Tjeckiska filharmonin samt ett flertal ledande dirigenter: Vladimir Ashkenazy, Manfred Honeck, Vasily Petrenko och Vladimir Jurowski. Han har också turnerat i Kina med London Philharmonic Orchestra.

Han fortsätter sitt samarbete med Valerij Gergijev och Mariinskijorkestern. Förra säsongen spelade

han pianokonserter av Prokofjev i Stockholm, Wien och Dortmund i denna konstellation och de fortsatte därefter på en USA-turné som också innefattade hans debut i Carnegie Hall. Bland aktuella engagemang finns framträdanden med Münchens filharmoniker, Gewandhausorkestern i Leipzig, Franska Radions filharmoniker, Dallas Symphony Orchestra och Los Angeles Philharmonic Orchestra. Som solopianist framträder han bland annat i London (Wigmore Hall), Paris, München, Atlanta och Washington. Behzod Abduraimovs debut-cd med Prokofjeps Pianokonsert nr 3 och Tjajkovskijs nr 1 erhöll utmärkelserna Choc de Classica och Diapason découverte.

M S ONSDAG 25 MAJ KL 19.30
M S TORSDAG 26 MAJ KL 19.30

BARBER UVERTYR TILL SKANDALSKOLAN 8 min
BEETHOVEN PIANOKONSERT NR 1 37 min
PAUS

SCHUMANN SYMFONI NR 2 38 min

GÖTEBORGS SYMFONIKER
DIRIGENT DAVID ZINMAN
BEHZOD ABDURAIMOV piano

Konsertmästare Sara Trobäck

Spelas in för GSOpay

SAMUEL BARBER (1910-1981)
UVERTYR TILL SKANDALSKOLAN

Det mest kända Samuel Barber skrivit är Adagio for strings från 1931. Det åtta minuter långa stycket har blivit själva sinnebilden för sorg och snoddes rakt av till filmmusiken för Sagan om ringen, del två. Medan det var mycket ståhej runt att John Williams musik till filmen Stjärnornas krig var inspirerad av Gustav Holst var det knäpptyst när Howard Shore lade beslag på Barbers Adagio. Ändå ändrade Shore inte mycket, till och med tonarten är densamma. Enda skillnaden är att Barber använder stråkar och Shore kör.

Men fyra år före stråkadagiot komponerade Barber sitt första stycke för stor orkester, Uvertyr till Skandalskolan. Själva pjäsen Skandalskolan skrevs 1777 av Richard Sheridan. Det verkar naturligt att Barber skulle dras till något sådant; för det första var han som sångare inspirerad av text, för det andra var han intresserad av humor och ironi. Dialogen i Skandalskolan handlar till stor del om skvaller.

Med sina dissonanser och rytmiska accenter är musiken ganska lik den musik Stravinsky skrev 20 år tidigare. Uvertyren ville han skulle spegla pjäsens egen stämning som är finurlig, slagfärdig och humoristisk. Ett engelskt horn målar upp en pastoral bild en bit in i stycket. Klarinetten tar över och blir bryggan till snabbare och mer rytmisk musik igen. För att vara bara åtta minuter (Barbers favoritformat?) innehåller uvertyren många idéer. Stråkarna målar med breda penseldrag, träblåssolister klagar sorgset, brasset

muntrar upp och drar på mun åt allt det sentimentala övriga orkestern åstadkommer. Och sen alla dessa rytmiska figurer när hela orkestern liksom pratar i mun på varann.

Det får en att fråga sig om all annan musik egentligen är för lång; varför dra ut på ett enda tema en hel symfoni när så mycket går att säga på åtta minuter?

Barber verkar ha haft en medfödd humor. Här är ett utdrag från en lapp som han lämnade på köksbordet till sin mamma när han var åtta eller nio år:

“Meddelande till mor och ingen annan. Till att börja med var det aldrig meningen att jag skulle bli idrottsman. Det var meningen att jag skulle bli kompositör, och det är jag säker på att jag kommer att bli... Säg inte till mig att jag ska glömma detta bryderi och gå ut och spela fotboll i stället. Snälla – ibland oroar jag mig så mycket över det här att jag tror jag blir tokig (men inte så mycket).”

KATARINA A KARLSSON

LUDWIG VAN BEETHOVEN (1770-1827)
PIANOKONSERT NR 1 C-DUR OP 15
Allegro con brio
Largo
Allegro scherzando

I en av sina mer elaka formuleringar talar Charles Rosen – som skrivit en av de mest inflytelserika böckerna om det sena 1700-talets musik, The Classical Style – om den unge Beethoven som klassicerande snarare än klassisk. Det låter kanske inte så farligt, men som klassisk har man full förståelse för den stil man befinner sig i, medan den klassicerande försöker efterhärma det klassiska.

Inledningstakterna på Beethovens pianokonsert nr 1 (egentligen hans andra) vore ett bra exempel på det. Skulle inte de kunna leda ut i ännu en av Mozart pianokonsert? Svaret kommer raskt i nekande form när Beethoven skruvar upp volymen på samma tematiska material. Det låter lite fyrkantigt. Även om också Mozart, och i än högre utsträckning Haydn, hade ett öra för också det pampiga, är den fulla orkesterklangen betydligt större än någon av dem hade skrivit. Istället hör vi Beethoven. Sedan kommer nästa avsteg: det inledande orkesteravsnittet är långt, verkligen långt. Man anar redan att den unge tysken ifrån Bonn är ute efter ett perspektiv Mozart bara snuddat vid i någon av sina pianokonsert. Dessutom finns en upprepning som Mozart knappast tillåtit sig. Då kommer nästa överraskning:

istället för att pianot inleder med det som presenterats som huvudtema dyker nytt material upp (vilket dock är ett grepp som också Mozart använde sig av i sina senare konserter). Nu är det inte på alla punkter säkert vad Beethoven spelade vid sitt första offentliga framträdande som pianist i Wien, på Hofburgtheater 1795. Det har till och med hävdats att det kan ha varit B-durkonserten, som alltså fick nummer 2, men om vi bortser från detta radikala alternativ måste det framhållas att det som alltifrån 1800 räknas som nummer 1 är en reviderad version. Däremot finns skisser kvar, bland annat till den andra satsen, som åtminstone under en period var planerad att gå i den i förhållande till förstasatsen "neapolitanska" tonarten Dess-dur, det vill säga ett spetsigt halvtönsteg upp. Det greppet finns hos läraren Haydn. Nu blev det istället Ass-dur för detta brett anlagda largo. Slutsatsens goda humör är inget enkelt skämtlynne trots karaktärsbeteckningen "scherzando", utan visar sig bullrigare och mer sammansatt än en klassisk stil egentligen tillåter. Givetvis rör det sig om ett rondo, men episoderna sticker av i oväntade riktningar (bland annat med zigeniskt inflytande) och de blixtrande passagera som hör till är alls inte finlemmade utan försedda med ordentlig muskulatur. Åter är det otvetydig Beethoven.

ERIK WALLRUP, MUSIKKRITIKER SVD

ROBERT SCHUMANN (1810-1856)
SYMFONI NR 2 C-DUR OP 61
Sostenuto assai. Allegro ma non troppo
Scherzo: Allegro vivace
Adagio espressivo
Allegro molto vivace

”Det är inte min tur att föra dagbok denna vecka, men när en make skapar en symfoni måste han slippa andra åtaganden” skriver den nyblivna hustrun och pianisten Clara Wieck Schumann lyckligt. Fram till 1840 hade Robert Schumann nästan uteslutande ägnat sig åt att spela och komponera pianomusik med stor framgång. Nu, när han fått sin Clara efter lång väntan, börjar han först skriva kärlekssånger och kammarmusik och våren 1841 tar han sig oförskräckt an det stora formatet, Symfoni nr 1 i B-dur kallad Vår-symfonin. Samma år följer nästa symfoni, i d-moll, som drogs tillbaka och reviderades först tio år senare, varför den hamnar på fjärde och sista plats bland Schumanns symfonier. Den tredje, rhenska, kom 1850.

Dessa första år av det nya decenniet är fyllda av kärlek och spännande utmaningar för det unga paret. Clara föder tre barn (av sammanlagt åttal) och lyckas

ändå upprätthålla sin pianistkarriär. Robert arbetar både som redaktör för sin egen musiktidning Neue Zeitschrift für Musik i Leipzig och som lärare vid stadens musikkonservatorium, och komponerar samtidigt som i ett februr.

1844 ger Clara Wieck konserter i Ryssland – ofta med makens verk – och denne följer med som stöd. Men han mår inte bra. Vid hemkomsten får han sitt första allvarliga nervsammanbrott, vilket följs av flera. Han måste sluta med alla uppdrag, familjen flyttar till det lugnare Dresden. Paret Schumann ägnar tid åt att studera J S Bachs kompositioner och inspirerad av denne, Beethoven, Schubert och Mendelssohn börjar Schumann åter komponera under sommaren 1845. Han avslutar sin pianokonsert och påbörjar sin andra symfoni på hösten. Den tog ett år att fullborda.

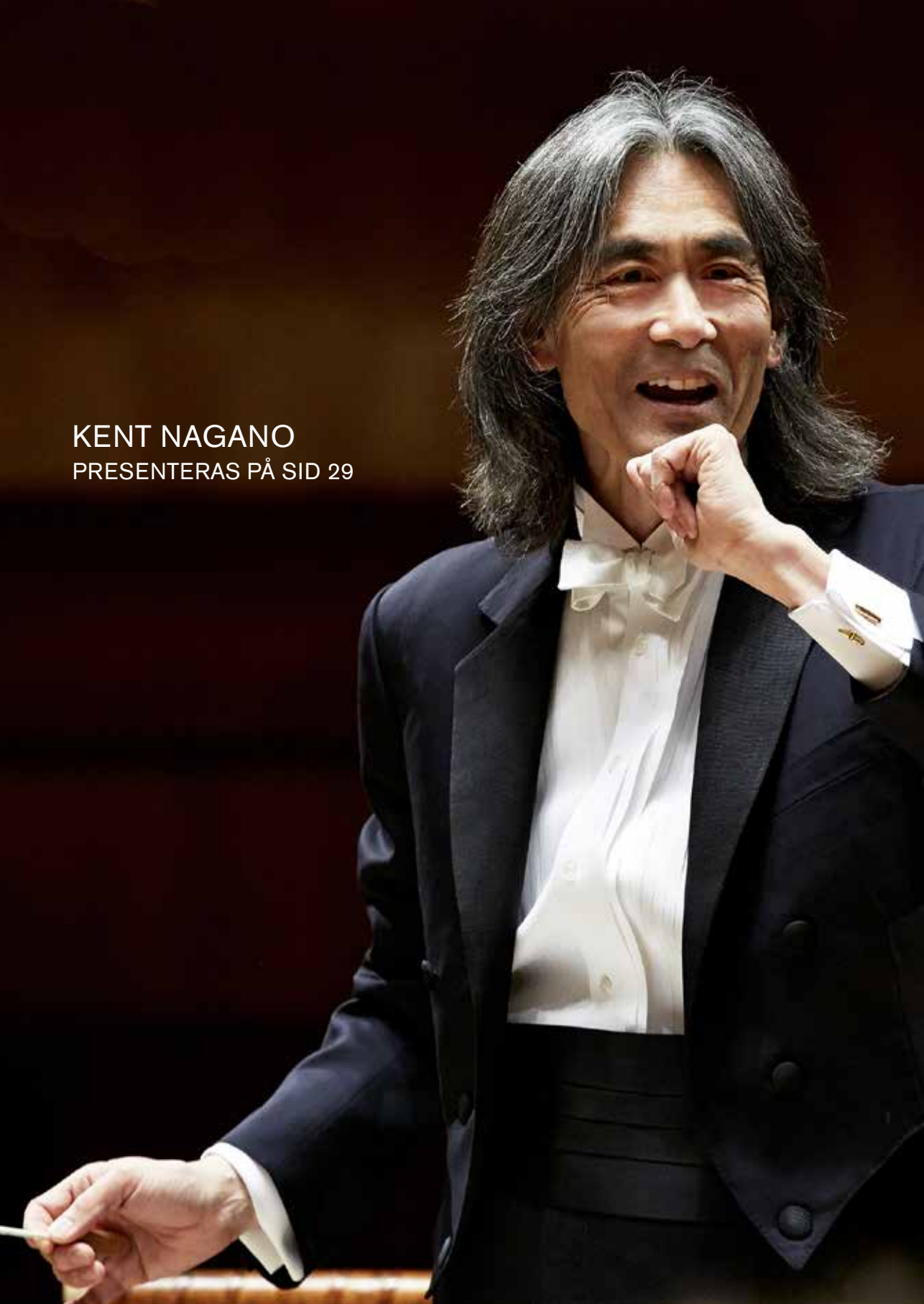
Man skulle kunna tro att sjukdomstiden påverkat innehållet i Symfoni nr 2. På ett djupare plan har den naturligtvis gjort det. Det finns en känsla av kamp i särskilt första satsen, men det är en positiv kamp. Andra symfonin blev ett slags återhämtningsprojekt. Det får man inte glömma. Ovanligt nog är alla fyra satserna skrivna i C-dur eller c-moll. Det kan skapa problem. Men Schumann undviker skickligt att verket får en statisk utformning och harmonisk monoton genom att lägga in kontrasterande element – olika rytmer, tempi och korta tonartsbyten inom varje sats.

Första satsen inleds med att trumpetarna spelar en koralliknande fanfar över stråkarna. Den fanfaren återkommer i bleckblåsarna i andra satsen och avslutar också hela symfonin. Likt Beethoven lägger Schumann den snabba scherzosatsen på andra plats – ett oerhört virtuost perpetuum mobile i stråkarna och två långsammare trioavsnitt med träblåsare. Ett lustigt två toners motiv upprepas genom nästan hela satsen likt ett uppfordrande mantra.

Adagiosatsen är sannerligen symfonins emotionella centrum, som en lång, melankolisk operaaria med gripande soloinsatser i träblåsarna. Schumann lär ha blivit så tagen när han skrev den att han måste göra ett långt uppehåll innan han tog itu med den glädjefyllda, storslagna finalsatsen som, förutom robusta, marschliknande inslag, använder ett enkelt tema i solooboer ur Beethovens sång An die ferne Geliebte. Det var Schumanns hyllning till hustrun Clara. Felix Mendelssohn ledde uruppförandet av andra symfonin i Leipzig den 5 november 1846. Då hade tonsättaren åtta år kvar av sitt produktiva tonsätтарliv innan han avled 1856 efter två år på nervklinik.

GUNILLA PETERSÉN

KENT NAGANO PRESENTERAS PÅ SID 29

GÖTEBORGS SYMFONIKER

Göteborgs Symfoniker har kallats "En av världens mest formidabla orkestrar" av The Guardian och har turnerat i USA, Europa, Japan och Fjärran östern samt gästspelat i de viktigaste konserthusen och på de stora festivalerna runt om i världen. Sedan 2013 är den respekterade och efterfrågade amerikanen Kent Nagano förste gästdirigent för Göteborgs Symfoniker. Han ledde Symfonikerna på framgångsrika turnéer till Kina och Tyskland 2015. Göteborgs Symfoniker driver också en omfattande verksamhet för barn, inklusive det årliga musiklägret Side by Side by El Sistema, samt erbjuder digitala livekonserter på www.gsoplay.se. Dessa konserter kan också ses på mobiler och surfplattor via egna appar.

Göteborgs Symfoniker är en del av Västra Götalandsregionen och ger varje år 100-talet konserter i Göteborgs Konserthus som är berömt för sin fina akustik. Orkestern bildades 1905 och består idag av 109 musiker. Wilhelm Stenhammar, landets store tonsättare under 1900-talets början, var orkesterns

chefdirigent 1907-1922. Han gav tidigt orkestern en stark nordisk profil och bjöd in kollegerna Carl Nielsen och Jean Sibelius till Göteborgs Symfoniker. Efter Stenhammar kom viktiga chefsdirigenter som Tor Mann, Sergiu Comissiona, Sixten Ehrling och Charles Dutoit. Under dirigenten Neeme Järvis ledning 1982-2004 gjorde Symfonikerna en rad internationella turnéer samt ett 100-tal skivinspelningar och etablerade sig bland Europas främsta orkestrar. Detta ledde till att Göteborgs Symfoniker 1997 utsågs till Sveriges Nationalorkester. Under fem år som orkesterns chefsdirigent 2007-2012 framträdde Gustavo Dudamel med Göteborgs Symfoniker bland annat vid BBC Proms och i Musikverein i Wien.

Långvariga samarbeten med skivbolagen Deutsche Grammophon och svenska BIS har resulterat i fler än hundra skivor. Under senare tid har Göteborgs Symfoniker gjort ett flertal inspelningar för Chandos, senast en cykel med Kurt Atterbergs samlade symfonier med Neeme Järvi som dirigent.

MUSIKER UR BERGENS FILHARMONISKA ORKESTER

Som Norges nationalorkester och en av världens äldsta orkestrar kan Bergenfilharmonin spåra sin historia tillbaka till 1765. Edvard Grieg var nära knuten till orkestern och var 1880-1882 dess konstnärlige ledare. Sedan 2015 är Edward Gardner chefsdirigent. Samma år firade orkestern sitt 250-årsjubileum med utlandsturnéer till Tyskland, Sverige, Holland, England och Irland.

2003-2015 var Andrew Litton chefsdirigent och konstnärlig ledare. Under hans ledarskap har orkestern stärkt sin internationella turnéverksamhet.

Bergens filharmoniska orkester engagerar sig i unga musikers utveckling och etablerar i höst den egna ungdomsorkestern Bergens filharmoniska ungdomsorkester. Bergens unga kammarorkester får också stöd.

Bergens filharmoniska orkester är aktiv på skivmarknaden och har de senaste fem åren gjort över 30 inspelningar, bland dem Våroffer, Eldfågeln och Petrusjka av Stravinsky, Messiaens Turangalila-symfoni, transkriptioner av Luciano Berio samt serier med musik av Johan Halvorsen och Johan Svendsen. Under Neeme Järvis ledning har orkestern spelat in Tjajkovskijs tre stora baletter för Chandos och orkestern är också upptagen med att spela in Prokofjevs sju symfonier för BIS med Andrew Litton som dirigent. Under Edward Gardners ledning ges det nu ut en serie med Leos Janáček's orkesterverk. Inspe­lingarna har fått fin kritik och flera av dem prisbelönats. Sammanlagt har orkestern spelat in och medverkat på över 100 inspelningar.

ALEXANDER EINARSSON

Sedan augusti 2015 är Alexander Einarsson ny kormästare för Göteborgs Symfoniska Kör. Han är utbildad organist vid Musikhögskolan i Malmö och har solistexamen i kördirigering från det Kongelige Danske Musik-konservatorium

med studier för professor Dan-Olof Stenlund. Alexander Einarsson har också ägnat sig åt studier i Paris för Laurence Equilbey och Denis Rouger samt deltagit i mästarklasser och kurser för dirigenter som

Michel Gläser, Stefan Parkman, Stephen Cleobury och Helmut Rilling. Alexander Einarsson är sedan 2010 anställd som kördirigent och organist i S:t Petri kyrka i Malmö och är där konstnärlig ledare för ungdomskören SPUK och kammarkören Petri Sångare, en ensemble han konserterat och turnerat med både i Sverige och utomlands och som också medverkat i radio och tv.

Som dirigent har Alexander Einarsson bland annat arbetat med Uppsala akademiska kör, Lunds Vokalensemble, Ars Nova Copenhagen, Gächinger Kantorei Stuttgart och Malmö kammarkör. 2008 bildade han stråkorkestern Malmö kammarorkester, en professionell orkester med 12 musiker. Han har också dirigerat Malmö Symfoniorkester, Malmö barockorkester och Malmö Sinfonietta. Vid de internationella Grand Prix-tävlingarna i körsång i maj 2015 i Tours, Frankrike, fick Alexander Einarsson festivalens dirigentpris till minne av Arthur Oldham.

ORPHEI DRÄNGAR

Allvar och lek. Tradition och nytänkande. Stillhet och crescendo. Orphei Drängar, OD, är en kör som ständigt rör sig mellan ytterligheter och som hela tiden tänjer på gränserna för vad en manskör får och bör göra. Sedan starten 1853 har kören ökat spännvidden i hela sin verksamhet – från repertoar och konsertformer till val av konsertplatser. Turnéer i Sverige kompletteras med långväga resor till Asien, USA, Kanada och Europa. Konserter på Royal Albert Hall i London, i Lincoln Centre i New York och Symphony Hall i Osaka varvas med framträdanden i stenbrott och pappersbruk. Svenska artister som Martin Stenmarck och Ulla Skoog samsas med internationella storheter som Malena Ernman, Peter Mattei och Anne Sofie von Otter. Visor och nationalromantik bryts av med jazz, nybeställd atonal musik, lyrik och riverdance. Men vad OD än sjunger är klangen densamma: ODs eget "sound", en unik blandning av unga, lättare röster och äldre, mer mogna är resultatet av ett långt arbete med att utveckla det speciella instrument som är manskören. Traditionen finns där som en tryggs bas att ta avstamp från. Sedan kan allt hända.

GÖTEBORGS SYMFONISKA KÖR

Göteborgs Symfoniska kör grundades 1917 av kusinerna Elsa och Wilhelm Stenhammar. Elsa Stenhammar var en av de drivande krafterna i sekelskiftets körliv i Göteborg och blev körens första repetitör. Wilhelm Stenhammar hade skapat sig en position i Göteborgs musikliv genom tio års arbete med Göteborgs Symfoniker. Den 8 december 1917 debuterade kören i Beethovens Körfantasi med Wilhelm Stenhammar som solist vid flygeln.

En del körmedlemmar har gedigna musikutbildningar medan andra har tagit privata sanglektioner.

En sak har de dock gemensamt: stor körvana. Många har börjat sin körbana i kyrkokörer, student- och universitetskörer eller andra sångsammanhang.

Göteborgs Symfoniska kör är en ideell förening som är knuten till Göteborgs Symfoniker. Kören medverkar i konserter och föreställningar i såväl orkestrernas som i egen regi. Musiken blir därför blandad och repertoaren omfattande. Kören repeterar regelbundet med kormästare Alexander Einarsson och symfonikernas pianist Erik Risberg.

CATHERINE NAGLESTAD TOVE

Amerikanska sopranen Catherine Naglestad har med sin ovanligt mångsidiga sångkonst och dramatiska utspel fått rykte om sig som en av vår tids ledande sopraner. Hon har erhållit ett flertal utmärkel-

ser, bland dem som årets sångerska av Opernwelt, och Maria Callasutmärkelsen som årets debutartist. I sin tidiga karriär sjöng hon roller i operor av Händel, Mozart och Gluck, för att sedan ta sig an huvudroller i operor av Verdi, Puccini och Richard Strauss. De senaste säsongerna har hon också utmärkt sig som Wagner-sångerska i Den flygande

holländaren, Valkyrian, Siegfried och Lohengrin. En paradroll är Puccinis Tosca som hon gjort succé med på Wiens statsopera, Deutsche Oper Berlin, Bayerska statsoperan i München, Nationaloperan i Paris, Covent Garden och andra operahus. Innevarande säsong debuterar hon bland annat som Cassandra i Berlioz Trojanerna på Statsoperan i Hamburg med Kent Nagano som dirigent. Hon sjunger också i Richard Strauss Salome i Berlin och Luxembourg samt gör sitt första framträdande i Brittens War Requiem med Montreals symfoniorkester. Catherine Naglestad medverkar på ett flertal dvd, bland annat Flygande holländaren och Titus mildhet av Mozart (Opus Arte) liksom Glucks Alceste, Händels Alcina och Mozarts Enleveringen ur seraljen (Arthaus).

MIHOKO FUJIMURA SKOGSDUVAN

Mezzosopranen Mihoko Fujimura föddes i Tokyo och studerade i hemstaden samt i München. 1995-2000 var hon anställd vid operan i Graz. Sedermera uppmärksammades hon för

sin framträdanden vid operafestivalen i München och festspelen i Bayreuth och blev snart inbjuden till de mest prestigefyllda operahusen: Covent Garden, La Scala, statsoperan i Wien, Deutsche Oper Berlin och festivalen i Aix-en-Provence. Nio år i rad har hon framträtt i Bayreuth i Wagner-rollerna Kundry, Brangäne, Fricka, Waltraute och Erda.

Som konsertsångare sjunger hon regelbundet verk som Verdis Requiem, Wagners Wesendonck-sånger och Mahlers Das Lied von der Erde med dirigenter som Myung-Whun Chung, Christoph Eschenbach, Christian Thielemann, Sir Simon Rattle och Kent Nagano. Bland orkestrar hon samarbetat med kan nämnas London Philharmonic Orchestra, Orchestre de Paris, BBC Symphony Orchestra (London Proms), och Montreals symfoniorkester.

Bland hennes många inspelningar finns Brangänes roll i Wagners Tristan och Isolde med Antonio Pappano (EMI Classics), Schönbergs Gurrelieder med Bayerska Radions symfoniorkester och Mariss Jansons (BR Klassik) samt Beethovens Symfoni nr 9 med Christian Thielemann och Wiens filharmoniker (DG).

TORSTEN KERL VALDEMAR

Den internationellt efterfrågade unge tyske tenoren Torsten Kerl är regelbunden gäst hos operor som Statsoperan i Wien, Metropolitan i New York, Deutsche Oper Berlin, Semper-

operan i Dresden, La Scala i Milano och Statsoperan i München. Han inledde sin musikerkarriär som solooboist men bytte snart till sångarbanan där han erhöll stipendier och vann flera tävlingar. År 2000

erhöll han en Grammy-utmärkelse för årets bästa operainspelning. Torsten Kerl är flitig gäst vid internationella festivaler som festspelen i Bayreuth, Salzburgs festspel och Glyndebournefestivalen. Vid dessa festivaler har han utmärkt sig i Wagners Den flygande holländaren, Mästersångarna i Nürnberg och Lohengrin, Mozarts Requiem och Beethovens Fidelio. Bland orkestrar han samarbetar med finns Wiens filharmoniker, London Philharmonic Orchestra, London Symphony Orchestra, Franska Radions orkester, Staatskapelle Dresden, radioorkestrarna i Köln, Frankfurt och Hamburg samt Concertgebouworkestrern.

WOLFGANG ABLINGER-SPERRHACKE KLAUS NARR

Österrikiske Wolfgang Ablinger-Sperrhacke är en av dagens mest uppskattade karaktärsteno-

rer. Han är kunnig och insatt i den klassiska repertoaren och har mycket gott anseende vilket framgår av hans meritlista som innehåller roller vid Bastiljoperan, Statsoperan i Berlin, La Scala, Glyndebournefestivalen, Semperoperan i Dresden, Bayerska statsoperan i München, La Fenice i Venedig och andra välrenom-

merade operahus. Han har bland annat medverkat i operor av Mozart, Verdi, Puccini, Wagner – framförallt Mime i Nibelungens Ring – och Richard Strauss. En av hans paradroller vid sidan av Mime är Kaptenen i Alban Bergs Wozzeck som han är aktuell med på Zürich-operan och La Scala. Bland dirigenter han samarbetat med finns Kent Nagano, Daniel Barenboim, Philipp Jordan, Christian Thielemann, Daniele Gatti, Antonio Pappano, Vladimir Jurowski och Christoph von Dohnányi.

PETRI LINDROOS BONDE

Sedan sin masterexamen vid Sibeliusakademin 1997 har Petri Lindroos framträtt vid stora operahus i städer som Helsingfors, Stockholm, Köpenhamn, Oslo, Bryssel, Luxembourg, Paris, London,

München, Milano och Rom. Han har bland annat spelat ledande roller i operor och vokalverk av Verdi, Gounod, Berlioz, Mozart, Tjajkovskij och Musorgskij. Som konsertsångare framträder han i mässor och passioner över hela Europa. Bland uppmärksammade framträdanden kan nämnas Pimen i Musorgskijs Boris Godunov vid Finska National-

operan, Leporello i Mozarts Don Giovanni med La Monnaie på gästspel i Tokyo, Verdis Requiem i Westminster Cathedral och vid Verdifestivalen i Parma (med Riccardo Muti) samt Rossinis Messe solennelle på turné med Bayerska Radions symfoniorkester och Riccardo Muti.

De senaste säsongerna har Petri Lindroos bland annat framträtt i europeiska operahus som Sarastro i Mozarts Trollflöjten, Colline i Puccinis La bohème, Ramfis i Verdis Aida, Daland i Wagners Den flygande holländaren och Kommendanten i Mozarts Don Giovanni. Han har också framträtt som bassolist i Verdis Requiem på Teatro San Carlo i Neapel samt i Beethovens Missa solemnis med Göteborgs Symfoniker och Kent Nagano.

M S FREDAG 3 JUNI KL 19.00 PRIORITET SERNEKE ARENA

Även lördag mellan och stor

SCHÖNBERG GURRELIEDER 2 tim 10 min

GÖTEBORGS SYMFONIKER
MUSIKER UR BERGENS FILHARMONISKA
ORKESTER

GÖTEBORGS SYMFONISKA KÖR
ORPHEI DRÄNGAR MANSKÖR
DIRIGENT KENT NAGANO
CATHERINE NAGLESTAD sopran
MIHOKO FUJIMURA mezzosopran
TORSTEN KERL tenor
WOLFGANG ABLINGER-SPERRHACHE tenor
PETRI LINDROOS bas
recitator

Konsertmästare Vlad Stanculeasa
Kormästare Alexander Einarsson

Konserten ges utan paus

ARNOLD SCHÖNBERG (1874-1951)
GURRELIEDER FÖR SOLI, KÖRER OCH ORKESTER
Text av Jens Peter Jacobsen, tysk översättning av Robert Franz
Arnold

Cirka fem kilometer sydväst om Helsingör ligger de gräsbevuxna ruinerna av ett slott. Ett tre meter högt torn, en mindre ringmur och fyra hörntorn syns fortfarande, men utgrävningar har visat att slottets areal omfattade ca 5 hektar. Gurre var slottets namn efter Gurrejön som numera snarare är ett träsk än fyllt av sjövattnet. Det kan i mindre format dateras till 1100-talet, men det var den danske kungen Valdemar Atterdag (1320-1375) – för oss känd för brandskattningen av Visby 1361 – som under sin regenttid från 1354 byggde den storslagna borg som blev hans favorit-hem och dit han förde sin förbjudna kärlek Tovelille – danska för "liten duva". Enligt en av flera legender var det också här Valdemars svartsjuka hustru, drottning Helvig, dödade sin rival Tove. I sin förtvivlan och ilska anklagade kungen Gud och dömdes till vilda och vansinniga jaktritter uppe bland nattliga skyar med sina döda vasaller och till att fruktlöst söka efter Tove på dagarna.

Legenden om kung Valdemar och hans stora kärlek Tove berättades i ett långt poem, Gurreange, i novell- och diktsamlingen En kaktus blommar från 1868 av den danske författaren, diktaren och botanikern Jens Peter Jacobsen. Han var då endast 21 år gammal. Under sin korta levnad (1847-1885) blev han lika uppskattad som sina landsmän H C Andersen och Kierkegaard, särskilt i Tyskland, och det var den tyske historikern och författaren Robert Franz Arnold som översatte dikten 1899. Den känsloladdade texten är fylld av "passion, svartsjuka, tragisk död, fördömdelse, det ständiga sökandet efter en kärlek bortom döden och en eventuell återuppståndelse av människans ande genom naturens läkande krafter" och den inspirerade genast den 26-åriga Arnold Schönberg att komponera Valdemars och Toves första nio sånger med pianoackompanjemang och snart, på mentorn Zemlinskys inrådan, till ett väldigt oratorium.

Det finns inte många tillfällen under ett liv att höra Arnold Schönbergs Gurrelieder på konsert. Det är antalet medverkande som sätter käppar i hjulet. Men har man fått möjligheten så glömmen man det aldrig

– storslaget
mäktigt,
romantiskt, vilt
och lyriskt med
300 musiker
och sångare,
minst! Det var
ungefär så

många Schönberg tänkte sig för att kunna utnyttja varje instrumentgrupps speciella klanger i dess olika lägen, vilket betyder en förstärkt symfoniorkester till 150 musiker med åtta flöjter, varav fyra piccolaflöjter, fem oboer, sju klarinetter, fem fagotter, tio horn varav fyra även spelar wagnertubor, sex trumpeter, sju tromboner, tuba, celesta, en omfattande slagverks-ensemble med tunga järnkättingar, fyra harpor, 75 stråkar och också sångstämornas olika röstomfång genom tre fyrstämmiga manskörer, en åttastämmig blandad kör (som endast sjunger i slutkören), fem sångsolister och en talare som framför sitt parti i Sprechgesang, talsång, en av Schönbergs specialiteter i flera senare verk. För Gurrelieder var en av hans tidigare kompositioner, åtminstone de två första delarna som han skrev 1900-1901.

Han arbetade också på del tre, men måste samtidigt försörja sig med arrangemang av operett- och kabaré-musik för teatrar i Wien och Berlin, så det tog tio år innan del tre och hela orkestreringen var färdig och då kunde man märka att Schönberg påbörjat en annan resa än de första delarnas senromantiska klangvärld. "Jag är en konservativ person som tvingades bli radikal", lär han ofta ha sagt och det berodde nog på att hans tonsättarbana inleddes i skuggan av den konservativa wienska klassicismen, men sedan fortsatte med djup beundran för Brahms, Wagner, Richard Strauss och Mahler innan han djärvt experimenterade med sina senromantiska föregångares försök till förändring och skapade ett helt nytt tonspråk, den atonala tolvtonsserien. Han var själv medveten om att man kunde höra skillnaden mellan stilar i Gurrelieders första och sista delar: "Det var aldrig min mening att dölja detta. Tvärtom, det är ju självklart att jag skulle orkestrera annorlunda efter tio år. Det hade inte gått att med rättvisa återskapa de

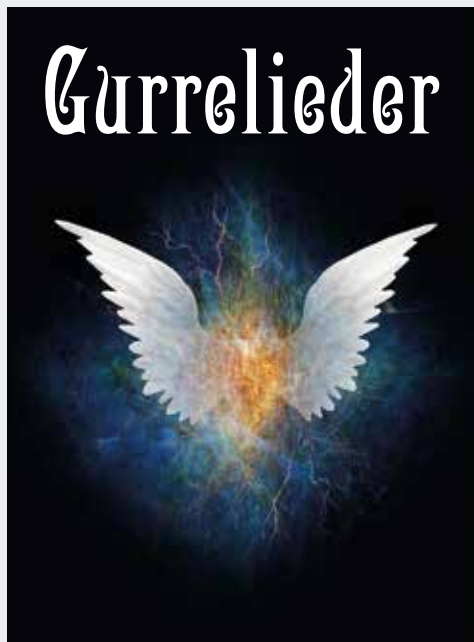
första delarnas ursprungliga stil..." I Wagners anda använde han sig dock av ledmotiv för att hålla ihop verket, hela 35 stycken enligt Schönbergs elev och vän Anton Webern. Dessa kännetecken är inte bara huvudpersonerna utan olika känslouttryck och naturföreteelser som längtan, kärlek, sorgen efter Toves död, böndernas fruktan, solens ned- och uppgång, galopperande hästar med mera som finns invävt i orkestern i de olika instrumentfamiljernas intrikata klangvärldar. De enskilda sångavsnitten av Valdemar och Tove är inga arior i vedertagen mening utan liknar självständiga lieder – sånger – enligt tysk och österrikisk romanstradition.

Del I inleds med ett orkesterförspel. Sedan följer nio kärlekssånger med omväxlande Valdemar och Tove. Ett orkestermellanspel leder över till Skogsduvans tragiska sång om Toves död. Del II innehåller endast en sång, Valdemars klagan och anklagan av Gud för dådet. Så följer del III där Valdemar väcker upp sina döda vasaller till den vilda jakten, bonden som grips av fruktan och Valdemars underbara kärlekssång där han ser Tove överallt och saknar henne. Klaus Narr beskriver sitt liv och om hur det förändrats sedan hans husbonde Valdemar måste jaga omkring på sin häst om nätterna och alltid ropar på sin Tove. Valdemar ber Gud att Tove och han ska få vara tillsammans när de döda återuppstår, annars ska han själv krossa änglahären.

Kungens män återvänder till sina gravar, "till drömfylld ro". Avslutningen av del III är den stora Melodramen om Sommarvindens vilda jakt, den berömda talsången om vinden som jagar bland alla djur, insekter, blommor, träd och buskar för att bege sig till högre sfärer och sedan ner till vågornas sövande vaggas. Den jättelika blandade kören besjunger solens strålände uppgång till allas lycksalighet.

1913 ägde uruppförandet rum i Wien med Franz Schreker som dirigent och det blev oerhört framgångsrikt. För Schönberg kom det aningen försent eftersom hans egen musikaliska utveckling hade kommit längre än det han påbörjat i sista delen av Gurrelieder. Men han kunde senare ändå uppskatta Gurrelieder som ett viktigt verk.

GUNILLA PETERSÉN

TIDIGARE FRAMFÖRANDEN

Intresserad av att se vilka artister, dirigenter och verk som förekommit i Göteborgs Symfonikers historia?
Hela arkivet finns tillgängligt på: gso.se/historik

BARBER

Uvertyr till Skandalskolan har spelats åtta gånger.

BARTÓK

Riddar Blåskäggs borg har framförts fem gånger.
Violinkonsert nr 1 har spelats åtta gånger.

BEETHOVEN

Symfoni nr 5 har spelats 179 gånger och är den mest spelade symfonin i Göteborgs Symfonikers historia. Pianokonsert nr 1 har spelats 37 gånger. Bland solisterna: Myra Hess (1939), Annie Fischer (1942), Irène Mannheimer (1945 & 1947), Adrian Aeschbacher (1955), Géza Anda (1957), Paul Badura-Skoda (1963, & 1966), Käbi Laretei (1966), Stephen Kovacevich (1972), Philippe Entremont (1977), Martha Argerich (1990), Christian Zacharias (fem gånger 1999-2006 inklusive ett gästspel i Madrid) samt Leif Ove Andsnes & Norska kammarorkestern (2011).

BENJAMIN

Two Jamaican Street Songs & Jamaican Rumba för två pianon spelats för första gången.

BOULEZ

Messagesquise spelats för första gången.

BRAHMS

Tragisk uvertyr har spelats 35 gånger sedan första framförandet med Wilhelm Stenhammar 1908.

BUSONI

Fantasia contrappuntista spelats för första gången.

CHAMINADE

Le matin & Le soir spelats för första gången.

DUTILLEUX

Correspondences framförs för första gången.

DVÓRAK

Delar ur Cypresser spelats för första gången.

EÖTVÖS

Senza sangue får härmed sin Sverigepremiär.

GLASS

Konsert för två pianon, Göteborgs Symfonikers sambeställningsverk, får härmed sin Sverigepremiär.

MAHLER

Symfoni nr 9 har spelats 12 gånger. Bland dirigenterna: Václav Talich (1933), Dean Dixon (1958), Norman Del Mar (1974), Jukka-Pekka Saraste (2000) och Gustavo Dudamel (2010).

MARTINU

Stråkkvartett nr 5 spelats för första gången.

MOZART

Symfoni nr 25 har spelats 17 gånger. Bland dirigenterna: Wilhelm Stenhammar (1914 & 1919), Tor Mann (1936) och Nicholas McGegan (2010).

MOZART/BUSONI

Fantasi f-moll spelats för första gången.

MUSORGSKIJ/RAVEL

Tavlor på en utställning har spelats 53 gånger sedan första framförandet med Paul Scheinpflug på Lorensbergsteatern 1931, nio år efter uruppförandet med Serge Koussevitzky och

Boston Symphony Orchestra 1922. Bland övriga dirigenter: Ernest Ansermet (1940), Igor Markevitch (1952), Lorin Maazel (1957), Charles Dutoit (1976) och Neeme Järvi (nio gånger 1986-1994 inklusive turné i Tyskland och gästspel i Paris).

NIELSEN

Helios har spelats 40 gånger.

RACHMANINOV

Symfoni nr 2 har spelats 14 gånger sedan första framförandet med John Pritchard 1969.

SCHUBERT

Stråkkvartett nr 15 har spelats sex gånger. Bland ensemblerna: Breuning-Bache-kvartetten (1925), Kolischkvartetten (1934), Carmirellikvartetten (1958) och LaSalle-kvartetten (1965).

SCHUMANN

Symfoni nr 2 har spelats 33 gånger. Bland dirigenterna: Wilhelm Stenhammar (fem gånger 1909-1920), Sergiu Celibidache & Sveriges Radios symfoniorkester (1962), Serge Baudo (1990) och Mario Venzago (2003).

SCHÖNBERG

Gurrelieder framförs för första gången.

SJOSTAKOVITJ

Cellokonsert nr 1 har spelats 19 gånger. Bland solisterna: Mstislav Rostropovitj (1961), Paul Tortelier (1969), Janos Starker (1974), Symfonikernas stämledare Lidia Turestedt (1982), Frans Helmerson (sex gånger 1985, inklusive en turné till Sovjet), Mats Rondin (1995), Symfonikernas solocellist Claes Gunnarsson (2002) och Truls Mørk (2011).

STEPHAN

Musik för orkester spelats för första gången.

STRAVINSKY

Petrusjka, version 1947, har spelats 30 gånger sedan första framförandet med Issay Dobrowen 1949. Originalversionen från 1911 har spelats två gånger, 1988 & 2015.

VILLA-LOBOS

Aria ur Bachianas Brasileiras nr 5 har framförts 11 gånger.

Gurrelieder närmar sig!

TEXT STEFAN NÄVERMYR FOTO ANNA SIGVARDSSON HÖGBORG

Det råder något av Gurrelieder-feber i Norden: först ett framförande vid Östersjöfestivalen i somras och sedan en mäktig konsert när Bergenfilharmonin firade 350-årsjubileum i december. Vid det senare framförandet förstärktes Bergenfilharmonin av 45 musiker från Göteborgs Symfoniker – den tjänsten återgäldas nu när Symfonikerna framför samma verk i Prioritet Serneke Arena i Kviberg den 3 juni.

Kritiker och publik har varit samstämmiga i sina omdömen: varför framförs inte detta skönklingande, gripande och storslagna verk mer ofta? Det har sin enkla förklaring: det kräver flera hundra medverkande, en passande lokal samt musiker och sångare av högsta klass.

– Detta är ett så stort, innehållsrikt och mångsidigt verk att få kan eller vågar framföra det. Men det gör nu Göteborgs Symfoniker som har kapaciteten att göra den storslagna musiken rättvisa, tillsammans med Göteborgs Symfoniska Kör, Orphei Drängar och internationella sångsolister under ledning av vår förste gästdirigent Kent Nagano, säger Sten Cranner, vd och konstnärlig chef för Göteborgs Symfoniker.

Arnold Schönbergs gigantiska verk Gurrelieder från 1913, "Sånger från Gurre", har fått sin titel efter det danska slott där legendariske kung Valdemar Atterdag regerade på 1300-talet. Här skildras den förbjudna kärleken mellan Valdemar och älskarinnan Tove, samt vilda nattjakter med

osaliga själar, skallrande skelett och vilda hästar som skrämmer livet ur traktens bönder. En lika kärleksfull som fascinerande och skrämmande berättelse.

Ett två timmar långt musikaliskt drama med över 350 medverkande kräver sin plats.

– Det är så många medverkande att vi helt enkelt inte får plats i Konserthuset och därför flyttar vi för en kväll till Prioritet Serneke Arena i Kviberg där vi också hoppas få möta en ny publik, säger Sten Cranner.

Huvudrollerna gestaltas av de internationella sångstjärnorna
Torsten Kerl (Valdemar),

tysk tenor känd från Wiens statsopera och Metropolitan, och amerikanska Catherine Naglestad som bland annat gjort succé som Tosca på Covent Garden och Deutsche Oper Berlin.

Det blir faktiskt Göteborgspremiär för ett verk som är drygt 100 år gammalt.

– Gurrelieder har aldrig gjorts i Göteborg och det kommer förmodligen att dröja många årtionden till nästa framförande så jag uppmanar verkligen alla att ta chansen att få höra detta mästerverk live. Gillar man Wagner och Mahler väntar en stor upplevelse, säger Sten Cranner.

GURRELIEDER
PRIORITET SERNEKE ARENA
LÖRDAG 3 JUNI KL 19.00

SVERIGEPREMIÄR: PHILIP GLASS KONSERT FÖR TVÅ PIANON

TEXT STEFAN NÄVERMYR FOTO STEWART COHEN

Den amerikanske kompositören Philip Glass tycker om att arbeta. Det avslöjar hans verklista som mest påminner om en generöst tilltagen tapetrulle. Komponerandet är ett hantverk, resultatet av en metod, och han älskar varje sekund av det. När han besökte Göteborgs Symfoniker 2014 för att med sin ensemble och Göteborgs Symfoniker spela till kultfilmen Koyaanisqatsi på filmfestivalen berättade han att han utan problem kunde sitta och komponera tio timmar i sträck, möjligen inkluderande mat- och vätskekontroll.

Det till trots tycks det också finnas icke helt rationella element i hans skapelseprocess. Papper, penna, och en idé. Men var kommer den ifrån? – Jag har skrivit mycket musik under lång tid och jag har lärt mig att bara låta dörren stå öppen och låta musiken komma in. Jag går inte ut för att leta efter den, berättar han i en intervju som gjordes när Konserten för två pianon uruppfördes i Los Angeles i maj förra året. Den kan ses på nätet under titeln Behind the Scenes of Philip Glass' Double Piano Concerto.

Konsserter och symfonier är kanske inte det första man tänker på när Philip Glass kommer på tal, men faktum är att han skrivit 12 konsserter för soloinstrument och orkester samt andra mer eller mindre vanliga konstellationer sedan 1987, plus 10 symfonier inklusive Low (nr 1) och Heroes (nr 4) som komponerades utifrån musiken på David Bowies album med samma namn där Brian Eno också spelade en viktig roll. De två symfonierna har fått ny aktualitet efter David Bowies död och Philip Glass har rest runt och medverkat vid framföranden i olika delar av världen.

Konserten för två pianon är en sambeställning som har sitt ursprung i Los Angeles där den uruppfördes i maj förra året med Symfonikernas förre chefdirigent Gustavo Dudamel och de fran-

ska systrarna Marielle och Katia Labèque. Det roliga med Philip Glass är att han kan befinna sig mitt i sin egen musik och samtidigt se på den som ett självständigt, främmande objekt. Det framkom under repetitionsarbetet inför uruppförandet.

– När jag satt vid repetitionerna hörde jag att det i den första satsen, och den andra, finns en glädje i musiken som jag inte var medveten om. När jag komponerar tänker jag inte alls på det sättet. Vad avsåg du? Inte vet jag, jag försöker skriva stycket! Det finns ingen avsikt inblandad. Jag pratade med Gustavo efteråt och sa: "Du vet, de första och andra satserna är väldigt glada, och den tredje väldigt nostalgisk." Och han sa "Ja! – jag hör det också." Men om han hade frågat mig förra veckan hade jag inte kunnat säga det.

Som vid alla uruppföranden får man känna sig för och finna en väg för bästa resultat. Inledningsvis var det svårt att höra pianostämmorna. Philip Glass sade att han använt orkestern som en utvidgning av instrumenten, "en tredje hand", men erfarna Gustavo Dudamel lovade att lösa problemet och gjorde vissa omflyttningar på podiet för bättre klarhet. Sedan var alla nöjda. Även den i bland svårflörtade kritikern Mark Swed som skrev i Los Angeles Times: "Sprudlande... Glass har blivit en mästare i fångslände ackordsföljder".

En konsert slutar ofta med en bravursats ägnad att locka fram publikens häpnad och applåder, men redan från början ville Philip Glass ha ett annat upplägg. Det skriver han själv om i sin verkkommentar på sid 40. Finalens karaktär har också beskrivits fint av en av solisterna, Marielle Labèque: – Musiken och hela satsen är så vacker, väldigt långsam, väldigt melankolisk, åt det hållet. Alla förväntade sig att tredje satsen skulle vara glad, stark och snabb och i stället är den långsam och vacker, mycket vacker.

STORA SALEN
TORSDAG 14 APRIL KL 19.30
FREDAG 15 APRIL KL 18.00

Hallå där, Anna von Hausswolff

Du framträder med Göteborgs Symfoniker i en Popical-konsert den 9 april. Vad tänkte du när du fick förfrågan att spela med Göteborgs Symfoniker?

– Jag blev väldigt exalterad och glad, och i efterhand lite skraj och nervös. Nu när jag fått smälta idén om att spela med symfonikerna så känns det sjukt bra. Det kommer att bli otroligt tungt och dramatiskt.

Fick du direkt någon idé om vad du ville göra?

– Jag tänkte att min nya skiva The Miraculous och ett instrumentalt stycke med titeln Källan skulle passa otroligt bra ihop med orkester. Jag har ju aldrig jobbat med en orkester tidigare men efter att ha samtalat med dirigenten och arrangören Hans Ek så överlämnade jag den biten till honom. Han förstår mitt landskap bra.

Vad kommer du själv att spela på?

– Jag kommer att spela på en digital piporgel, och så kommer jag att sjunga såklart.

Andra aktuella projekt?

– Jag har ett tillsammans med den fantastiska kompositören Matti Bye. Vi har ett band som heter Hydras Dream och förhoppningsvis så kommer vi att spela in en ny skiva i sommar. Jag kommer även att medverka som solovokalist i Alexander Ekmans balett Midsommarnattsdröm på Kungliga operan i Stockholm i september. Det är Mikael Karlsson som komponerat musiken. Jag har även startat ett eget skivbolag som jag driver tillsammans med Laura Lee De La Vega. Vi har redan haft tre släpp och nu är vi i gång med att planera vårt fjärde. Det är fantastiskt roligt att jobba med andra människors visioner för man lär sig så mycket.

Internationella öppningar?

– I mars drar jag ut på en stor Europa-turné och i sommar har jag en del festivaler inbokade. Mest utanför Sverige men tyvärr får jag inte avslöja för mycket av dessa planer då de inte har annonserats ut ännu.

Att framträda med Göteborgs Symfoniker betyder något särskilt för dig?

– När jag studerade på Hvitfeldtskas musikgymnasium så passerade jag Göteborgs Konserthus nästan varje dag. Jag brukade föreställa mig hur mäktigt det skulle få vara att spela där. Jag kände då och känner fortfarande att det absolut finaste man kan få vara med om är att få spela med Göteborgs Symfoniker. Så det är ingen överdrift när jag säger att detta är en dröm som har gått i uppfyllelse.

STORA SALEN
LÖRDAG 9 APRIL KL 20.00

EN HELT NY SITS

TEXT STEFAN NÄVERMYR BILD ANNA HULT, JOHAN BJÖRKMAN & ARKIVBILDER

Får vi presentera en glädjande nyhet: Göteborgs Konserthus ska få nya stolar i Stora salen och Stenhammarsalen! I sommar genomförs det stora

bytet där de trogna men smått trötta trotjänarna från 1980-talet byts ut mot helt nya stolar med spänstiga dynor och högkvalitativ beklädnad. Stolsnummer och platser ska enligt uppgift behållas som tidigare så det blir inga förändringar för majoriteten av abonnenter och konsertbesökare.

Antalet platser för rörelsehindrade utökas förhoppningsvis och dessutom har man modifierat stolarnas akustiska egenskaper så att det ska bli mer lyster och luftighet i orkesterklangen. Allt ska stå klart till säsongöppningen i början av september.

Att byta stolar är ingen enkel sak, det är många faktorer som måste beaktas. Det framhåller Alf Berntson från företaget Artifon i Göteborg som ansvarar för den akustiska delen i projektet. – De viktigaste delarna är det visuella med utformningen, komforten, de akustiska egenskaperna och hållbarheten.

Med drygt 1200 stolar i Stora salen och närmare 400 i Stenhammarsalen handlar det om totalt 1600 stolar. Inför upphandlingen ställdes krav med noggranna specifikationer och ett av anbudan lyckades uppfylla dem alla.

Göteborgs Konserthus ingår i Higabs fastighetsbestånd. Uppdraget att leverera stolar gick till Kinnarp/Adept. Under Higabs ledning genomför AIX arkitekter och akustikföretaget Artifon projektet tillsammans med fastighetsansvarige

Efter 45 års trogen tjänst hade originalstolarna i Stora salen gjort sitt och nya stolar tillverkades, bland annat efter mätningar på Chalmers. Stolsbytet skedde sommaren 1980. Hur Stora salen låter helt utan stolar kan man höra på inspelningen av Kurt Atterbergs Hornkonsert med solisten Albert Linder, Göteborgs Symfoniker och Gérard Oskamp (Caprice) som spelades in mitt under stolsbytet den 8 juli 1980 – stor efterklang och mycket luft!

Johan Björkman och orkesterchef Johan Nordin från Göteborgs Symfoniker AB.

En ambition var att behålla ursprunglig stolsplacering och numrering men att samtidigt försöka utöka benutrymmet något. Det verkar som om man lyckats med det utan att decimera antalet stolsplatser – konsulterna och stolskonstruktörerna har verkligen "trollat med knäna".

Samtidigt fanns möjligheten att justera de akustiska egenskaperna.

– Vi har testat olika styvhet på dynorna och tygets akustiska genomsläpp för att få en optimal lösning. Konserthusets akustik är allmänt sett mycket bra, men det finns några områden där det finns utrymme för förbättringar. Vi önskade bland annat

lite mer lyster, lite mer reflexer och efterklang i diskanten, och det kan man få fram genom att ha hårdare, reflekterande ytor på sätens undersida och stolsryggarnas baksida, säger Alf Berntson.

Samtidigt är det modifieringar som måste göras med urskiljning för att Konserthusets akustik ska behålla sin grundkaraktär.

– Vi har varit väldigt noggranna under arbetets gång, det tar tid att ta fram de rätta specifikationerna. Faktum är att stolstillverkaren påpekade att han aldrig tidigare fått så noggranna krav på stolutformningen.

Kinnarp anlidade en renommerad stolstillverkare utanför Ljubljana i Slovenien. Fabriken har bland annat byggt stolar till Lorensbergsteatern och

Bild från stolsbytet i Stora salen den varma sommaren 1980. Efter 36 år är det i år dags att byta till nya stolar för andra gången sedan Göteborgs Konserthus invigdes 1935.

konserthus i Holland. Prototyper till Göteborgs Konserthus har byggts och testats, både med akustiska mätningar och provsittning, och i februari gjorde man ytterligare justeringar vid ett besök i snickerifabriken i Slovenien. Tolv stolar skickades på en sista avancerad mätning hos Artifons samarbetspartner Müller-BBM i Tyskland som varit med sedan 1950-talet och bland annat var konsult vid bygget av Berlinfilharmonin på 1960-talet.

Sedan är det bara att bygga stolarna, skicka dem till Göteborg och byta ut de gamla mot de nya. Vilket lär ta sin tid, i synnerhet som golvet i salen också ska läggas om – klassisk linoleum i grå-grönt som tidigare – och ventilationsuttagen i golvet bytas mot perforerade plåtar så att det blir bättre plats för fötterna. Publiken har med andra ord mycket att se fram emot när den nya säsongen inleds i september.

Till vänster: så här såg de första stolarna ut.
Till höger: Prototyper till de nya stolarna.
Röd till Stora salen och blå till Stenhammarsalen.

ETT MED NATUREN

TEXT STEFAN NÄVERMYR FOTO KAUPU KIKKAS

Steget är inte långt från Estland till Tyskland, men från kören Nemeta ("Namnlös") i Tallinn till positionen som huskapellmästare vid Komische Oper Berlin är klivet stort. Kristiina Poska har efter idoga studier, uppskattade insatser och målmedveten initiativförmåga utvecklats till en hett eftertraktad dirigent i europeiskt musikliv.

Esterna är ett sjungande folk, känt för sina visor, sånger och stora sångarfester. Kristiina Poska sjöng, utbildade sig i kördirigering vid akademien i Tallinn och startade sin egen kör Nemeta. Hon har en fallenhet att leda, att vara den som håller i ratten. Och hon gillar lika mycket att styra en kör eller orkester på rätt väg som en pigg bil i svårt väglag. Hemma i Estland frös havet till is på vintern och Kristiina Poska räddes inte att dra på gasen på blankisen när hon körde ut till någon av Estlands många öar med deras vackra natur. I en intervju har hon berättat att hon gärna skulle köra Porsche som dirigentlegendaren Herbert von Karajan, men att människor lyfts upp till kultstatus tycker hon hör till det förgångna. Hon koncentrerar sig på sina uppgifter och arbetar hårt – hon ligger högt på listan bland dirigenter som jobbar mest

– och drivs av arbetsglädje och kärleken till musiken. En av hennes stora passioner är Wagner. Hon har börjat med några uvertyrer, nafsar på Tristan och Isolde och hoppas en dag göra hela Nibelungens ring.

Kristiina Poska uppmärksammades internationellt när hon 2010 vann den prestigefylld Donatella Flick-tävlingen och därmed fick arbeta med London Symphony Orchestra. 2013 var hon den första kvinna någonsin som vann Tyska dirigentpriset. Den internationella karriären utvecklas stadigt och på senare tid har hon samarbetat med orkestrar som Kungliga filharmonikerna, Münchens filharmoniker, Estlands Nationalorkester och WDR-orkestern i Köln.

Men livet kräver också vilostunder. Mellan passen på Komische Oper i Berlin tar Kristiina Poska gärna promenader i Tiergarten för att rensa huvudet. Meditation hör också till avspänningsövningarna. Efter sådana pauser går hon vidare till arbetet med nya krafter. I maj anländer hon till Göteborg för sin första konsert med Göteborgs Symfoniker, i musik av Brahms, Frumerie och Mozart.

VÅRKONSERT STORA SALEN
ONSDAG 4 MAJ KL 19.30

FRÅN BENEDETTI TILL BOWIE

Säsongen 2016-2017 blir mycket intressant! Norske cellisten och världsartisten Truls Mørk blir Artist in Residence hos Göteborgs Symfoniker och framträder som solist i cellokonserter av Dvorák och Sjostakovitj. Han kommer också att spela kammarmusik med Symfonikernas skickliga musiker och att leda orkestern från cello i ett specialkomponerat program. Cello sjunger som inget annat instrument och Truls Mørk är en av dess främsta företrädare.

Ett annat spjutspetsprojekt är framförandet av Musorgskij's stora opera Boris Godunov i originalversionen från 1869. Musorgskij var något av ett excentriskt geni, inte alltid förstådd av samtiden, och flera välkända tonsättare har tagit sig för att frisera hans prunkande mästerverk, bland dem Rimskij-Korsakov och Sjostakovitj. Men nu får vi en sällsynt chans att uppleva hur Musorgskij själv tänkte sig operan som skildrar en grym maktkamp i det ryskortodoxa samhället där gudstro, kärlek,

svek och blodiga öden virvlar runt i en tid präglad av osäkerhet och instabilitet. Musiken med sin suggestiva kraft och med mäktiga köror återskapar uråldrig mysticism som drabbar lyssnarna starkt än i dag.

Vi får också besök av Marc-André Hamelin, av många betraktad som världens bästa pianist, samt utlämnande violinisten Nicola Benedetti och de energifyllda dirigentprofilerna Joana Carneiro och Santtu-Matias Rouvali.

Mats Larsson Gothe skriver just nu på helt ny musik till Victor Sjöströms berömda Kärkarlen från 1921, av kritikerna utnämnd till Sveriges bästa film genom tiderna, och hyllningskonserten Bowie: Berlintrilogin med Göteborgs Symfoniker och gästartister tar sakt men säkert form.

I mitten av april kommer det nya säsongsprogrammet från trycket. Det läggs också upp på gso.se. Håll ögonen öppna!

Därför har vi telefonrådgivning dygnet runt.

Vi vet att alla som driver eget företag jobbar hårt. Och att frågor kring bankärenden och ekonomi sällan uppstår mellan klockan nio och fem. Därför har vår telefonbank alltid öppet, med personlig rådgivning dygnet runt. Ring 0771-365 365.

S|E|B

Min starkaste konsertupplevelse

NAMN: Lennart Dehn, mångårig medarbetare i Konserthuset i olika befattningar samt skivproducent, numera pensionär.

KONSERT: Albert Roussels tredje symfoni med Göteborgs Symfoniker och Serge Baudo den 6 mars 1969.

Lennart Dehn är utan tvekan en av de mest erfarna och insatta besökarna i Göteborgs Konserthus. Inte konstigt med tanke på att han var anställd i huset från början av 1970-talet och 40 år framåt. Egentligen skulle han bli lärare i historia och svenska men under utbildningen startades en musikvetenskaplig gren på Göteborgs universitet där musikälskaren Lennart Dehn med redan ansenliga

kunskaper i musikhistoria blev anställd som assistent. Med en väl utvecklad initiativförmåga hade han redan arrangerat konserter i Konserthuset som ombud för en agentur i Stockholm (Andrés Segovia, Stuttgarts kammarorkester och andra) och dessutom recenserat konserter i Göteborgs-Posten och Handelstidningen. Konserthusets dåvarande musikintendent Sven Kruckenberg fick ögonen på Lennart Dehn och erbjöd ett vikariat på marknadsavdelningen. Snart var Lennart Dehn fast anställd och hade fullt upp med marknadsföring, information och PR av verksamhetens kon-

serter. Samt diverse andra arbetsuppgifter som fördelades på den då ganska ringa staben.

Redan under sin uppväxt var Lennart Dehn en regelbunden besökare på Göteborgs Konserthus. Här fick han möjlighet att höra många favoritverk live som han tidigare upptäckt på skiva eller läst i partitur. Just denna dag i början av mars 1969, kall och mörk, var det några välbekanta verk han såg fram emot.

– Först på programmet var Mefisto-valsens av Liszt, den var jag lite småintresserad av, tyckte det var bra och intressant musik. Sedan kom Bachs andra Brandenburgkonsert. Än i dag kan jag framför mig se Gérard Schaub på flöjt, Claes-Anders Boström på oboe, den då relativt nye konsertmästaren Václav Rábl samt Claes Strömblad på trumpet.

Dirigenten var en ny bekantskap för Lennart Dehn, fransmannen Serge Baudo som gjorde ett habilt arbete.

– Liszt var ju bra, sedan kom Brandenburg-konserten, trevligt men inte speciellt remarkabelt. Pianokonserten såg inte ut att vara tillräckligt repeterad och lät antagligen så också. Något fattades mellan dirigent och pianist och jag blev lite besviken på framförandet med den amerikanske solisten Jerome Lowenthal.

Sedan kom det verk på programmet som framförallt väckt Lennart Dehns nyfikenhet: Symfoni nr 3 av fransmannen Albert Roussel (1869-1937), tonsättaren och sjöofficeren som bland annat fått

starka intryck under sin tjänstgöring i flottan vid de franska kolonierna i Indokina.

– När Roussel började satte jag mig käpprakt upp. Inledningens bam-bam-ba-ba-bam-bam fick mig att rycka till och jag tänkte ”vad är detta? Är det så den låter?” Det var bra, rytmiskt, vackert och stundtals roligt – symfonin har precis allt. Jag kände rysningar längs ryggraden.

Det var en upplyft och glad Lennart Dehn som knallade hem den kvällen. Han hade varit med om något nytt och viktigt.

– Roussel-upplevelsen blev en katalysator för mig. Den fick mig att inse att musik inte bara är de välkända, centraleuropeiska verken som spelas om och om igen. Perspektivet öppnade sig totalt för mig och gjorde att jag började leta och upptäcka en hel massa intressant symfonisk musik inte bara från Frankrike utan också Italien och England. Det blev en väg att hitta in i musik som man inte hörde särskilt ofta i Göteborg.

Upplevelsen spelade också sin roll när Lennart Dehn bestämde sig för att inte bli historielärare utan i stället satsa på en karriär på musikens område. På Konserthuset arbetade han med marknadsföring och blev så småningom planeringschef.

När Symfonikerna under Björn Simensens chefskap började ge ut skivor på BIS var Lennart Dehn med sina kunskaper en passande producent. Hans första produktion var Paul Dukas orkesterscherzo Trollkarlens lärling (BIS CD-259) och därefter följde en lång rad inspelningar med musik av Stenhammar, Sibelius och Tubin med Neeme Järvi som dirigent. Sedan kom Symfonikernas skivkontrakt med Deutsche Grammophon och därmed knöts Lennart Dehn till det skivbolaget. Han kom där att bli ansvarig inspelningsledare för projekt med orkestrar och artister som Wiens filharmoniker, Philadelphia Orchestra, Cecilia Bartoli och Plácido Domingo. Värdefull information att använda vid inspelningsarbetet fick han direkt av tonsättarna Messiaen, Dutilleux, Boulez och Berio.

Av praktiska skäl flyttade Lennart Dehn först till Paris och efter några år i London till den medeltida byn West Wycombe i England – mellan London och Oxford – under de hektiska år när han reste runt i världen och gjorde inspelningar.

Till exempel Stravinskys Petrusjka med London Symphony Orchestra och Symfonikernas förste gästdirigent Kent Nagano. Sammanlagt runt 400 cd har han producerat under årens lopp, bland dem en hel del inspelningar med samtida svensk musik. Många finns utgivna på DG, Warner Classics, BIS och Phono Suecia. För sina insatser som producent blev Lennart Dehn invald som röstande jurymedlem för internationella Grammy Awards i Los Angeles.

Lennart Dehn och Symfonikernas förre chefsdirigent Gustavo Dudamel kontrollerar ljudet på Bruckners nionde symfoni inför en utgivning på Deutsche Grammophon.

En omfattande karriär i musikens värld. Men den hade kunnat sluta tidigt, väldigt tidigt.

– Min allra första konsert var en skräckupplevelse. Min farmor tog med mig till Konserthuset när jag var fyra-fem år. Jag hade aldrig sett ett så stort rum och det var väldigt, väldigt tyst. Vi klev upp i K-logen och plötsligt kom det ner en massa gråklädda farbröder på podiet från trappan till höger. Så började folk klappa i händerna och det blev ett väldigt oväsen. Det tyckte jag inte om. Sedan kom det in ytterligare en farbror som var klädd i röd jacka och ställde sig framför de andra och han fick också applåder. Så lyfte han på armarna och plötsligt vrålade hela kören till. Jag hade aldrig hört något liknande och blev helt skrädd. Det var den på sin tid kända manskören Donkosackerna som tog ton. Rejält. Hit går jag aldrig igen, tänkte jag.

Men det blev precis tvärtom.

Podiet är bra!

Ja, det är inte vi som säger det utan Podiets trogna läsare. Ett stort tack till alla som deltog i den enkät vi skickade ut i början av året och som givit oss ett värdefullt underlag när vi planerar för framtiden. Enkätens syfte var att hitta områden vi kan förbättra samt att se över delar som är mindre intressanta för er läsare. Vi fick in närmare 300 svar vilket får anses vara bra med tanke på Podiets upplaga och uppskattat antal läsare.

Här finns inte utrymme att ta med allt, men en fråga kan vi enkelt redovisa: Vad tycker du om Podiet som helhet? 277 svarade bra, 11 OK samt 2 mindre bra. Det tolkar vi som ett mycket gott betyg från er läsare! Väldigt många av er läser uppenbarligen Podiet från pärm till pärm och verkar tycka om innehållets olika delar. En läsare "blir glad varje gång det kommer ett nytt nummer" medan en annan efterlyser "mindre ytligheter i tidskriften, massor av trams som ingen vill läsa". Smaken är olika. Av 290 personer (antalet inskickade svar) tyckte 270 att artistbiografierna är bra, 256 att verkcommentarerna är bra och 263 att musikerintervjuerna är bra. På frågan om texterna i Podiet är för kunskapskrävande svarade 217 "inte alls", 71 svarade "ibland" och 2 svarade "ofta".

Glada miner överallt? Nej, det finns saker ni vill ha annorlunda och det är några områden där förbättringar önskas. En del tycker att läsbarheten inte är riktigt bra, och där kan vi se över vad som kan göras. Våra typsnitt håller normal storlek, jämförbart med exempelvis Göteborgs-Posten, och det är förstås alltid en balansgång när utrymme och layout beaktas. Sedan påverkas läsningen också av befintligt ljus och där är en nedsläckt salong inte alltid det bästa. Vi tar detta med oss i kommande produktion.

Artistbiografierna upplever en del vara lite enahanda även om vi också fått många positiva reaktioner i stil med "jättebra" och "alltid roligt att läsa". Dessa texter kommer oftast från artisterna och deras representanter. Biografierna översätts och redigeras sedan av Podiets redaktion. Det hör till sakens natur att de ofta liknar varandra. Vår ambition är att komplettera dessa med personligt utformade artiklar och intervjuer för att ge en mer fullödlig bild av artisterna även om vi inte har resurser att göra det med alla fina musiker och dirigenter som besöker oss. Men vi lyssnar och ser vad som kan göras.

Verkkommentarerna tycker de flesta är bra men åsikterna går åt olika håll. Någon tycker att vi ibland använder "ett lite nördigt innespråk som alla inte kan ta till sig" medan en annan vill ha "mer musikteori". Målet är förstås att alla läsare ska kunna tillgodogöra sig innehållet utan att det drabbar kvalitén – en inte alltid lätt uppgift. Som en av våra respondenter formulerar det: "Kanske att vissa texter kan vara krävande för en icke insatt person. Å andra sidan belyser ju skriften problemställningar inom ett konstområde på hög nivå så det kan man inte klaga på." Vi prioriterar tydlighet och lockande innehåll och tillåter oss ibland någon fackterm där denna känns motiverad. En del av tanken är också att läsaren ska bli nyfiken och själv fördjupa sig på området. Det är spännande att lära sig nya saker! Men smaken är olika. En person skriver: "Ibland kan man få intrycket att författarna skriver för att imponera på varandra". En annan: "Ibland är det ju fackuttryck som jag inte riktigt förstår men som jag givetvis kan söka efter om jag behöver." Våra skribenter hör till landets främsta och vi får mycket uppskattande omdömen om deras verkcommentarer. Samtidigt är vi alltid öppna för

"Jag blir glad varje gång det kommer ett nytt nummer"

nya förmågor på detta område. En del läsare är besvikna på repriser av verkcommentarer, men vi vill ju låta en fin text komma även abonnenter i andra serier tillgodo. Viss reprisering kommer att ske men vi ska bli bättre på uppdateringar också.

Musikerintervjuerna får nästan enstämmigt bifall så de kommer vi att fortsätta med, både vad gäller musiker i Göteborgs Symfoniker och gäst-artister.

En del saker som efterfrågas levererar vi redan. "Miljövänligare papper och färger" efterfrågas, där kan vi meddela att Billes är ett av Sveriges mest miljöanpassade tryckerier. De tryckte med vattenbaserade färger redan på 1970-talet och är i dag ett klimatneutralt tryckeri. Några önskar att det ska vara "mer överskådligt vilka konserter som ges" och "tydligare innehållsförteckning". I början av Podiet finns en innehållsförteckning för numret i fråga och periodens alla konserter presenteras på ett uppslag i början av mittdelen (med tonade sidor). Några efterlyser artistbiografier och verkcommentarer tillgängliga i mobil och padda, och de texterna kommer man åt på vår hemsida under respektive konsert. Podiet i pdf på hemsidan? Kanske, vi diskuterar möjligheterna.

I mångt och mycket tycks hälsotillståndet för Podiet vara gott, men även ett litet skavsår kan ju störa. Har du förbättringstips eller kommentarer går det bra att mejla direkt till mig: stefan@gso.se

Med förhoppning om att Podiet ska fortsätta stimulera inför konsertbesöket och väcka diskussion om allt spännande som händer i vår verksamhet och musikvärlden!

Stefan Nävermyr, redaktör

Mahler med Eschenbach

TEXT STEFAN NÄVERMYR FOTO ERIC BRISSAUD

Pianistiskt underbarn, kompis med Karajan och Bernstein, USAs kanske mest välbetalde dirigent. En ganska osannolik utveckling för en föräldralös gosse från ett krigshärjat Wroclaw i nuvarande Polen. Christoph Eschenbach är hans namn.

Hans svåra och tragiska barndom har påverkat hans liv och karriär, en reaktion periodvis färgad av förtvivlan och revansch där musiken varit en tröst och sporre. Hans mor dog i barnsäng när han föddes i Breslau i dåvarande Tyskland. Fadern, som var uttalad anti-nazist, skickades till en straffbataljon på östfronten och dog i strid. Den unge Eschenbach försvann in i sin egen värld och talade inte över huvud taget med omvärlden. I stället blev musiken hans sätt att uttrycka sig. Han adopterades av sin moders kusin som också lärde honom grunderna i pianospel. En konsert med dirigenten Wilhelm Furtwängler 1951 lär ha varit avgörande för Eschenbachs framtid och pianospelet utvecklades snabbt vid musikhögskolan i Köln.

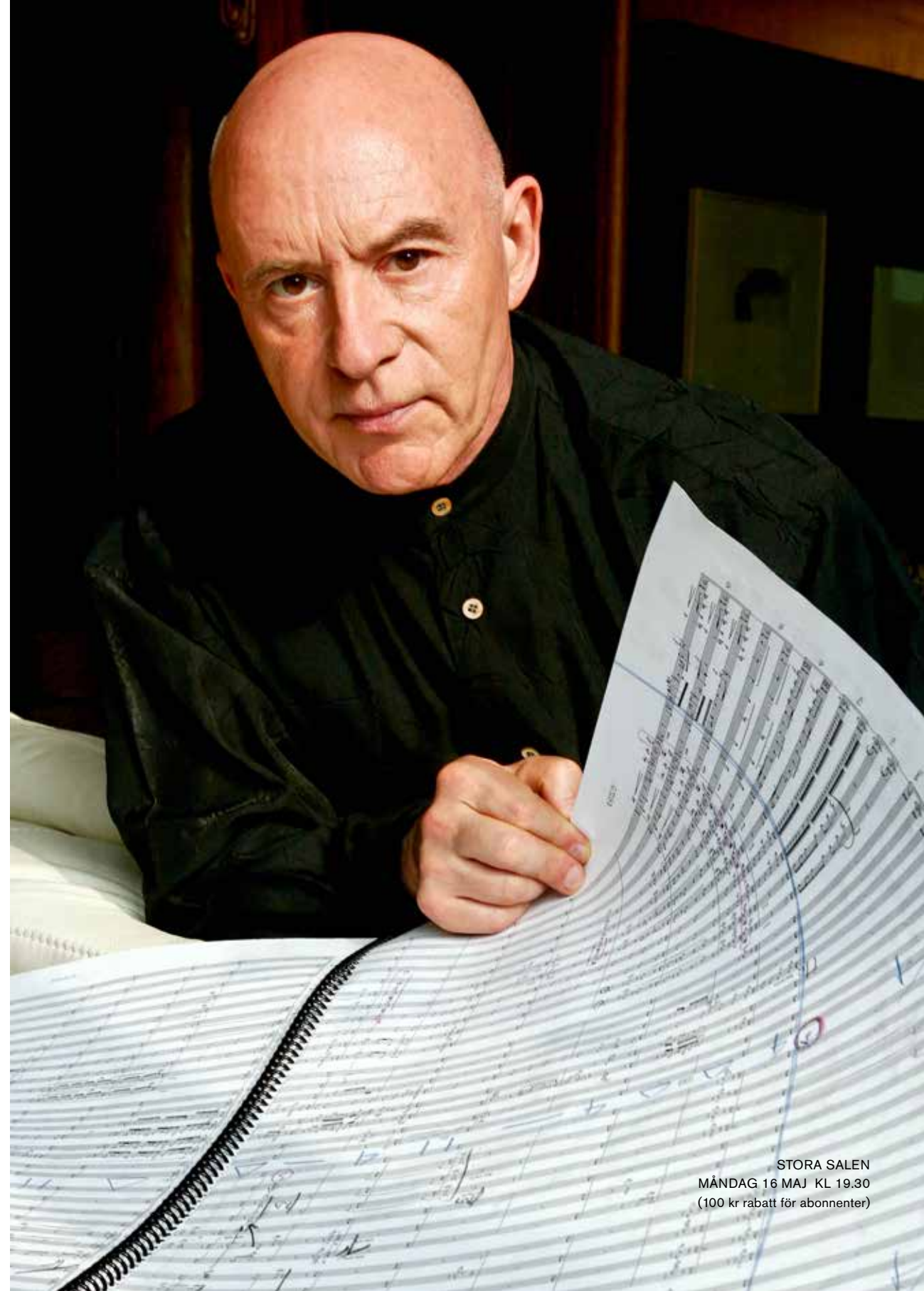
Den internationella karriären tog ett rejält språng när han vann Clara Haskil-tävlingen 1965. Inspelningar på Deutsche Grammophon följde och samarbetet med Herbert von Karajan inleddes. Det gick bra för Eschenbach under 1960-talets glansdagar med jetsetliv och exponeringar i de berömda konserthusen, på de prestigefyllda festivalerna och i den sofistikerade artistvärldens nöjesliv. Modekläder, glada leenden, champagne.

Herbert von Karajan och Christoph Eschenbach

Dirigerandet hade lockat redan tidigt. På 1950-talet studerade Christoph Eschenbach för dirigenten Wilhelm Brückner-Rüggeberg, bland annat känd för sitt samarbete med Kurt Weill och Bertolt Brecht, och i slutet av 1960-talet tog han lektioner för Clevelandorkesterns berömde dirigent George Szell. Karajan följde hela tiden hans karriär som fortsatt kretsade kring pianot och solistframträdandena men under 1970-talet gav flygeln alltmer plats åt dirigerandet. Första steget mot ett yrkesliv som dirigent kom när Eschenbach 1981 blev förste gästdirigent för anrika Tonhalleorkestern i Zürich. Året efter blev han chefsdirigent. Sedan avlöste chefsdirigentsuppgifterna varandra de följande decennierna: Houston Symphony Orchestra (1988), NDR-orkestern i Hamburg (1998), Orchestre de Paris (2000), Philadelphia Orchestra (2003) och National Symphony Orchestra of Washington (2010).

Som många artister och musiker på hög nivå har Eschenbach då och då varit omstridd men det verkar inte råda något tvivel om att han i benådade ögonblick kan få en orkester att klinga fritt och oansträngt som få andra. I maj 2009 var han på gästspel i Göteborgs Konserthus med Orchestre de Paris. Göteborgs-Postens Magnus Haglund var på plats: "Det vilar ett rationalismens ljus över tolkningen av Bruckners nionde symfoni som framhäver musikens värdighet, dess himmelska tålamod." Nu väntar det första mötet med Göteborgs Symfoniker i en annan nia – Gustav Mahlers. Möjligheterna står öppna.

STORA SALEN
MÅNDAG 16 MAJ KL 19.30
(100 kr rabatt för abonnenter)

7 frågor

Vi tar pulsen på trombonisten Audun Breen, alternerande stämledare i Göteborgs Symfoniker. Aktuell som solist i Frumeries trombonkonsert den 4 maj.

Hemlig last

Har egentligen ingen gräns för hur mycket jag kan äta...

Hobby

Att spela Playstation och allt som har med bilar att göra. Spelar trumset också när jag har tid.

Min oas

I familjehuset på landet där jag kommer från i Norge. Att spela trombon till långt in på natten framför vedspisen – att bryta stillheten för att njuta av den.

Favoritmusik

Orkestertrilogin om Rom av Respighi, Mahlers Symfoni nr 9, plattan Incredible Journey med Bob Mintzer Big Band, allt av banden Chicago och Tower of Power och även

kubansk salsa- och jazzmusik. Norsk folkmusik också.

Mitt livs överraskning

När min pappa köpte ett trumset till mig. Min mamma blev också rätt överraskad...

Mitt tips

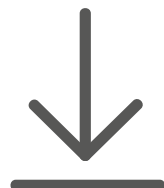
Att det inte är så viktigt att veta just vem du är, utan hellre vem du vill vara. Att få sova. Jag tar gärna emot tips från läsarna också!

Äter helst Allt.

GÖTEBORGS SYMFONIKER

ALLTID NÄRA TILL HANDS

Ladda ner vår app kostnadsfritt idag!

KONSERT

MUSIK

Huvudsponsor av kultur i världsklass
– i mer än tre decennier

VOLVO

Volvo Group

Hur var det politiska läget i Europa åren innan första världskriget bröt ut? Oroligt. Det kokade i södra Europa där flertalet av de inblandade nationerna Turkiet, Ryssland, Österrike-Ungern, Bulgarien och Serbien gjorde anspråk på mer makt och ytterligare landvinningar. Fransmän och tyskar ville åt Marockos rika råvarutillgångar medan Italien anföll Turkiet som fick avstå Cyrenaika och Tripolis i Nordafrika 1912. De allierade balkanstaterna erövrar samtidigt större delen av europeiska Turkiet i början av 1913. Snart ska krutdurken detonera i Bosnien och Serbien och sätta världen i brand.

Det är långt från Sydeuropa till Sverige men den

ÅRET VAR 1913

nordiska idyllen var inte helt fri från oro även om livet gick sin gilla gång i hamnstaden Göteborg. Musikåret inleddes redan på nyårsdagen den 1 januari med en populärkonsert där orkesterföreningens dirigent Wilhelm Stenhammar ledde "Göteborgs Symfoni-Orkester" i musik av Mozart och Wagner samt en riktig kuriositet: Symfoni i C-dur av Beethoven, dock ej den bekanta nr 1 utan "Jena-symfonin, sammansatt efter gamla i Jena funna stämmor och utgifvet av Fritz Stein".

Handelstidningens signatur "J. B.-tt." skrev: "Med sina reminiscenser från föregångarna har detta härliga tonverk en så genomgående Beethoven-prägel, att man endast kan förundra sig öfver att det så länge fått ligga obeaktat i Jena-arkivet, innan det nu åter framdragits i ljuset. Vid gårdagens populärkonsert lyssnade hela salongen tydligt med starkaste intresse

till symfonien, och bifallet innebar ett otvetydigt tack till hr Stenhammar för att den upptagits på söndagsprogrammet."

Långt senare kunde musikvetaren H C Robbins Landon visa att symfonin i själva verket komponerats av en viss Friedrich Witt (1770-1836), mest känd för – eller ej! – ovan nämnda symfoni. Den var efter upptäckten 1909 på ropet och Stenhammar dirigerade den två gånger i Göteborg de här åren.

Andra noterbara musikhändelser under årets första månader var Stenhammars oförtröttliga arbete att presentera vännen Sibelius musik. Det hade tidigare gått som en dans men när nu den kärva och svårgripbara fjärde symfonin spelades blev reaktionen sval.

Recensenten "J. A." konstaterade: "Det må dock genast sägas, att Sibelius i tidigare symfoniska verk manifesterade mäktiga skaparekraft denna gång icke framstod lika öfvertygande. Bifallet efter symfonien var ock mer tveksamt än eljes plägar vara fallet äfven om verk af rätt modärn och svårsmält karaktär. Det var väl till större delen riktat till orkestern och dirigenten hr Stenhammar."

Den trofaste Stenhammar var övertygad och envis och repriserade symfonin redan den 5 februari, då med något varmare mottagande även om den konstnerade "J. A." något förbryllad bad om "förhandsupplysningar om detta nya verk" för publik och kritiker. "Som det nu var, saknade man alltför mycket vägledande hållpunkter för fantasien liksom för uppfattningen av själfva strukturen."

Stora konstverk behöver inte sällan tid för att till fullo uppskattas. Den 23 februari var väl egentligen

Friedrich Witt, skrev känd Beethoven-symfoni.

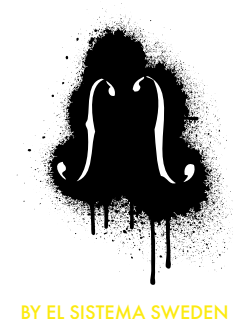
inte någon särskild dag, en helgdag bland många andra. Många hade säkert läst tidningarna under helgen med de senaste nyheterna och rapporter från kulturvärlden. I Svenska Dagbladet kunde de läsa att Debussy, Stravinsky och Ryska balettens karismatiska hövding Sergej Djagilev haft ett högljutt gräl under en repetition men sedan försonats över en hela champagne. Nerverna stod i dallring: Debussy skulle ha premiär med Jeux och Stravinsky med Våroffer. Kivades man om repetitionstider eller premiärdatum? Debussys balett uruppfördes den 15 maj och Stravinskys den 23 maj. Vilken utmaning för danskompaniet! Ryska balettens djärva och spännande projekt var ett troligt samtalsämne för musikälskare denna februarisöndag. Men man inte bara läste och talade om musik, man lyssnade på den också.

Borgare och arbetare i Göteborg gick samma kväll på populärkonsert för att höra Beethovens åttonde symfoni, Sibelius fina musik till Adolf Pauls skådespel Kung Kristian II, Glinkas italienskinspirerade Uvertyr till Ruslan och Ludmila samt en typisk salongsbatell som man sällan får uppleva nu för tiden: ett albumblad för piano av Wagner transkriberat för violin och orkester av den tyske violinisten August Wilhelmj. I dag tämligen bortglömd förutom sitt arrangemang av andra satsen ur Bachs Orkester-svit nr 3 som blivit omäktat populär under titeln "Air på g-strängen". En recensent som inte ens förläntes signatur i Handelstidningen rördes och gladdes i sin korta anmälan: "Orkesterkonserten i går utgjorde ett nytt glädjande bevis på hur högt musiklivet i Göteborg är utvecklat, då ett så gediget program kan presenteras som såsom populärt söndagsprogram och af en fullsatt salong mottages med djupaste intresse och entusiastiskt bifall. Violinisten hr Dabrowskis fint musikaliska och intelligent utförande af Wagners "Albumblad" hälsades med intensiva, upprepade applådsalvor; särskilt frapperades man af den synnerligen vackra tonen i det instrument, som han i går använde och som lär vara en äkta Amati."

Vännerna Debussy och Stravinsky.

Vad Göteborgspubliken förmodligen var okunnig om var att det långt ner i Europa, närmare bestämt Wien, samma kväll hade skett ett uruppförande som skapade stora ringar på vattnet i internationellt musikliv: Arnold Schönbergs Gurrelieder för stor orkester, körer och sångsolister – tonsättarens största succé i karriären. Ett väldigt verk som fick ett mottagande av samma paritet. Ett sådant framförande kunde göteborgarna bara drömma om, och de fick drömma och vänta i över 100 år, men nu är det dags. Läs mer på sid 74 & 78.

BY EL SISTEMA SWEDEN

Musiklägret för alla!

För tredje året i rad går ett av Sveriges största musikläger för av stapeln i Göteborg. Det är dags för Side by Side igen! Det är en förmån att vara projektledare för detta musikläger som riktar sig till barn och unga med ett brinnande intresse för musik och sång. Side by Side lockar varje år tusentals deltagare som träffas under några intensiva sommark dagar och skapar musik tillsammans. Alla är välkomna – från dem som har lärt sig spela några toner till de som övar intensivt för att behärska sitt instrument till fullo.

Förra sommaren såg ni säkert de långa tågen av klarblå t-shirts när lägerbesökarna vandrade fram längs Göteborgs gator, kanske på väg för att repa på Artisten eller för allsång och konsert i Trädgårdsföreningen. Många av er var också på plats i Frihamnen för att se avslutningskonserten av Side by Side 2015 när lägerdeltagarna tillsammans med Göteborgs Symfoniker bjöd på konsert i samband med målgången av Volvo Ocean Race. Det blev en riktig folkfest i sommarsolen.

I sommar är det alltså dags igen. Under tre hel-dagar i Göteborg varvar deltagarna repetitioner i mindre grupper med gemensamma repetitioner där deltagarna bildar en jätteorkester respektive en jättkör. Och de spelar och sjunger dessutom tillsammans! Årets deltagare känns lätt igen på sina rosa t-shirts som bärs med stolthet och glädje.

Lägret har tre orkestrar på tre olika nivåer, från rena nybörjare till unga musiker som har spelat i flera år. Både orkestrar och körer kommer att ledas av förstklassiga dirigenter och körledare och många av de ungdomar som spelar orkesterinstrument får möta instruktörer som till vardags är musiker i Göteborgs Symfoniker.

Medan orkestrarna förbereder sina stycken repeterar tre körer för full hals. En för de yngre, en för körvana och en där vem som helst är välkommen att sjunga – efter bästa förmåga. Därtill utlovas en jättkör där deltagarna framför ett känt körverk tillsammans. Jag kan garantera en mäktig upplevelse när hundratals körsångare tar i från tårna, ackompanjerade av en väldig orkester.

Den 18 juni är det dags för den stora avslutningskonserten. Då kommer de olika orkestrarna och körerna att dela scen med varandra. Här får lägerdeltagarna chansen att sitta mitt i en orkester, mitt i musiken och tillsammans skapa en helhet som är så långt mycket större än delarna. Det blir en oförglömlig upplevelse.

Side by Side by El Sistema växer för varje år och lockar tusentals barn och unga till Göteborg. Göteborgs Symfoniker är huvudmän, i nära samarbete med stiftelsen El Sistema. Ambitionen är att skapa ett läger där musikens kraft står i centrum: urkraften i det musikaliska uttrycket och

den förenande kraften i att musicera tillsammans. Vi vet redan nu att det kommer deltagare från ett flertal europeiska länder, från alla Sveriges hörn och dessutom varenda stadsdel i Göteborg. Side by Side by El Sistema blir därmed inte bara en mötesplats i själva musiken, utan också ett möte över ekonomiska, sociala och nationella gränser. På Side by Side lär de yngre av de äldre. På så vis skapas en stigande bildningstrappa med förebilder där Göteborgs Symfoniker ingår som en naturlig del. På slutkonserten medverkar Göteborgs Symfoniker med full kraft och flera unga musiker får möjlighet att spela och sjunga tillsammans, sida vid sida, med Sveriges Nationalorkester och de andra lägerdeltagarna. Att pricka in tonerna och efteråt få dela en high-five med sin spelkamrat är en obeskrivlig lycka.

Där i myllret av musiker i alla åldrar och från världens alla hörn finns säkerligen framtidens körsångare och orkestermusiker och framtidens konsertbesökare och kulturutövare.

Jag har under våren planerat och arbetat intensivt tillsammans med det team som syr ihop det hela. Och det finns en del praktiskt som ska ordnas, det har vi märkt! Repertoaren ska spikas så att musiker i Sverige och världen övar på samma stycken, boende ska ordnas, mat ska beställas (hur många kanelbullar går det åt?), instrument-

instruktörer ska engageras och replokal för 800 personer bokas. Vi har minst sagt haft fullt upp under de här månaderna men samtidigt har vi sett vilka storverk musikens förenande kraft kan åstadkomma. Jag hoppas vi ses på Side by Side den 15-18 juni!

*Johan Andersson
projektledare Side by Side by El Sistema*

Lailas luring

ENDAST HAN!

Kärleksdikt och filosofisk betraktelse i två strofer. Lailas Luhrings sista dikt, aldrig tryckt.

Denne man!

Endast han!

Fann sig i sitt öde

fast han inte hörde,

skrev vackert för trumpet,

fast trumpet var hans anlet.

Oh, om jag ett sådant öde fick,

en sådan man.

Det bultar och bankar,

i torso och tankar,

jag suktar och vankar,

efter denne man!

Endast han!

Vi söker en aktuell symfoni som kan härledas ur dikten ovan. Vilken? Skicka in ditt svar senast 31 juli till Göteborgs Symfoniker. Skicka ditt svar till: Podiet, Laila Luhring, 412 56 Göteborg. Först öppnade rätta svar erhåller en cd med Göteborgs Symfoniker.

Laila Luhring hade rörts i sitt hjärta över de rätta svar som kommit in på hennes små gåtor. I Podiet nr 1 sökte vi fyra personer: Wilhelm Stenhammar, Jean Sibelius, Alice Tegnér och Elfrida Andrée. Dessa namn hade Anders Göransson, Göteborg på sina fyra fingrar. I nr 2 sökte vi en violinist som spelade en viktig roll tidigt i Göteborgs Symfonikers historia. Hans namn är Tor Aulin vilket Lennart Stenström lätt listade ut. De två vinnarna får varsin cd med musik av Kurt Atterberg. Grattis!

Mecenaten H. Dorck har givit ut Laila Luhrings samlade dikter. Ett gratissex kan beställas på: podiet@gso.se

HON VANN BILJETTER

Gabriella Myrén fick flest likes i vår instagramtävling i februari och vann två biljetter. Grattis Gabriella!

Fortsätt skicka in dina bilder och vinn biljetter till Göteborgs Symfoniker. Så här gör du:

Ta en bild på ditt konsertbesök med din telefon i Konsert-huset. Publicera bilden på facebook eller instagram med taggen #Göteborgssymfoniker. Alla taggade bilder hamnar i den digitala fotoboken på justnu.gso.se, där du kan läsa mer om tävlingen. (Tänk på att din profil måste vara öppen för att fotot ska synas i fotoboken). Varje månads vinnarbild kommer att uppmärksammas i våra olika kanaler.

Kom ihåg att det inte är tillåtet att fotografera under pågående konsert.

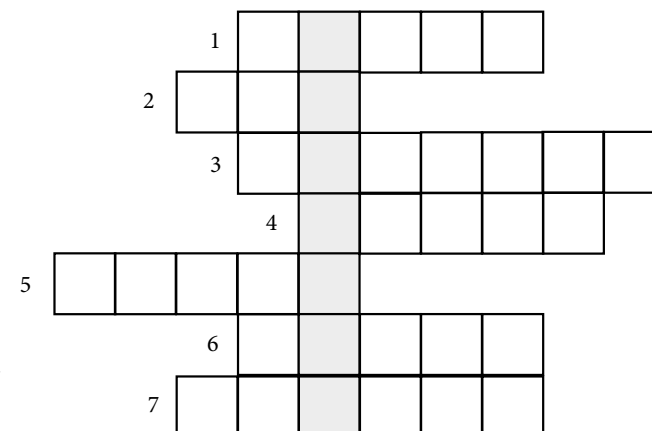
Symfonikrysset 4

VINN EN HELKVÄLL PÅ KONSERTHUSET!

Ledtrådar hittar du i detta magasin. Skicka in rätt ord (den grå lodräta raden) till podiet@gso.se eller till Podiet, Göteborgs Konserthus, 412 56 Göteborg senast den 31 juli. Vinnaren får två biljetter till en valfri konsert med Göteborgs Symfoniker och en tre-rätters middag för två i restaurangen.

1. Matglad trombonist
2. Forsberg & Risberg
3. Andre konsertmästare
4. Professor och jazzpianist
5. Fischer med egen kvartett
6. Cornetto eller minimalist
7. Lena, Ale och Per

I Symfonikrysset nr 1 var "Hannigan" rätt svar och det kunde Ingrid Kihlgren, Falkenberg. I Symfonikrysset nr 2 var rätta lösningen "Guarneri" och den hade skickats in Barbro Windt, Göteborg.

GRÄNSÖVERSKRIDANDE KAMMARMUSIK 4-7 AUGUSTI 2016

CHANGE MUSIC FESTIVAL

WWW.CHANGEMUSICFESTIVAL.SE

STOCKHOLM SYNDROME ENSEMBLE
MUSICA VITAE
KUNGSBACKA PLANOTRIO
ALE MÖLLER TRIO
HAZELIUS/HEDIN

STINA EKBLAD
ANN MADELEY
KARIN DAHLBERG
GUSTAV LUNDGREN
JAY GILLIGAN m.fl.

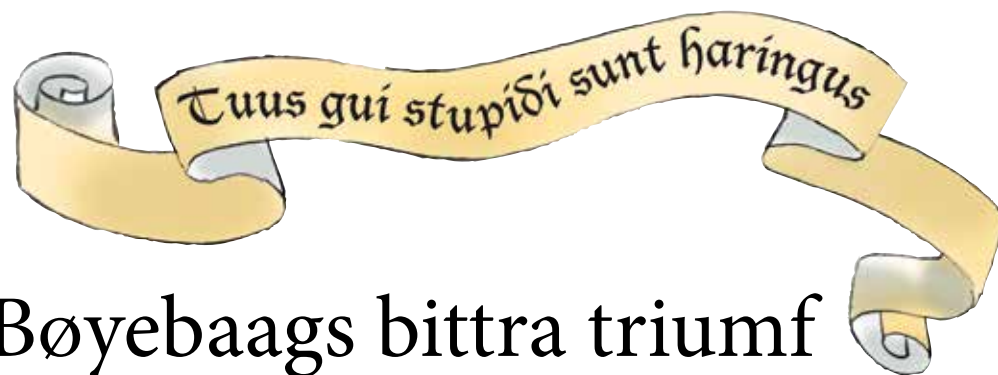
KUNGSBACKA

TJOLÖHOLMS SLOTT

VARBERG

Bøyebaags bittra triumf

När det helt och hållet bekräftat, nästan, att Göteborgs Symfoniker har anor från vikingatiden och därmed kan tävla om titeln världens äldsta symfoniorkester.

Vi har tidigare rapporterat att det finns historiska belägg, bland annat kungliga pergamentdekret samt bevarade säckpipepipor, som visar att kapellet med musiker från Västsverige som senare hamnade i Göteborg och var med när stadens orkester bildades är äldre än anrika orkestrar som Staatskapelle Dresden (1548) och Det Kongelige kapel i Köpenhamn (1448). Med de senaste sensationella fynden slår orkestern till och med Bergens Filharmoniske orkester (1765), Wroclaws skalmejagille (1331) och Skara tornblåsare (1127). Göteborgs Symfonikers anor kan härledas ända till Vikingatiden, på gränsen till

"Jeg har alle fakta!". Bøyebaag backar inte en tum.

rike. Följer man Östån västerut när man så småningom kusten bakom en vacker lågskog av tallar, tämligen högt belägen, strax före en lång och tjugis sluttning ner mot havet. Det var här man i januari,

i mörkaste mörker, i den kolsvarta kvällningen, gjorde ett oväntat fynd när två pappalediga mammor slant med Emmaljungorna och långsamt gled på mameluckerna över en granithäll rakt ned i nollgradigt vatten. Ungarna höll sig varma av ihärdigt skrik och – tur i oturen – leran sköljdes bort från gummi-hjulen. När de kravlade sig tillbaka upptäckte de tidigare okända hållristningar. Då den ena mammans mans pappa är son till en norsk musikdirektör och tubaist, elev till en elev till Öset Luhning, sousa-fonist i första upplagan av Göteborgs Symfoniker, kopplades den

norske forskaren Sverre Bøyebaag in då denne är berömd och omtalad i hela Vestfold för sin musikkforskning. Han startade omedelbart sin moped, en tysk Victoria Preciosa från 1958, och körde längs slingriga, besvärliga och ringlande vägar söderut över gränsen till Sverige och anlände efter 18 timmar till Östbro där han slog upp sitt tält. Redan på morgonen hade han med sin geniala slutledningsförmåga dragit en rad geniala slutsatser.

– En av hållristningarna, tidigare dold under en lömsk renlav, föreställer en mansfigur som håller högerhanden mot munnen. Fingrar och läppar ser ut att vara i rörelse, det vill säga fladdrande, vilket kan tolkas som en "munspelande" stenåldersman: "Blurr, blurr, blurr... blurr!", kanske lockande på en älg, kanske skapande en tresatsig symfoni, berättar Bøyebaag i en exklusiv intervju.

En detalj i anslutning till tummen, gömd under simpel skogsmossa, är osannolikt lik ett munspel. Bøyebaag hävdar att ett sådant skulle kunnat byggas av vibrerande ben från en torsk. Faktum är att det kunde vara en föregångare till Hohners berömda bluesmunspel Chromonica, vilket skulle innebära att både bluesen och tolvtonsmusiken uppfanns av nordbor! Vilket i sin tur förklarar Symfonikernas eminens på dessa områden.

– Redan morgonen därpå tog jag moppen till Smögen och köpte deras två största sejar. Torsken är ju rödmärkt. Jag kokte dom in på bara benen, det blev mycket att äta, 34 kg, men vad gör man inte för vetenskapen, och torkade benen på trangiakökets låga. Jag fick fram ett torrt och fint skelett som med enkla medel, en uråten konservburk, lätt kunde omvandlas till ett tumpiano, en kalimba, där man knäpper på de olika långa revbenen och får en harplik klang, eller monterat mellan två plåtbleck med falsar resulterar i ett fullt fungerande munspel.

När han så höll de två urgamla men ändå sofistikerade instrumenten i sin hand gick hans

överlägsna associationsförmåga i gång, däst och halvsovande som han var. Hade han inte sett ett verk för dessa instrument, i Göteborg? Visst hade han det. I Göteborgs Symfonikers notbibliotek finns några dammiga noter, väldigt gamla, för att inte säga uråldriga, med en mycket märklig solo-stämman inbäddad i en lika märklig orkestersats

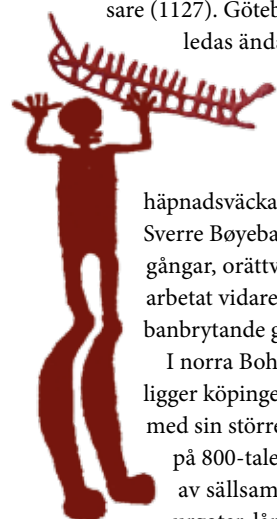
– för kohorn, bronslur, finger-tuta, kastanjetter och "torsklabial, medelst blåsning alstrande knarr-ljud". Det var när Bøyebaag ett år tidigare som sommarvikarie

skulle sortera Mozarts sonater alfabetiskt och fastnade på andra konsonanten han gjorde detta unika fynd: en symfoni i trenne satser med en bluestolva som mellansats. Noterna i denna inkunabel ser ut att komma från 1600-talet men luntan bär på sista sidan, av skör och gulnad pergament, följande rader: "På prent efter blåsare Per Tutha, efter muntlig berättelse från sju sonlengder nedaat, i Ostabrygge socken."

Tre kopister håller för fullt på att skriva ut stämmorna till detta åttaminutersverk som kommer att uruppföras så snart en passande dirigent kan städsas. Sju har redan tackat nej, den åttonde fick ett svårt anfall och ägnar sig numera åt brodyr. Fiolbyggaren Anton Feling åtog sig i ett svagt ögonblick, efter frikostigt bjudande på lagrad

En bruten man vid havets strand. Bøyebaag förlorade allt vid sirapsrazzian: forskningsresultaten, anseendet, självaktningen, ett halvt paket kex. Mopeden har han kvar, men tanken är tom.

Vendeltiden, till 800-talet. Orkestern bildades på järn-åldern!

Mannen att tacka för dessa häpnadsväckande rön är den norske forskaren Sverre Bøyebaag, fil. lic. Han har trots motgångar, orättvist skvaller och förtal oförtrutet arbetat vidare och har i dagarna gjort ett banbrytande genombrott i sin forskning.

I norra Bohuslän, strax söder om Västerby, ligger köpingen Östbro. Denna oansenliga ort med sin större bäck, eller mindre å, var redan på 800-talet boviste för en lokal befolkning av sällsamt slag, nynnande och lallande urgoter, långt innan Ansgar kom till Svea

Trollhättesnaps, att bygga och stämma detta torsk-blåsinstrument. En prototyp är klar, en annan blev dessvärre uppäten av hans katt Felix. I april ska han vara klar med sitt arbete, om Bøyeabaag betalar hans utstående faktura, inkluderande en kvarter Trollhättesnaps.

Här samlas alltså bevisen till en stark hypotes vilken i förlängningen bekräftar att Göteborgs Symfoniker stolt kan stoltsera med att vara världens förmodligen äldsta orkester.

Internationell press har hyllat Bøyeabaag för hans stora upptäckt, men samtidigt kvarstår ett dilemma angående hållrättningarna av stenåldersman-

nen: är denne "munspelare" norsk, dansk, svensk eller rent av Bellmans stamfader? Gränsdragningen kan ha gått mitt i Östån, möjligen sydvästlig riktning, vilket skapat oro och förvirring. Ett annat problem är att Östån är så järnrik att kompassen snurrar vilt i området, motsols dessutom. Innan historiska fakta på detta område är definitivt fastlagda är fynden att betrakta som svenska då de befinner sig på svensk mark, allt enligt gällande markabalk. Därmed kräver kutymen att ett trefaldigt leve utbringas för Göteborgs Symfoniker, världens äldsta orkester, snart.

Fotnot: i skrivande stund meddelas att Bøyeabaag har gripits av norska tullen för socker- och cigarett-smuggling medelst motordrivet fordon. Hjulvaskarna var fullproppade med röda Commerce utan filter, skånsk sirap, 23 kg raffinerat strösocker och två Dajm. Enligt vittnesmål skrek han "Förbannade fähundar!" med vild blick och viftade maniskt med knytnävarna åt de uniformerade tulltjänstemännen. Efter åtal blev Bøyeabaag, numera fil. kand., av med sin akademiska befattning och all hans forskning stryks nu ur rullorna, liksom dess resultat som ej längre anses giltiga. Uruppförandet av den mycket efterläng-tade bluessymfonin skjuts därför upp på obestämd framtid.

Hos oss kan du äta med gott samvete

Konserthusets restaurang är Svanenmärkt. Det innebär att energi, vatten och städkemikalier hanteras med tanke på miljöns bästa. Och planeringen optimeras så att restaurangen får så lite överbliven mat som möjligt – att den är aptitretande är bästa vägen till ett sådant mål! Inga av restaurangens fisk- och skaldjursrätter

innehåller rödlistade arter och både mat och vin är ekologiska i så stor utsträckning som möjligt. Allt för att restaurangens alla miljö-medvetna gäster ska bli nöjda. Mer information om Svanenmärkning finns på: svanen.se

BOKA BORD 031-726 53 10

Nya inspelningar med Göteborgs Symfoniker

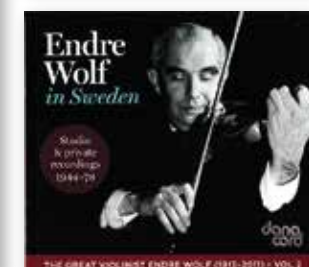
Man ska inte alltid tro på det man läser, till exempel rubriken ovan. Den är väl inte felaktig men skulle kanske behöva en utförligare förklaring som denna: Danacord gav nyligen ut en cd-box med violinisten Endre Wolf som var konsertmästare hos Göteborgs Symfoniker 1936-1946 och därefter återkom regelbundet som gästsolist. Det är en rad tidigare ej utgivna radio- och arkivinspelningar med den framstående ungerske violinisten som ger en heltäckande bild av hans bredd och tekniska skicklighet. Bland inspelningarna finns Bachs violinkonsert i a-moll, Sven-Erik Bäckers violinkonsert och Beethovens violinkonsert med Göteborgs Symfoniker och dirigenterna Michael Gielen respektive Sergiu Comissiona. Dessutom flera konserter, kammarmusikverk och solostycken från 1944-1978 på sammanlagt sex cd.

Fjärde volymen i Chandos kritikerrosade serie med Atterbergs sex symfonier med Neeme Järvi

har också nått skivbutikerna. Den innehåller världspremiärsinspelningarna av Tre nocturner och Vittorioso, samt en klassisk liveinspelning av tredje symfonin från 1997. Femte och sista volymen kommer under året.

Så till sist en utgåva som är efterlängtat av många: Richard Strauss En alpsymfoni med förste gästdirigenten Kent Nagano på Farao Classics. En klangmässig triumf inspelad i högupplöst digitalt format med Symfonikerna i toppform. Ges inledningsvis ut på lp och i högupplösta digitalfiler och därefter på cd och så småningom bluray (tillsammans med andra orkesterverk av Richard Strauss).

Skivorna kommer att finnas tillgängliga i biljettkontorets shop som också har en mängd andra fina inspelningar med Göteborgs Symfoniker på BIS och Deutsche Grammophon.

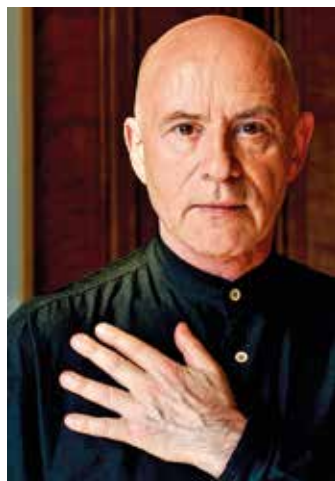

Trondheim får Chang

Den koreanska cellisten och dirigenten Han-Na Chang har utsetts till chefsdirigent och konstnärlig chef för Trondheims symfoniorkester. Förra året lämnade hon efter visst tumult Qatars filharmoniska orkester mitt

under en pågående Europa-turné. Han-Na Chang gästade Göteborgs Symfoniker i oktober 2014 då hon bland annat dirigerade Prokofjevs femte symfoni samt Mendelssohns violinkonsert med Symfonikernas konsertmästare Vlad Stanculeasa

som solist. Göteborgspubliken får möta Han-Na Chang igen i mars 2017 när hon kommer till stan med Malmö symfoniorkester som ger sin version av Sibelius första symfoni.

Eschenbach vädjar för flyktingarna

Christoph Eschenbach, som dirigerar Göteborgs Symfoniker i Mahlers nionde symfoni vid en extrainsatt konsert den 16 maj, har vädjat till den tyska regeringen att inte sätta en gräns för antalet flyktingar som Tyskland tar emot. Han skriver om hur han som barn flydde från Ostpreussen när röda armén nalkades: "Den kalla vintern 1945 letade man efter brödsmlor.

Personer framför oss, eller bakom, dog. Jag förstår flyktingarnas situation mycket, mycket väl."

Christoph Eschenbach utsågs nyligen till hedersdirigent för Bambergs symfoniker som han lett vid 150 konserter under 51 år. Bambergs symfoniorkester bildades 1946 av musiker som utvisats från Tjeckien där de varit verk-samma i Prags tyska orkester.

Harnoncourt avliden

En pionjär har gått ur tiden. Cellisten och framförallt dirigenten Nikolaus Harnoncourt har avlidit 86 år gammal. Han började som orkestermusiker i Wiens symfoniker och startade 1953 den banbrytande ensemblen Concentus Musicus Wien för äldre musik, inspirerad av forskare (bland annat vid schweiziska Schola Cantorum Basiliensis) som lyft fram bortglömda, äldre tonsättare och deras verk. Tillsammans med kollegan och cembalisten Gustav Leonhardt utforskade han hur äldre musik ursprungligen hade framförts och kan ha klingat, det man på engelska kallade "historically informed performance", eller hip

som rörelsens medlemmar skämtsamt förkortade det. Man använde gamla instrument eller rekonstruerade kopior och skalade bort alla romantiska manér. Senare intresserade sig Harnoncourt också för tonsättare som Schubert och Brahms som han tolkade på ett nytt sätt. Som betydande företrädare för den tidiga musik-rörelsen kom han att påverka hur symfoniorkestrar världen runt kom att spela både äldre musik och senare repertoar. Bland hans många inspelningar finns den epokgörande utgåvan av Bachs samtliga kantater i samarbete med Gustav Leonhardt.

Skandal i Köln

Concerto Köln gav nyligen konsert med den skicklige cembalisten Mahan Esfahani. Efter en klaverkonsert av Bach spelade han ett stycke av minimalisten Steve Reich och efter ett par minuter hördes både visslingar och rop. Esfahani slutade spela och upptäckte att salen var i uppror och hade delats upp i två läger: för respektive emot. Anfällarna bestod mest av äldre män medan försvaret utgjordes av yngre kvinnor. "Vad är ni rädda för?" frågade Esfahani som såg

klagomuren lämna salen. Efter konserten bad en åhörare om ursäkt för publikens beteende och höll ett försvarstal som andra stämde in i. Musikens kraft är stor! En omtumlad men rörd och hyllad Esfahani kunde lättad lämna salen. Slutet gott, allting gott.

Modernismens mästare ur tiden

En av den samtida musikens främsta ledstjärnor har avlidit 90 år gammal – den franske tonsättaren och dirigenten Pierre Boulez. Bland hans bestående insatser finns grundandet av Ensemble InterContemporain i Paris som oförtröttligt lanserat ny musik på högsta nivå under flera decennier. Den intellektuelle Boulez var respekterad för sin analytiska förmåga och under sin karriär var han chefsdirigent för BBC Symphony Orchestra och New York Philharmonic Orchestra.

Masur har lämnat oss

Kurt Masur har avlidit 88 år gammal. 1970-1996 var han chefsdirigent för anrika Gewandhausorkestern i Leipzig. När Berlinmuren föll 1989 var Kurt Masur en trygg gestalt som med sin diplomatiska skicklighet spelade en viktig roll i det politiskt oroliga läget. Året dessförinnan gästspelade han i Göteborg med Gewandhausorkestern i den repertoar han gjorde bäst: Brahms Haydnvariationer och Beethovens sjunde symfoni. Kurt Masur var 1991-2002 chefsdirigent för New York Philharmonic Orchestra.

GÖTEBORGS SYMFONIKER SVERIGES NATIONALORKESTER

FÖRSTE GÄSTDIRIGENT
KENT NAGANO

HEDERSDIRIGENT
GUSTAVO DUDAMEL

CHEFDIRIGENT EMERITUS
NEEME JÄRVI

FÖRSTE KONSERTMÄSTARE
PER ENOKSSON
SARA TROBÄCK

**ALTERNERANDE
FÖRSTE KONSERTMÄSTARE**
VLAD STANCULEASA

ANDRE KONSERTMÄSTARE
JUSTYNA JARA
VAKANT

VIOLIN 1
NICOLA BORUVKA
YURY EFIMOV
MATS ENOKSSON
HELENA FRANKMAR
BENGT GUSTAFSSON
ANNIKA HJELM
CECILIA HULTKRANTZ
MICHAEL KARLSSON
HELENA KOLLBACK HEUMAN
LOTTE LYBECK PEHRSSON
HANS MALM
ANN-CHRISTIN RASCHDORF
KRISTINA RYBERG
VAKANT
VAKANT

VIOLIN 2
MARJA INKINEN ENGSTRÖM*
TERJE SKOMEDAL*
ÅSA RUDNER**
LARS ALEXANDERSSON
PER-OLOF APPELIN
PERNILLA CARLZON
CATHERINE CLAEISSON
JAN ENGDAHL
PIERRE GUI
LEONARD HAIGHT
ANNICA KROON
JAN LINDAHL
SAMUEL RUNSTEEN
ELIN ANDERBERG STJÄRNA
INGRID STUREGÅRD
THORD SVEDLUND
VAKANT

VIOLA
PER HÖGBERG*
LARS MÅRTENSSON*
TUULA FLEIVIK NURMO**
SUSANNE BRUNSTRÖM
KARIN CLAEISSON
NILS EDIN
HENRIK EDSTRÖM
NAJA HELMER
BJÖRN JOHANNESSEN
MAGNUS LUNDÉN
KEJO MILLHOLM
BO OLSSON
ELLINOR ROSSING

CELLO
ERNST SIMON GLASER solocellist
CLAES GUNNARSSON solocellist
JOHAN STERN*
JUN SASAKI **
PIA ENBLÖM
PAULA GUSTAFSSON APOLA
ERIK HAMMARBERG
OSCAR KLEVÄNG
KARIN KNUTSON
PETRA LUNDIN
ANDERS ROBERTSON
GREGOR WYBRANIEC

KONTRABAS
HANS ADLER*
BO EKLUND*
JAN ALM**
CHARLES DERAMUS
JENNIFER DOWNING OLSSON
MARC GRUE
ERIK MOFJELL
IDA ROSTRUP
JENNY RYDERBERG

FLÖJT
ANDERS JONHÄLL*
HÅVARD LYSEBO**
TINA LJUNGKVIST
VAKANT (även piccolaflöjt)

OBOE
MÅRTEN LARSSON*
CAROLINA GRINNE**
NIKLAS WALLIN**

ENGELSKT HORN
BJÖRN BOHLIN (även oboe)

KLARINETT
URBAN CLAEISSON*
SELENA MARKSON ADLER**
(även essklarinet)

HENRIK NORDQVIST
RAGNAR ARNBERG
(även basklarinet)

FAGOTT
OLE KRISTIAN DAHL*
ARNE NILSSON**
KAITLYN CAMERON
VAKANT

HORN
LISA FORD*
VAKANT**
KRISTINA BORG
DICK GUSTAVSSON
INGRID KORNFÄLT WALLIN
KRISTER PETERSSON

TRUMPET
BENGT DANIELSSON*
PER IVARSSON*
PAUL SRJUTH**
BÖRJE WESTERLUND**

TROMBON
LARS-GÖRAN DIMLE*
AUDUN BREEN**
VAKANT

BASTROMBON
JENS KRISTIAN SØGAARD

TUBA
MORTEN AGERUP*

HARPA
ERIK GROENESTEIN-HENDRIKS*

PIANO/CELESTA
ERIK RISBERG*

PUKOR
HANS HERNOVIST*
MARTIN ÖDLUND**
(även slagverk)

SLAGVERK
ROGER CARLSSON*
FREDRIK BJÖRLIN**
KENNETH FRANZÉN

*stämledare

**alternerande stämledare

Göteborgs Symfoniker tillämpar
rotation inom stråkstämmorna

NÄSTA NUMMER AV PODIET
KOMMER I SEPTEMBER

Trevlig sommar!

TACK TILL VÅRA SAMARBETSPARTNERS

FÖRSTE HUVUDSPONSOR

VOLVO

HUVUDSPONSORER

SEB GP

SPONSORER

FORTISSIMO
Göteborg & Co

FORTE
Castellum AB

MEZZO FORTE
Länsförsäkringar Göteborgs och Bohus län · Elite Park Hotel
Handelsbanken · Erséus Arkitekter AB · Billes Tryckeri AB · AkzoNobel · Lanark AB
Marknadscheferna Norden AB · Travel Service i Göteborg AB · Hi-Fi Klubben
BRA Braathens Regional Airlines · Leif Nilsson i Göteborg AB · Biab International AB

Göteborgs Symfoniker – en del av VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN

DEN SOM SER FRAMÅT MÅSTE OCKSÅ BLICKA BAKÅT

I Västra Götaland har ett gott liv många uttryck. Vår uppgift är både hälso- och sjukvård och hållbar regional utveckling. Men också att bygga broar. Idag är Västra Götaland en stark tillväxtregion. Vi bygger framtiden både på historiska arv och på nutidens kreativa gestaltning. Genom såväl bronsålderns hällristningar som audiovisuell spetskompetens. Därför är vi lika stolta över världsarvet i Tanum som världsstjärnorna i Trollhättan. Tillsammans bidrar de till det goda livet.